

19 MODERN FRANSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 5 och 9, maj och augusti 1848

Af det ringa, detta blad sökt bringa till läsarens kunskap, har intet ämne varit oss svårare att omfatta och bedöma, än det vi här företaga. Också hafva vi fördröjt denna framställning från dag till dag, från månad till månad; och då vi nu låta densamma framträda för allmänheten, sker det under medvetande af vår otillräckliga insigt.

I sig sjelf det rikaste och mest omfattande föremål för ett granskande studium, saknar den moderna Franska litteraturen ännu sin historie-skrifvare. Hvarje år erbjuder den Tyska bokhandeln någon ny öfversigt af detta lands samtida litteratur, och knappt ser man i de Tyska journalerna en kritik öfver någon enskild författares arbeten, som icke skulle i ett längre eller kortare företal lemna en allmän karakteristik af denna litteratur. I Frankrike är förhållandet icke detsamma. Man älskar här icke systematiserandet, indelningen i skolor med deras underafdelningar. Äfven omfattande litteraturhistorier blifva här hellre en serie af värtaliga framställningar och bedömanden, än en sammanställning af det likartade egnad att utveckla hela perioders karakter och orsakerna till det föregående tidevarfvets öfvergång i det efterföljande. Den bana förnämligast Guizot här brutit i allmänna historien, hvilken han sökt uppfatta ur dess väsentligaste synpunkt såsom menskliga bildningens historie, denna bana synes man ännu icke hafva beträdt för litteraturhistoriens framställning.

Den mest kända Franska litteraturhistoria från nyare tid är den af Villemain. Men äfven denna sträcker sig icke till den nyaste litteraturen. Under den allmänna titeln: »Cours de littérature Française» sysselsätter den sig äfven med utlandets litteratur och sönderfaller i tvenne afdelningar; af hvilka den ena: »Tableau de la littérature au moyen-age, en France, en Italie, en Espagne & en Angleterre,» upptager två band, den andra: »Tableau de la littérature au 18:ème siècle,» åter fyra band. Arbetet utgör en kurs af föreläsningar, hvilka Villemain höll 1827-30, och har äfven successivt under dessa år utkommit från trycket. Såsom brukbar handbok rekommenderas ett arbete af Schweitzaren Peschier: »Historie de la littérature Française» Stuttgart 1839.

Men något omfattande arbete för den moderna litteraturens historie känna vi icke. Utmärkta kritiker öfver enskilda författare och arbeten finnas deremot till rikedom. Bland dessa kritici anser man Saint Beuve och Ampère stå främst. Den förres kritiska uppsatser, som stått att läsa i *Revue des deux Mondes*, äro äfven särskildt utgifna under titeln »Portraits littéraires.» En dylik samling skizzer, kunde man kalla dem, af de egentliga skaldernas resp. förtjenster och fel har Auguste Desplaces utgifvit under titel »Galerie des Poètes Vivans» Paris 1847, och denna skrift skola vi i vår uppsats oftare begagna, der dess omdömen nemligen synas öfverensstämma med andra, oss bekanta granskares.

Till de svårigheter, ämnets omfång och art samt bristen på litterär-historiska öfversigter af detsamma ställa mot företaget, kommer ännu den ringa bekantskap med Franska litteraturen, man i vårt land i allmänhet eger. Icke blott lider Ref. af denna ensidighet i vår litterära bildning, som på samma gång den nästan uteslutande rigtar våra studier till Tysklands litteratur, gör oss till den Tyska kulturens slafviska efterhärmarer, utan den måste äfven hos läsaren förringa intresset för saken, emedan föga eller intet af den Franska litteraturen

får förutsättas vara allmännare känt, och det likväl är omöjligt att icke här göra denna förutsättning och på grund af densamma framställa blott de allmänna konturerna af Frankrikes nyaste litterära utveckling. Ref. vill dock hoppas, att äfven under dessa förhållanden en teckning, sådan som den närvarande, skall visa sig gagnelig att väcka allmänna uppmärksamheten just på nämnda ensidighet i vår inhemska bildning och föranleda en och annan läsare till närmare bekantskap med en litteratur, som lång tid varit och ännu delvis är den mest utbredda och inflytelserika af all nyare nationallitteratur, och som 10 derföre mer än någon annan kan sägas representera verldslitteraturen och den allmänt menckliga bildningen.

I.

Det ger i alla folks litteratur en lärorik anblick, då man ser, huru den bildningsgrad, hvilken uttrycker sig i samhällshistorien för hvarje tid, ja i sjelfva statsformen, äfven har sin motsvarighet i nationallitteraturen och dess former. Ju mera inskränkt till någon viss samhällsklass den litterära bildningen varit, ju inskränktere antalet af dem, som företrädesvis representerat nationens bildning, desto mera har äfven litteraturen antagit en trång aristokratisk form; antingen då denna är den skolastiska lärdomens eller den godtyckliga konveniensen. I den mon 20 åter bildningen hos en nation varit jemnare fördelad, i samma mon har äfven dess litteratur frigjort sig från en ensamt rådande s. k. regels eller smaks herravälde. Man kan äfven otvunget fatta förhållandet sålunda: att blotta lärdomen och någon viss kastbildning i sjelfva verket icke kan i sig upptaga nationalandans verksamhet, således icke heller producera en nationallitteratur. Denna bildning kallas då vanligen en allmänt mencklig, den, som gäller för den sanna hos alla nationer, och den ur densamma framgående litteraturen synes då äfven vara den 30 allmänna: kristna katolska, skolastiska, klassiska, humanistiska, med hvilka särskilda namn den hos de Europeiska folken blifvit benämnd. Men det visar sig i sjelfva verket, att denna skenbart allmänna form blott är en gällande och för allmänt giltig ansedd ensidighet, hvilken under tidernas lopp framträder såsom hvad den är, såsom ett godtyckligt band på den sannt menckliga bildningen och dess uttryck både i den exakta vetenskapen och nationallitteraturen. Sträfvandet till en föreställd allmänt mencklig bildning, till en vetandets kosmopolitism, leder sålunda till en inskränkt, ensidig form; nationalandans fria utveckling deremot till sann mencklighet både i individens intelligent 40 bildning och i nationallitteraturen. På samma sätt afspeglar sig äfven kosmopolitismen i sinnelag och sed stundom i beklagansvärda, stundom i löjliga extremer, medan patriotismen skapar mencklighetens heroer.

Historien känner förnämligast tvenne lysande epoker för den sköna litteraturen under inflytandet af en sådan exklusiv bildning, hvarom vi här talat, Augusti nemligen och Ludvig XIV.s berömda tidehvarf. Den Romerska poësis glanstid inföll väl omedelbart efter folkväldets tider, men den hade dock utbildat sig under patriciatets uteslutande medverkan och skydd, och den omglänste nu den förste Imperators hof. Att denna litteratur egde idkare äfven bland frigifna slafvar, betager 50 densamma lika litet dess aristokratiska natur, som den Franska klassiska förlorar i sin beskaffenhet deraf, att jemte Frans I, som kallas dess »fader» (*le père des lettres*), hans kammartjenare Clement Marot var den tidens första skald. Man skall nu i all tid beundra Virgilius, Horatius, Ovidius, likasom Corneille, Racine och Molière, men man

skall också alltid beklaga, att Romerska litteraturen förblef vid efter-
 öppningen af Grekernas, och erkänna, att den tvungna klassiska formen
 var ett band för de Franska dramatikerens lysande snille.

Ett i historien mindre framstående, ehuru derföre icke mindre
 afgörande exempel på detta förhållande hade Frankrikes litteratur
 lemnat redan före den klassiska perioden (i 16:de till 18:de seklet). Vid
 början af 12:te seklet i södra Frankrike, något sednare i det norra,
 öfvergick nemligen folksången och folksagan till en hof- och riddar-
 poësi, som handverksmessigt inlärdes och bedrefs, enformig och nyk-
 tert konstlad till sitt innehåll, till formen konstigt utarbetad och 10
 reglerad. Denna tid var de berömda hoftroubadourernas och trouvè-
 rernas, hvilka i konstfulla rim besjöngo den ridderliga kärleken och
 hjeltedaten, då den sednare, saknande patriotismens hänförelse, rörde
 sig i envighet och på tornerbanan, och den förra var en medvetet
 tillkonstlad hyllning, utan känslans värme, om också fri från låg
 sinnlighet.

I Italien var redan Petrarca (född 1304) till en del hemfallen åt denna
 samma hofpoësi, men den gestaltade sig här sednare mera egendomligt
 under Mediceernas tidevarf, hvilket man vanligen satt i bredd med 20
 Augusti och Ludvig XIV.s. Antikens återupplifvade studium inverkade
 dock här för en mångsidigare litterär verksamhet, och flera skalder,
 bland dem Petrarca, tillhörde dessa studiers ifrigaste befordrare.
 Synnerligen gäller detta om Mediceernas tidevarf. På Petrarcas,
 Dante's, Boccaccio's tid gaf den Romantiska dikten ännu mera uteslu-
 tande mönster för formen, och från lifvet i de Italienska fristaterna
 återstod ännu en mera genuin anda. Mediceiska furstarne i Florens,
 familjen Este i Ferrara lyste i 15:de och 16:de seklet såsom mecenater;
 och Italiens berömdaste episka skalder: Pulci, Bojordo, Ariosto, Tasso
 sjöngo under deras skygd. Man frestas väl lätt, att betvifla riktigheten 30
 af den kritik, som räknar dessa lysande namn bland antalet af dem,
 hvilka hyllat en inskränkt, ensidig form. Men detta omdöme är i sjelfva
 verket satt utom allt tvifvel, äfven hvad Ariosto angår, om hvilken man
 vet, att han diktade utan tro och hängifvenhet, om en verld af ridderlig
 tro och uppoffring, åt hvilka han och hans samtid endast medlidsamt
 logo. Den ädle Tasso åter synes just i dunkel känsla af det tvång,
 hvarmed tidens konvensens bundit äfven honom, hafva blifvit ledd till
 tvifvel om sin egen förmåga och att sjelf förkasta¹ sitt sköna »Befriade
 Jerusalem,» såsom man också trott, att äfven i öfrigt konvensens
 band förde honom till själsförvirring, och båda, tvifvel och passion, till 40
 en förtidig död.

Glömmom icke, att äfven denna litteratur, likasom klassiciteten i
 Frankrike, utmärkte den allmänna reformatoriska rörelse, som bildade
 öfvergången till den nyare tiden. Denna Italienarnes episka poësi
 skiljde sig nemligen redan genom inverkan af de återlifvade klassiska
 studierna från medeltidens romantik, så att isynnerhet den nämnda
 Pulcis hjeltedikt, »Morgante Maggiore,» allmänt anses vara framgån-
 gen ur en medveten ironi, som gjorde densamma till en karrikatur af
 hela riddarväsendet. Hvad snillen, sådane som Ariosto och Tasso,
 angår, måste deras produktioner på hvarje tid och i hvarje form ega
 skönheter, hvilka förkunna mästerskapet. Med afseende på den popu- 50

¹ Han hade börjat en ny bearbetning af den berömda dikten under förändrad titel
 »Gerusalemme conquistata» i st. f. »liberata,» och deri förderfvat densamma.
 Bekant är, att man tillräknat hans förvirring en häftig kärlek till hans gynnares
 syster, prinsessan af Este.

laritet, Ariostos »Orlando Furioso» vunnit, säger Mundt, som för öfrigt icke misskänner utförandets poetiska skönhet: »Ariostos dikt har äfven i framställningens form förstätt att följa en hofmans goda ton, genom att icke för länge fasthålla vid något ämne, utan raskt öfvergå från det ena till det andra. Så ställer diktens anordning hvarje särskildt parti beqvämt till hands, på det att hvar och en må kunna ur den taga, hvad som för stunden behagar honom; och »Den rasande Roland» hade derigenom blifvit en hofpostilla, en andaktsbok till dagligt bruk för kavaljerer och damer.»

10 Äfven den Orientaliska litteraturen eger mångfaldiga prof på en kastpoësi, som avsluten i godtyckliga former för nationerna var och förblef fremmande. Men vi behöfva icke söka exemplen så långt borta. Den Gustavianska tiden, tredje Gustafs, lärde de Svenskt bildade äfven i vårt fädernesland att känna denna klassiska litteratur, likväl till sin art förmildrad af en patriotisk värma, som främst fanns hos dess högsta beskyddare. Det är nemligen kändt, att, så Franskt bildad äfven Gustaf III var, han likväl kände lifligt för Svenska namnet och språket, så att han äfven för sina egna dramatiska arbeten valde ämnet ur Sveriges

20 klassiciteten, till hvilken Svenska litteraturen hade sträfvat från Dalins tid, vid Lovisa Ulrikas hof, och hvilket mönster den Gustavianska periodens skalder ansågos hafva uppnått. Denna poësis allmänna tendens var, att tala förståndiga saker i vackra ord, och dessa berodde mera af retorikens regler, än af geniets ingifvelse. Också saknas icke hos dess främst begåfvade representanter, en Creutz, Gyllenborg, Oxenstjerna, Leopold vackra tankar, minnesvärda sentenser stundom i sköna, alltid i retoriskt viktiga ord. Men man saknar hos dem oftast fantasins rikedom, varm känsla och poetisk åskådighet. Ty det hörde

30 till denna klassicitets regler, att afskära hvarje inbillningens skapelse och passionens utbrott allt det, som skulle öfverskridit den gällande salongskonversationens mått; hvaremot dikten tilläts uttrycka sig i dennas mest upphöjda stil. Obestridligt är dock, att den kompositionens och tankens klarhet, som utmärker dessa dikter, äfven medfört en rikedom på tankar, hvilka man deremot i den nyare romantiska dikten icke sällan söker förgäfv.

Läsaren finner säkert afbrottet angenämt, då vi här ur Oxenstjernas poëm »Dagens Stunder» anföra några strofer af beskrifningen öfver Natten, hvilken en så pålitlig kännare som Atterbom satt bland det främsta, denna tid producerat:

40

— — —
 »Men jorden mellertid förställd och stum och härjad,
 Af inga samljud väckt, af inga strålar färgad,
 Är blott en liflös vidd, den skuggan öfverdrar,
 Och der jag i en verld, som öfverallt försvinner,
 Af väsen blott mig sjelf, af rum allenast finner
 Mitt eget ställe qvar.
 Hvad dödlik ensamhet förstummar nattens timmar;
 Hur djupt dess mörkers haf allt skapadt öfversvimmar!
 Så vidsträckt fordomdags och ödsligt fruktansvärd
 50 Sig Chaos' gamla natt i gränslösheten sträckte,
 Tills en allsmäktig röst dess spridda ämnen väckte
 Att samlas till en verld.
 Du nattens älsta barn, hvares skuggor kring mig gjutas,
 Som var, förr'n allt begynnt, och blir, när allt skall slutas,
 I hvilken allt fått lif och släckes ut igen,

Skänk åt mitt väsens tid, o Tystnad! dödens like,
Att förr'n du mig förödt, på gränsen af ditt rike
En stund bese dig än.

Hvad var du först? och hvem har känt din börjans stunder,
När, innan verlden blef och ämnet fattat grunder,
Du utan lif och gräns kring Tidens vagga flöt?
Hvem vet ditt våldes längd, när efter dagens ända
I ditt förvar igen den rymd skall återvända,
Som ljuset inneslöt?

Vårt upphof och vårt mål du lika djupt betäcker; 10
I bägges mörka krets, ehvart sig tanken sträcker,
Hon fåfängt kallar svar och är af stumhet mött;
Ja i de ögonblick, hon mellan bägge täljer,
Du omger menskan än och i din afgrund sväljer
Allt, hvad dess möda födt.

Af sin erfarenhet hon fåfängt sig berömmar:
Du seklers dygd och brott i samma afgrund gömmer,
Der efterdömet sken oss ändtlig undanfly,
Och menskan från en verld, som steg för steg försvinner,
Af ständig glömska skild, sig aldrig upplyst finner 20
Och plågan ständigt ny.

De häfder, som vår gång i mörkret skulle stöda,
Dem Minnet söker der att som en vakteld föda,
Förlora sig till slut i dina skuggors form.
Hur mången glömd tyran med mordisk ärelstnad
Göt ej förgäfves blod att mot din makt, o Tystnad,
Förevisa sitt namn?

Kring ålderdomens djup när tanken häpen famlar –
Med konst, lagar, språk, af dem hon spåren samlar,
Liksom igenom moln, hvad folkslag röja sig? 30
Hvem lär mig deras namn, som plånades af döden?
Du vet det, Tystnad! blott, som gömmer deras öden
Beseglade hos dig.

— — —
En tid af nästa folk skall ock *vårt* tidhvarf nämnas,
Af deras efterverld åt forskarn öfverlemnas,
Snart, ovisst och förstaldt, med gissning tecknas af,
En stund sitt minnes skymt i sagor än bevara,
Men sist, i tystnad dränkt, vår ålders hågkomst vara
Så okänd som vår graf. 40

Så aftonsolens eld i flykten af dess strålar
En skog, ännu ett torn, och än en fjellrygg målar,
Från jorden ändtlig skiljs och sväfvar på en sky,
Sist endast som en rand mot himlen tecknar dagen;
Tills af en färglös natt omsider öfverdragen
Dess sista skuggor fly.

Det hufvud, jag bland er ur klippans gömma tager,
Var det af myrten krönt? med törnen? eller lager?
Har det ett snilles eld, en hjertes anda hyst?
Hvem skiljer här, i val af multna ben bedragen, 50
Den träl, som dött i jern? den skönhet, som lik dagen
I Fröjas gördel lyst?

Af allt, hvad han har kärt, förlorad och beklagad,
Hur mången blef ej hit med vänners gråt ledsagad!
Hur mången här, förtryckt af ödets hårda slag,

Har längtat till den ro, han nu så länge njutit!
 Ack! människor som jag, I äfven tårar gjutit
 Och lidit liksom jag.
 Det gifves då ett hägn, dit ej förföljarn hinner,
 Der öfvermaktens våld och nödens tvång försvinner»
 Dit ödet mer ej når, der hämdens fackla släcks;
 Det är de skuggors värn, som kring ditt rike bredas,
 O Tystnad! och din ro, der de förgätne fredas,
 Som ej af stormar väcks.
 10 Må jorden mellertid af dina mörker täckas,
 Till en förklarad höjd, dit inga skuggor sträckas,
 Mitt öga lyfter sig från hennes låga klot,
 Och från den ödslighet, som öfverallt förfäras,
 Ur en oändlig rymd, bebodd af stjernors härar,
 Tar nya ljus emot.

Ingen kan väl neka, att dessa och dylika strofer äro skönt tänkta och uttalade; men också kan man för sig icke dölja, att denna tankrikhet, emedan den just icke innehåller något nytt, utan blott gamla goda sanningar, blir tyngande, samt att den form, tankarne iklädt sig, har en stel, tvungen skönhet. Utom den genomförda liknelsen »Så aftonsolens eld» o. s. v. finner man här föga af fantasins uttryckssätt i sköna bilder, utan hellre öfverflöd på retoriskt vackra vändningar. Sökt och föga anslående är äfven »Tystnadens» personifierande, ehuru just detta sätt, att i bilder utan lif och lefverne förbyta abstrakta begrepp, var för den Franska klassiciteten utmärkande. Ännu bidrager till denna stelhet sjelfva versslaget, den för hela den klassiska Skolan karakteristiska Alexandrinen, hvars rim och skarpa takthvila i midten af versen göra densamma så enformig. Äfvenså utgör det anförda ett prof på det rådande skaldeslaget, det beskrifvande, deskriptiva, och lärande, didaktiska, hvilken sednare rigtning var öfvervägande både i den lyriska och dramatiska poësin, så att äfven Corneille's och Racine's tragedier varit synnerligast värderade för deras lärorika, i valda, värtaliga ord uttalade sentenser.

Såsom tystlåtenheten, sådan de Gamle afbildade henne i en ung, skön qvinna, med de båda fingrarne öfver de slutna läpparne, skiljer sig från denna gestaltlösa, allt uppslukande Tystnad, så skiljer sig äfven den ur folkmedvetandet framgångna dikten från Skolans poësi. Full af lif och natur ikläder den Grekiska sången ideerna en lefvande gestalt, så att äfven dess gudar, det öfversinliga uppenbaradt både i naturkrafterna och i de andliga, sedliga makternas verksamhet, blifva menliga väsenden, med menliga känslor, tänkesätt, passioner och öden. Ehuru långt ställd från det kristna åskådningssättet öfverhufvud och från den moderna bildningen isynnerhet, för hvilka äfven den Grekiska dikten är för trång, emedan den icke kan vara byggd på föreställningen om en allmän menlig bildning – och således icke uttalar det högre andliga medvetandet hos människan, som denna föreställning förutsätter – anslår densamma dock ännu i vår tid helt annorlunda, än den Romerska. Det är bekant, att äfven Grekiska litteraturen sednare försjönk till en skolas exercitier, hos Alexandrinerna.

Närmare står oss både genom traditionens band och innerligare känsla den hedniska, Ny-Europeiska folksången. Det torde kunna antagas, att denna har en närmare förvandtskap med den Orientaliska bildningen och dess åt det inre vända kontemplation. Ehuru således de Ny-Europeiska folkens mytologi är mindre utbildad än Grekernas, och

deras sång derföre äfven mindre objektiv än den Grekiska, synes just detta hafva gifvit deras epos en högre lyrisk stämning. Och det kan icke betviflas, att kristendomen betagit dess bekännare sinnet för den rena episka dikten, såsom den kristna kulturen icke heller frambragt någon episk digt, jemförlig med hedendomens eper. Äfven i dramat älskar den kristna bildningen ett större mått af lyrisk höjning, än den finnes i det Grekiska dramat. Den omedvetna pathos, hvilken med det blinda ödets makt här framdrifver handlingen, öfverensstämmer icke med den kristna verldsåskådningen, för hvilken den andliga personligheten, det inre medvetandet, reflexionen, sinnelaget har en högre betydelse. Detta inåtvända betraktelsesätt herrskar äfven i dessa folks hedniska folksång, i den Skandinaviska hjeltesagan, i Gælernas sånger, öfver hvilka detta blad sednast innehöll några betraktelser, slutligen i vårt Finska nationalepos, Kalevala, hvars lyriska stämning utgör dess skönaste sida. 10

Utän misstag torde man väl kunna anse, att samma allmänna reflexiva rigtning verkade till den Fransktklassiska litteraturens tanke-digerhet, ehuru denna genom den då gällande bildningens slappa art oftast nedsjönk till trivialitet, och den konstladt glatta formen afnötte äfven den djupare uppfattningen af dess egendomlighet, så att hvarje lyriskt utbrott af en frisk, natursann verldsåskådning tillbakaträngdes. Folksången deremot, som framgått ur en oförderfvad känsla, en naiv, af inga konventionela band fängslad betraktelse och sed, uttalade med innerlighet och värma, men tillika med lugn förtröstan, hvad som hos folken gällde för det högsta. Det är denna dess karakter af okonstlad, sanningsfull trobekännelse, som ännu för all framtid ger folksången ett så intagande behag. Hvarken sångaren eller åhöraren behöfde vid tiderna af dess blomstring försätta sig i någon utomordentlig själsstämning, för att lefva med i dess toner, eller skåda upp till dess idealer såsom till bilder från ett annat lif. Den rörde sig i den förevarande verkligheten och fattades såsom det sannaste uttryck af denna, endast med snillets förmåga och i fantasins lätta drägt afspeglande densamma. Folklifvet står nemligen öfverhufvud idealet närmare, än hvarje exklusiv bildning. Knappt torde man också någonstädes i folksången finna reflexioner ens liknande de anförda af Oxenstjerna, emedan i den hvarje tanke iklädes en bild ur verkligheten, hvarje reflexion öfver verldsordningen uttalas såsom bedömande öfver en enskild företeelse eller den enskilda människans lif. Denna olikhet i uppfattningens form är väsentligen karakteristisk vid jemförelse mellan folksången och den härnade klassiciteten; ty forntidens klassiker känna icke heller dylika abstraktioner som de sistnämndas. Ja det är ännu särskildt något, som folksången icke känner: att klaga öfver alltings förgänglighet. Fasthållandet vid lifvet såsom vid en skatt tillhör redan förbildade kaster, icke folkens allmännare kretsar, bland hvilka man ännu företrädesvis har att söka dem, som gladt offra lifvet för sin öfvertygelse och pligten. Vår Finska folksång lemnar talrika bevis för det tänkesätt, hvilket motser döden med lugn resignation, ja såsom en vinning. Så heter det i Kanteletar I sång, 42: 30 40

»Kuusen juuret kuivettuvat,
Vaan ei kuivu kyneleeni;
Meret suuretki sulavat,
Ei sula minun suruni.
Mitä voin minä polonen.
Kuta taian kurja raukka,

50

Tämän suuren huolen kanssa,
 Ja suuren surun keralla;
 Suru särkevi syämen,
 Huoli vatsan halkasevi.
 Tulisko kevätki kerran,
 Talven kanta katkiaisii,
 Ehkä koito kuolisinki,
 Katkiaisinki kataala –
 Lehti puuhun, ruoho maahan,
 10 Minä marras maan rakohon,
 Minä toukka Tuonelahan,
 Minä tuima turpehesen!

Ännu modigare i lif och död, emedan tillhörande en mera verksam stam, talar den Skandinaviska sagan; såsom i Hr. Atterboms version Ragnar Lodbrok sjunger:

»Minst jag trodde bland männer
 Mera stark skulle finnas
 20 Annan konung i kampen –
 – – –
 Vänliga Asars val dock
 Visst ej höfves begråta.
 Önskom då nu att ända.
 – – –
 Glad skall i gyllne högbänk
 Gudarnes frände dricka!
 Liden är lifvets timma;
 30 Leende vill jag dö»!

Dock visar äfven den Finska egentliga sagan, den episka dikten, en frisk anda, som uppehåller sig hvarken med lifvets sorger eller förgängelsens fasa. Den mera sentimentala längtan från lifvet till döden, som röjes i några lyriska utgjutelser, sådana som den nyss ofvan anförda, har redan en starkare stämning af den kristna kulturen, under hvars inflytande flera af dessa sånger uppenbarligen äro diktade eller åtminstone vid traditionens fortgång ombildade.

Också är denna hänblick till lugnet i döden utmärkande för medeltidens folksång. Europas sydliga nationer ega nästan ingen annan folksång än denna¹ och i den är derföre det Romantiska elementet, *uppfoffringens höghet, lefnadsnjutningens ringhet*, det karakteriserande. Vi finna inga andra ord att utmärka denna dess allmänna karakter; ty den entusiastiska tron på en öfversinnlig verld, hängifvelsen åt riddareäran och den försakande kärleken – allt detta utgör utflöden ur samma uppfoffrande och resignerande åsigt af lifvets vexlingar. Såsom denna sång äfven berodde af det Germaniska folklynnet, mildrades dess sentimentalitet i folkets mun af dettas naturfriska lif, tills den såsom konstpoesi slutligen, upptagen vid hofven och idkad för ridderskapets icke riddaretidens förherrligande, förföll i den toma lek med känslor, hvarom i det föregående blifvid taladt.

Märkvärdigt är, huru i dessa samma länder folkandan reagerade mot

¹ Italien och Spanien hafva Ref. veterligen ingen annan. Såväl i Frankrike som i Tyskland finnas blott ringa och med kristna elementer uppblandade spår af äldre folksång från hednatiden.

denna sednare formela riddarpoësi och tillika mot hela medeltidens feodalväsende och prestvälde. Så förarbetades öfvergången till den nyare tidens kultur och litteratur i Frankrike redan i 12:te och 13:de seklet af s. k. »Fabliaux,» hvilka i riddardiktens form framställde det alldagliga lifvets burleska scener och med Fransk qvickhet persiifflerade så väl kyrkans som statens inrättning. Något sednare utvecklade sig denna rigtning i Italien, hos de lärda och hofsångarena i form af en fullkomlig skepticism. Den anförda Pulci's dikter anses för en produkt af samma anda. Från Spanien känna vi alla den mest storartade produkt af denna reaktion, Cervantes verldskunniga Don Quixotte. Tyskland räknar närmast kring reformationen ett antal humoristiska produkter, såsom Eulenspiegel, Lalenbuch, Reineke Fuchs och Faustsagan; hvarjemte här i Mästersångeriet poësin hade nedgått till en skråmessigt borgerlig handtering, hvars produkter voro af hvarjehanda innehåll. I tidens lärda språk, latinet, skrefvo Erasmus af Rotterdam och Ulrich von Hutten satiriska skrifter, hvilka arbetade Reformationen i händerna; ehuru blott den sednare blef denna rigtning trogen. 10

Dels omedelbart efter, dels samtidigt med dessa protester från folkmedvetandets sida, inträdde perioden för antikens återlifvade studium, hvilket, understödt af Turkarnes inträngande i Konstantinopel och de Grekiska lärdes flykt till Italien, under 15:de seklet isynnerhet kraftigt uppblomstrade i detta land. Väl invercade detsamma öfverallt att lossa fördomens band så väl i vetenskapligt som religiöst och socialt hänseende, äfvensom antikens form delvis förädlande ombildade nationallitteraturen; men främst i Katolska länder, der reformationen i kyrkan icke förmådde tränga igenom, framkallade samma studium åter en för vetenskapens frihet tryckande reaktion, synnerligast från kyrkans sida, och fängslade sjelf genom pedantisk härmning af de antika mönstren nationallitteraturens utveckling. I de protestantiska länderna syntes väl den klassiska lärdomen i början vilja fortsätta medeltids-skolasticismens tienst hos kyrkan, men äfven här intog den med tiden en oppositionel ställning till kyrkans lära och förmynderskap. Naturvetenskaperna, hvilka likasom filosofin stått under herraväldet af skolasticismens traditionela, af kyrkan bevakade läror, inträdde å sin sida vid reformationstiden på den fördomsfria egna forskningens bana och bidrogo, emedan från statsmaktens sida bättre tolererade, ja gynnade, hufvudsakligen till förnuftets och samvetsfrihetens slutliga seger. 20

Man kan dock säga, att från denna tid all litteratur framvisat en dubbel strid: vetenskapens mot medeltidens traditioner både i vetande och sociala inrättningar, och åter folkmedvetandets mot den lärda vetenskapen, nationallitteraturens mot den antika klassiciteten. Det är blott den sednare, vi här hafva i sigte, då vi ännu hänvisa till de förnämsta epoker för nationalandans uppenbarelse i litteraturen, för folksångens pånyttfödelse. 30

Ingenstädes synes nationallitteraturen hafva af det i 14:de och 15:de seklet väckta folkmedvetandet blifvit höjd i samma grad som på Pyreneiska halfön. Äfven hit framträngde väl det nyväckta studium af antiken; men mot dess reformerande rörelser i nationallitteraturen uppträdde genast kraftigt den Spanska nationalandan och folklynnnet: och man ser här under de båda följande seklerna en rad af nationela skalder, hvilka, i s.het de dramatiska såsom Lopez de Vega och Calderon, varit öfriga nationers lärmästare. Till denna nationallitteraturens framgång verkade utan tvifvel nationens höjda medvetande under den långa striden mot Morerna och sednare dess verksamhet för 40

upptäckten och eröfringen af Amerika. Ett folk, som under loppet af ungefär tre sekler tillkämpade sig sin fädernejord och snart sagdt första platsen bland Europas nationer, kunde väl icke under denna period hemfalla åt passiv härmning af fremmande former. När sedan Amerikas guld vaggade folkandan i overksamhet, och en despotisk statsstyrelse i förening med religiöst förtryck satte landet mellan bilan och inquisitionsbålen, var äfven den Spanska nationallitteraturens herrlighet försvunnen. I Italien hade nationaliteten i mer eller mindre grad gjort sig gällande hos dess redan nämnda utmärktaste skaldar. Men den ringa spänstighet, det Italienska nationallynnet visat under Venedigs och Genuas och de öfriga Norditalienska fristaternas tider, hade nått sitt slut, och vid de många furstliga hofven, som träd i deras ställe, gick äfven skimret af vetenskapens och konsternas glans under i grof njutningslystnad eller bigotteri, eller båda förenade. Der ännu poesin idkades, egde den lärda klassiciteten öfverhand, först såsom direkt härmning af forntiden, sednare af den Franska klassiska skolan. Endast i Improvisatorernas rim och den burleska folkkomedin uttalade sig ännu nationallynnet. I slutet af sednaste och början af detta sekel hafva väl anlopp skett till en egendomlig Italiensk litteratur, men utan att dessa försök lyckats vinna större framgång.

Tyskland har likaså ända från reformationen räknat flera nationallitteraturens främjare, med Luther och skomakaren Hans Sachs i spetsen. Opitz, Fleming, Lobau äro sådane för Tyskarne kära namn. Men gången har här varit ungefär densamma som i Italien; dock att mindre sociala förhållanden, än nationens sträfvande i litterär pedantism och skolastik framkallat denna utveckling. Tyskland har knappt egt någon hofpoesi, blott en statsteologi, hvilken universitetslärdomen och med den hela litteraturen varit underlaggd ända till sednaste tider. Det var först vid medlet af sista seklet, denna den Tyska litteraturens ställning blef mindre tvungen, och äfven en nationallitteratur uppstod, som kan förtjena detta namn. Med rätta sjunger Schiller om densamma:

»Ingen rik Augustisk ålder födde,
Inga Mediceers ynnest stödde
Tyska sånggudinnans hopp;
Inga varma furstestrålar närde
Henne; blott utur sitt eget värde
Vecklade hon ut sin knopp.

Att beskydd vid Fredriks thron begära
Kom hon. Utan hägn och utan ära
Sorgsen gick hon derifrån.
Mäktig dock kring rymden harpan klingar,
Och på fria jettestarka vingar
Höjer sig Apollos son.

Derför brinner uti högre lågor,
Derför brusar uti större vågor
Tyska skaldens högtidssång.
Då de ungdoms friska toner välla
Fram ur hjertats djup, ur egen källa,
Han föraktar reglors tvång.»

Schiller kunde likasålitet som Tyska nationen glömma, att Preussens

Store Fredrik uteslutande älskade och idkade Fransk litteratur. Det skydd, den Tyska nationallitteraturen här sökte förgäfvades, fann den dock vid det lilla hofvet i Weimar, sedan den redan uppblomstrat till nationel betydhet. Redan i sig sjelf är denna väldiga litteratur, som inom få decennier stod täflande med hvarje nations, ett bevis för en allmän folkmedvetandets väckelse. Denna visade sig dock icke i yttre politiska tilldragelser, utan utgjorde mera uteslutande en blott intelligent väckelse, hvilken först yttrade sig såsom opposition mot kyrkans och polismaktens förmynderskap, ja mot sjelfva den hittills rådande allmänna andan, hvilken Tyskarne sjelfva betecknat med »der Zopf,» »Spiessbürgerthum,» »Philisterthum,» sednare såsom patriotisk lyftning mot fremmande öfvervåld, och i sammanhang härmed såsom sträfvande för nationel enhet. Mångsidigheten hos den Tyska lärda bildningen lade härtill, jemte inflytandet af antikens vetenskap och konst, bekantskapen med Englands sköna litteratur, förnämligast representerad af Shakspeare, och med Spaniens stora skalder. Ehuru alla de olika rigtningarne i denna litteratur voro byggda på klassisk lärdom och konståskådning, torde man likväl i densamma kunna åtskilja: en konstskola med namnen Winkelman, Lessing, kanske Wieland, och Goethe, hos hvilken konsten som sådan och i antikens form var föremål, men i ett likgiltigare förhållande till samtidens bildning; en annan, hvars förnämsta representanter äro Schiller och Herder, hos hvilka tidens allmänna kosmopolitiska och humanistiska tendenser uttalade sig, och hvilka i poësin voro den Tyska spekulationens representanter, medan åtminstone Schiller's dramatiska produktioner i formen hade Shakspeare till mönster; en tredje: Romantikernas, företrädd af bröderna Schlegel och Tieck, af en medvetet patriotisk rigtning till Tysklands forntid, närmast medeltiden, och derföre vänd till den Spanska romansen och hjeltesagan; slutligen Ifflands och Kotzebue's borgerliga och sentimentala dramatik, som, ehuru ringa ansedd af Romantikerna, likväl öfvade stort inflytande på nationen och kan anses för en förelöpare till den nyaste skola, som i opposition mot medeltidstendenserna sökt göra nationallitteraturen till, hvad den bör vara, ett uttryck af det närvarande allmänna folkmedvetandet.

Öfverhufvud var det först i Tyskland och vid denna tid; man fattade nationallitteraturens betydelse för folkens bildning. För att rätt inse, huru en ensidig skolastisk form så länge kunnat nedtrycka nationallitteraturens uppkomst, bör man erinra sig, att redan vid medeltidens slut och sedan fortfarande till medlet och slutet af sednaste sekel den äldsta folksången varit glömd af folken sjelfva och lika obekant för deras lärda män. Det är först från denna tid, man börjat framdraga den ur denna glömska, och dess inneboende, mäktigt anslående skönhet så väl lifvat den poetiska alstringsförmågan, som höjt nationens sjelfkänsla i njutningen af dess egen andes produktioner.

Ser man tillbaka på denna allmänna rörelse, till hvars antydande vi ännu skola foga ett par länkar, så tycker man sig finna, att nationallitteraturen och med den den nationela bildningen öfverhufvud framgått under en bestämd vaxelverkan mellan nationaliteten och den allmänt menskliga kulturen. Grekerna hade tidigt mottagit bildningens frön från Orienten; men deras starka nationalitet assimilerade och utvecklade dessa så, att Grekisk och allmän mensklig kultur för denna tid synas synonyma. Den Romerska staten var redan i sin uppkomst en sammangjutning af olika nationaliteter, och folkets prosaiskt praktiska sinne förföljde nyttans lätt insedda bud, under det att dess högre

intellektuella bildning förblef ett ringa ombildadt lån. Roms språk och institutioner öfvermannade dock de obildade Celtiska och Germaniska stammar, öfver hvilka det utsträckte sitt herravälde; men dessas nationalitet reagerade åter mot den fremmande bildningen i ett folkspråk, det Italienska, Franska, Spanska, alla i mångfaldiga dialekter, i en folksång och en nationallitteratur efter folkens egen anda. Äfven de Romerska statsinstitutionerna veko för de Germaniskt feodala och gällde fortfarande blott i städernas municipalförfattning, likasom hufvudsakligen egnade för nyttans värf. Kristendomen hade utgjort en driffjeder i denna nationalandans reaktion; men såsom Katolsk auktoritetstro i förbund med skolastisk vetenskap och aristokratvälde grundlade densamma en nationaliteten förtryckande allmän bildning. Då höjde sig folkandan åter vid reformationstiden, frambragte äfven i Italien en skön gryning för nationalbildningen, hvilken i Spaniens litteratur utvecklade sig till en herrlig soldag, men i båda länder åter nedtyngdes förnämligast under kyrkans tvångstro. Då den i det förre landet stått i förbund med den antika bildningen, och derstädes endast formalismen af denna sednare återstod, frambragte den större religiösa friheten i Frankrike en af nationela elementer mera genomträngd klassicitet, hvilken dock äfven här, till följd af konungamakts öfvertag öfver feodalväldet, förblef en litteratur för hofvet och de förnäma; medan den feodala splittringen i Tyskland och i s.het folkfriheten i England (hvarom nedanföre) i dessa länder gjorde litteraturen mera till folksak och i det sednare landet redan tidigt förmedlade en renare nationallitteraturs uppkomst.

Och öfverallt, der litteraturen framträder såsom detta renare uttryck af nationaliteten, möter oss äfven en skönare och sannare bild af mensklighetens utveckling. Vi hafva här kunnat fästa uppmärksamheten endast vid poësin; men man är säker, att med dennas blomstring finna äfven filosofin och historien odlade med större framgång äfvensom språkforskningen stadd i dess mest fruktbara utveckling; såsom också de stora epokerna för den nationela bildningen, vid medeltidens utgång och den moderna kulturens början, i slutet af sista seklet, utgjort vändpunkter för naturforskningen.

II.

I hvarje tid har Frankrike öfvat ett inflytande på de öfriga Europeiska folkens kultur, hvarmed ingen annan nations kan mäta sig. Knappt gifves det någon gren af mensklig forskning, hvari icke Fransmännen på olika tider skulle föregått väckande, upplysande, reformerande. I skön konst deremot kan detta land, endast hvad vitterheten angår, göra anspråk på vissa företräden; men så väl den bildande konsten som musiken räknar hellre andra nationer bland sina utvalda, medan dock Fransmännen äfven på den sköna litteraturens fält dragit de öfriga bildade folken med sig till nya utvecklingsformer och ännu i öfriga fria konster ofta bestämt den rådande tonen och smaken.

Tidigast torde detta öfverlägsna inflytande visat sig i riddarpoësin och den hithörande sagans utbredande. Isynnerhet den sednare har framträngt långt utöfver den förras gränser både till ort och tid, så att ännu spåren af densammans inverkan återfinnas i de flesta Europeiska folks muntliga traditioner. Ja det är otvifvelaktigt, att de många sagor om tappra hjeltar och svårt vunna eller förtrollade »konungadöttrar,» hvilka ännu berättas bland vår Finska allmoge, utgöra en svag efterklang af nämnda tusenåriga sagoljud. Med feodalväldets fall, under en enväldig konungamakts och kyrkans förenade välde, blef

Frankrike hufvudsätet för medeltidens vetenskap, för dess skolastiska filosofi och teologi, så att äfvenså de Finska män, hvilka tidigast representerade vetenskapen i vårt aflägsna land, hade i Paris blifvit invigde till detta sitt kall. När Reformationen gaf Europas bildning en ny riktning, nedtrycktes väl i Frankrike den religiösa utvecklingen. Men det andra viktiga momentet i den nya kulturen, antikens studium, hvaraf äfven den religiösa reformen understöddes, hade dock redan i Frankrike fattat fast fot och utvecklade vid denna tid i nationallitteraturen den redan ofta nämnda klassicitet, hvilken likaså blef lagstiftande i det öfriga Europa. Till denna öfvervigt hann Franska språket och litteraturen under Ludvig XIV.s s. k. tidevarf mot slutet af 17:de och början af 18:de seklet. Det hufvudsakligaste minne vi i vårt land ega af detta inflytande, näst den Gustavianska tidens redan glömda vitterhet, yttre polityr och lättänkande anda, är numera våra döttrars Franska glosläsning. Redan tidigare hade åtminstone en Fransk filosof, den berömda Cartesius, inledt på den nyare filosofins bana, och samtidigt fästade äfven de matematiska och naturvetenskaperna sitt stamhåll i Frankrike, uppmuntrade af de stora krigens behof på samma gång som af den stigande industrins och handelns. En ny lyftning erhöillo dessa sistnämnda studier under Napoleons herravälde, och åtminstone i medicinen har äfven Finland på sednaste tid omedelbart från Paris hemtat frukterna af denna deras blomstring, så att äfven hos oss denna gren af vetenskapen redan kan anses för emanciperad från den Tyska skolasticismen.

Men undertiden hade från Frankrike utgått den s. k. adertonde århundradets filosofi, näst den Kristna och muhamedanska religionsläran samt den Grekiskt Romerska vetenskapen och konsten den mest verldsomhvälfvande form af menskligt vetande, historien har att omtala. Och hela den nyaste historien, den moderna bildningen, har förnämligast att i den söka sin förklaring, i dess positiva kraft icke mindre, än i de utvexter hos densamma, som skola qväfvas af nya skott hos samtidens bildning.

Icke blott den utbildade härmningen af klassiska litteraturen, utan än mer nämnda 18:de seklets filosofi, med dess följder för Frankrikes och Europas sociala tillstånd, synes visa, att Fransmännen mer än något annat folk verkat för den antika bildningens upptagande i det kristna samhället. En blick på nationens uppkomst och sammansättning synes icke mindre gifva en förklaringsgrund för detta förhållande. Också är det ett länge erkänt faktum, att Fransmännen i första rummet representerat den s. k. Romaniska bildningen; ehuru vi icke känne, att man skulle uppfattat detta erkännande i dess enklaste, ordagranna betydelse, såsom den antika hedendomens utveckling till ett moment i den kristna bildningen.

Denna antyddas rol hade väl närmast bort tillkomma Italien, det land, hvarifrån antikens bildning först herrskande utbredde sig öfver det vestra Europa. Men dels tillhörde Italien jemte Rom det herrskande folket och delade dettas, för allt obegränsadt herravälde gemensamma depravation, dels nedtrampades här civilisationen tidigare och af flera stammars härjningståg. Ännu under hela medeltiden fortfor Italien att vara en tummelplats för Tyska kejsarens och konungarnes i Frankrike eröfringslystnad, mot hvilken det nedtryckta släktet hade att sätta endast den svages vapen, list och trolöshet. Denna historia erbjuder derföre till större delen en vidrig tafla af feg underdånighet, vexlande med öfvermodig grymhet, af vilda partistrider och revolutioner, likväl mera blodiga under vunnen fred än i öppen strid. Huru mycket ett

ohejdadt prestvälde sökte sin egen framgång, genom att underhålla splittringen och folkets okunnighet, behöfver icke särskildt framställas, då detsamma allt intill sednaste tider utgjort de Italienska folkens qväfvande Alp.

I Frankrike deremot, det transalpiska Gallien, hade Romerskt välde och kultur fattat fast fot kort före republikens undergång, och ännu kejsartiden hade till uppgift dess bestående härstädes. Ännu i 3 och 4 seklet e. Chr. fortfor äfven det Galliska eller Keltiska språkets strid mot det Romerska; och då nu Vestgöther, Franker och Burgunder började intränga i landet, gåfvo dessa nya elementer till ett sjelfständigare tillagnande af den Romerska kulturen. Tidigt befriade sig äfven de Franska konungarne, sedan kristendomen blifvit allmänt gällande, från påfvens öfvervälde, och den Gallikanska kyrkan betingade sig i detta hänseende förmoner, hvilka icke tillfallit någon annan del af den katolska verlden. Med ett ord, ett större nationelt oberoende både af det Kejsarliga och påfliga Rom gynnade här en mera egendomlig och fri utveckling, hvilken bevarade den Franska nationalkaraktern från det förfall, som drabbade den Italienska. Sjelfva det Vest-Romerska kejsardömet återlifvades här genom Carl d. Store på sjelfständig grund; och med detta äfven de klassiska studierna, i den form dessa då voro tillgängliga. Om äfven Kejsartiteln snart åter öfvergick till Italien och Tyskland, så hade Frankrike derigenom endast förlorat en titel till ständig kamp med påfvedömet, hvilken i de förstnämnda länderna understödde den feodala splittringen och hindrade nationalmedvetandets enhet. I Frankrike deremot sammanflöto nationens krafter i ett nästan enväldigt konungadöme, hvars förtryck icke ökades af mäktiga vasaller, utan något tillbakahölls genom nationela institutioner, tidigast folkförsamlingar och från Romarena ärfda frisinna municipalförfattningar, sednare af dessa och parlamenterna. I enhet, i makt blef sålunda det Franska riket det Romerskas arftagare, såsom äfven nationen är Romarens i praktiskt sinne och handlingslust. Man kunde ännu tillägga, att då Ludvig XIV sade sitt beryktade: *l'état c'est moi* (»staten, det är jag«!), mängden af hans undersåter tänkte: »jag, det är staten«! Och denna rent politiska patriotism, för hvilken Fransmännen alltid utmärkt sig, icke blott i deras kända tillbedjan af sina konungar, synes oss utgöra ett väsentligt drag af nationens antikt Romerska bildning.

Vid reformationen funnos icke hos folket samma elementer till opposition mot påfvedömet, som i Tyskland förenade folk och furstar. Calvin's lära vann något utbredande; men den hade att kämpa mot en stark konungamakt, icke blott mot ett förfallet påfvevälde. Reformationen blef väl äfven här ett medel i de politiska partiernas hand, som rigtades mot statens enhet; men denna hade redan befastat sig nog äfven i det allmänna medvetandet, för att segrande gå ur striden. Det rent religiösa momentet i den nyare tidens utveckling existerar således mindre för Frankrike. Tvärtom gjorde den relativa friheten från påfveväldets inflytande och presterskapets med konungadömet förbundna politiska ställning sjelfva den katolska kulturn till ett slags hof- och stats-religion, hvars band här blefvo än mera ytliga och ceremoniela än annorstädes.

Så mycket mera obehindradt inverkade deremot reformationstidens andra häfstång – de antika studierna och bildningen. De träffade i Frankrike på en redan häfdad jordmon, emedan här af redan anförda orsaker studierna äfven under medeltiden blifvit idkade med större oberoende af den påfliga uppsigten. Universitetet i Paris var redan då

en makt, som stundom endast med möda erkände den påfliga kurians rättighet till någon uppsigt öfver filosofins läror. I Gallikanska kyrkans konkordat tillerkändes densamma endast kyrkomötena; och mången från Italien flyktig skolastiker fann ännu skydd i Paris. Men öfverhuvud var statsmakten den enda verksamma väktaren öfver forskningen, och kyrkan kunde blott i förening med denna verka reprimerande på densamma. Men i detta hänseende vann åter litteraturen en bundsförvandt i sjelfva hofvet. Statsmaktens centralisation i konungens hand medförde äfven den litterära bildningens i hufvudstaden och kring hofvet, så att, såsom redan nämndes, Frans I räknas för den Franska klassiska vitterhetens »fader,» icke blott såsom skaldekonstens gynna-

10

re, utan idkare. Man kan derföre otvunget i hela denna vitterhets, ja äfven den Franska upplysningsfilosofins ställning, se samma uppenbarelse, som i det gamla Rom, af en aristokratisk vetenskap och konst. Tvenne omständigheter i Franska litteraturens antydda utveckling förtjena synnerligen uppmärksamhet. Man har sagt och säger: den Franska klassiska litteraturen var blott och bart en hoflitteratur, en konstlad produkt af en ensidig smak, sådan denna måste utbilda sig i den förderfvade kretsen af ett yppigt hof och under salongernas konventionela lif. Men huru anslog då denna litteratur äfven hela den bildade nationen, huru kan den ännu uppbäras af ett nästan allmänt erkännande? Huru har den vidare kunnat vara lagstiftande för hela det öfriga Europa? Det är icke nog att härtill svara: dessa stora snillen: Corneille, Racine, Molière i tragedin och komedin, Boileau i kritiken och satiren, Bossuet i den andliga, Pascal i den filosofiska, Fontenelle i den akademiska värtaligheten, Fenelon i den episka skildringen, La Fontaine i fabeln, flera andra deras medtäflare och efterföljare att förtiga – alla dessa måste äfven i den ensidigaste form lemna något utmärkt! Snillen kunna icke framalstras af hofgunsten; de danas, såsom historien mångfaldigt vittnar, till uttryck för ett folks, ett tidevarfs gemensama andliga rörelser. Och åter: huru har ur denna hoflitteratur kunnat framgå 18:de seklets utskrikna filosofi och litteratur, hvilken med så oerhörd makt anslog och uppskakade icke hofven och salongerna, utan folken? Erkänner man det nära sammanhanget mellan båda dessa företeelser och betraktar isynnerhet den sednares folkmedvetandet anslående art, så kan man icke gerna undgå, att för båda söka en djupare grund, än den man vanligen plägar tillägga en s. k. hofpoësi.

20

30

Vid den tid, hvarom här är fråga, i 17:de och förra hälften af 18:de seklet, gällde öfver nästan hela Europa den enväldiga monarkin. I Schweiz och Holland lefde väl republiken till namnet, men under föga demokratisk form; och i England kan det konstitutionela systemet anses stadfästadt först med 1688 års revolution och Stuartarnes definitiva förjagande. Men det är väl obestridligt, att hvarje statsform måste uppbäras af det allmänna medvetandet, och att således den vid denna tid förherrskande enväldiga monarkin i sig sjelf var ett uttryck af tidens och folkens bildning. Såsom derföre nationernas krafter sammanträngdes att stödja thronen, så måste de äfven från denna vänta hvarje yttring af nationalmedvetandet, institutioner, lagar, sed ja till och med öfvertygelser. Huru skulle man då icke vänta, att äfven vetenskap och konst skulle nedstiga till folken från thronen? De voro derföre icke mindre produkter af folkmedvetandet, ehuru detta icke såg sig sjelf annorstädes än i den enväldiga staten. Då nu monarkin i denna form tidigare utbildat sig i Frankrike, än i öfriga Europeiska länder, och i sjelfva verket intet folks gemensama kraft var så koncentrerad i monarkin som Fransmännens, så synes det naturligt nog, att denna

40

50

nation främst bland alla skulle uttala tidens (och dess eget) allmänna medvetande äfven i en enväldig litteratur, och att öfriga Europas nationer skulle af densamma anslås och ledas.

I Ludvig XIV:s regering erkände också Fransmännen sin nations makt och anseende, i det de satte dess ära icke blott uti de lysande krigerna och eröfringarna, utan äfven i detta det Franska språkets, litteraturens och sedens öfvervälde, hvarom just här är fråga. Nationalmedvetandet fann sig tillfredställt i denna yttre glans. En följd deraf var den, att detsamma äfven i litteraturen representerades af de samhällsklasser, som stodo konungamakten närmast, af det högre kleresiet och adeln; en annan, att litteraturen sjelf antog karakteren af en glansfull ytlighet. Visserligen kan det sägas, att den stora massan af nationen föga kände till denna litteratur. Äfven det sedan så kallade tredje ståndet, hvilket Siéyes definierade med »nationen,» men som i sjelfva verket utgjordes af, hvad man nu kallar den bildade medelklassen, höll väl ännu vid denna tid på att uppstiga till välmakt, bildning och anseende. Att dock denna samhällsklass redan nu lefde med i litteraturen och hyllade den, är påtagligt; äfvensom att genom teatern en ännu vida större krets af städernas befolkning kände och beundrade landets stora dramatiska författare. Den öfriga delen gaf åter genom sin entusiastiska hyllning af konungamakten åt hela denna tidsbildning den massans tryckning, förutan hvilken en nation aldrig bringar det till något utmärkt.

När man nu vill förklara, huru ur dessa förhållanden 18 seklets upplysningsfilosofi kunde framgå, med dess den förra helt och hållet motsatta tidsrigtning, så stöter man med ens på alla de förhållanden, hvilka man plägar anföra såsom orsaker till Franska revolutionen. Hvad litteraturen angår, kunde man anse det för tillräckligt att hänvisa blott på tvenne. Antikens studium måste alltid och allestädes leda forskningen att söka en sanning, hvilken icke bindes af några förutsättningar. Och åter: efter Ludvig XIV föll konungamaktens anseende genom dess förnedring i efterträdarens person – enligt den oafvändbara ordning, att hvarje menskelig maktutöfning, då den för sig icke erkänner några gränser, förer till depravation. Ur den förra orsaken framgick upplysningsfilosofins granskningslust och granskningsförmåga äfvensom denna gransknings rigtning till det allmänt menskliga; ur den sednare dess hejdlöshet och lättsinne. Med konungamaktens fall följde nemligen äfven kyrkans, likasom också adelns, hvars anseende numera berodde helt och hållet af konungamaktens. Icke blott djerft, utan med en på förhand gifven missaktning för allt i stat och kyrka bestående, undersöktes derföre bådas alla fogningar och grundvalar. Härtill kom ännu såsom medverkande moment inflytandet från andra länders vetenskap och litteratur, förnämligast England's, hvars empiriska filosofi i Frankrike småningom utbildades till uppenbar materialism och ateism.

I Tyskland hade vid reformationen funnits ett allmännare spriddt behof af religiös öfvertygelse, hvilket af orsaker, som ofvan antyddes, blott på spridda håll uppenbarade sig i Frankrike. I det förra landet voro kyrka och stat icke lika nära förbundna som i Frankrike, utan statsmakten fann sig af kyrkan likaså inskränkt och kufvad som folkets öfvertygelse; hvarföre äfven furstar och folk gemensamt vände sig mot den påfliga hierarkin, så att de förra först genom reformationen bragte sig i ungefär samma ställning till kyrkan, hvilken Frankrikes konungar innehade. I England, der feodalaristokratin betydligt inskränkt konungamakten och sedan mot dess öfvergrepp sökte folkets bistånd, gick

detta konungamaktens sträfvande att leda kyrkans angelägenheter ännu längre, så att konungens religiösa bekännelse äfven gjordes till norm för folkets. Men äfven här hade hos folket den religiösa öfvertygelsens kraf af frihet småningom gjort sig gällande. De religiösa partierna blefvo sålunda fullkomligen desamma som de politiska, tills med Stuartarnes fall protestantismen segrade öfver katolicismen, folkfriheten öfver den till envælde sträfvande konungamakten. Nära ett helt sekel förr, än i Frankrike, hade derföre i England forskningen vändt sig till pröfning af både den religiösa öfvertygelsens och samhällslärens högsta grundsatser, och Fransmännen i 18:de seklet kunde nu ösa ur denna rika källa. I Tyskland deremot rörde sig numer denna forskningsopposition mot kyrkans tvång blott under formen af en strid mellan olika teologiska skolor, utan att beröra den öfver dessa ställda statsmaktens grundvalar, tills äfven här dels genom impuls från England en sjelfständigare vetenskap öfverhufvud uppstod, dels genom en dylik från Frankrike denna rigtades äfven till pröfning af samhällslärens grundsatser.

Det var således samma reformationens anda, sträfvandet till fri forskning, fri öfvertygelse, som öfverallt gjorde sig gällande. Men i Frankrike saknade detsamma tryckningen af det religiösa behofvet hos massorna. För större delen af dessa var den ytliga, katolska kulten icke tryckande, emedan sjelfva kyrkan tidigt nog blifvit lösgjord från påfveväldets inflytande. Vål måste de religiösa striderna, Albigensernas uppträdande, redan i 13:de seklet, Huguenoternas (de Reformertas) i 16:de och 17:de seklet, Jansenismen¹, på samma tider, hafva kvarlemnadt spår i sinnena; men någon allmännare spridd trosifver verkade här dock icke. Endast såsom ett redskap i statsmaktens hand, såsom en medherskande kast, träffades här sednare presterskapet af samma massornas hat, som adeln, hvars depravation det äfven delade. Den sednare, adeln, ja det högre presterskapet sjelft, kände sig befriadt från hvarje religiös öfvertygelse, som skulle lagt band på dess frivola åsigter och lefverne. Eller rättare: dess behof att inför sig sjelf och andra göra bristen på alla religiösa grundsatser till en dygd, samt konungamaktens plötsligt sjunkande anseende och statsinrättningens förfall, dref densamma att förkasta alla kyrkans läror på samma gång, den gjorde sig till folkfrihetens försvarare mot enväldet. Tidigast framträdde denna anda i den lyriska poësin, som under klassicitetens blomstringsperiod rörde sig i tunga, högtidliga oder och lärodikter, men äfven i lätta, frivola sånger, satirer och epigrammer, hvilka mera anslogo det Franska nationallynnet och redan in nuce innehöllo den kommande upplysningsfilosofin. Bland dessa diktare nämnas: Chappelle (Luillier), Chaulieu, markis De la Fare, Sarrasin, Abbé des Ivetaux m. fl.

Så utvecklade sig denna upplysningsfilosofi, hvilken, om man afser dess försök att fatta tingens yttersta grunder, väl gjort sig sitt arbete alltför lätt, men om man beräknar de sanningar, densamma med hänseende till alla människans gifna förhållanden bragt till allmänt erkännande, i alla tider skall åtnjuta äran af både stor skarpsinnighet och ädla sträfvanden. I sednare hänseendet var den fördomarnes oblidkeliga fiende; i det förra fängslades den af sina egna hellre praktiska än teoretiska fördomars band. Vi veta väl, att man länge

¹ Denna Jansenistiska strid angående nådevalet, i hvilken under Ludv. XIV äfven hela hofvet med ifver deltog, visar på ett underbart sätt, huru blotta trossatser kunna väcka ifrare bland de mest ihåliga, till tankesätt och lefverne eljest fullkomligt grundsatslösa människor.

gjort en dygd af denna s. k. filosofis fördömande, och att ännu mången skall förneka vårt påstående. Men vi döme icke alldeles öfver, hvad vi icke känne, då vi yttra den åsigt, att den strängt bundna, djupt gående Tyska filosofin icke har djupsinnigare arbeten i ämnet att uppvisa, än t. ex. Montesquieu's skrift »Om Lagarnes Anda» eller Rousseau's »Om Samhällskontraktet». Dessa äro väl så enkla, så lättfattliga för en hvar, att en Tysk föga, och ännu mindre en Tyskarnes efterbedjare, vill medgifva, att i dem kan finnas djupsinne. Men de gifva också för alltid ämne till förnyadt studium och eftertanke. Denna konst, att framställa
 10 det djupt tänkta i en lika enkel och fattlig som skön form, denna konst tillhörde nästan uteslutande Fransmännen i detta tidevarf. Före dem bör man söka den hos den Grekiska och Romerska ålderdomens tänkare och mellan dessa båda tidrymder kanske hos den enda Italienarn Machiavelli, kanske ännu hos någon Engelsman. Saken är verkligen den, att medeltidens Skolasticism, hvilken reformationsperioden skulle utrota, i flera hänseenden qvarstått till sednaste tider och först hos de Franska upplysningsfilosoferna var försvunnen.

Det är omöjligt att framställa innehållet af denna filosofi, emedan den icke utgjorde en systematisk vetandets byggnad, uppförd på en eller flera gifna grundsatser, utan en kritik, som omfattade alla föremål för menskligt vetande och handling. Den enda princip, från hvilken densamma utgick, var förnuftets eviga, oförstörbara rätt och pligt att afgöra öfver sannt och osannt, godt och ondt, hvarje ny generations rätt att pröfva och antaga eller förkasta det traditionellt gifna vetandet. Hela vår moderna bildning är full af de öfvertygelser, till hvilka denna pröfning förde menskligheten; och det är i sanning lättare, att höglärdt skåda ned på de populariserande »upplysnings filosoferna», än att vid kritiken öfver dem frånsäga sig de åsichter och öfvertygelser, för hvilka man just har deras populära filosofi att tacka.

Ännu står det fast, hvad de bästa bland denna tids lärare ville: att öfverhufvud människovärdet borde aktas hos hvarje individ icke blott i enskilda förhållanden, utan i människans ställning inom kyrkan och staten; att till följd häraf samvetsfrihet bör gälla inom den förra, såsom hvarje allmänt mensklig rättighet bör vara lika skyddad inom den sednare; att vidare detta icke kan ega rum i ett samhälle, der privilegier och kastskilnader underkasta de privilegierade andra lagar, än dem, som ifrån dessa privilegier äro uteslutna, der de förras makt äfven leder till laglöst förtryck, de sednares svaghet håller dessa i armod och råhet, och nöd och förtviflan förer dem till brott. Också till
 30 familjelifvets renande sträckte sig dessa teorier genom att framkalla en både till kropp och själ mera naturenlig, enkel och kraftfull barnuppfostran. Här gjorde Rousseau's »Emile» epok; såsom öfverhufvud dessa upplysares skrifter egde vigt mindre genom att gälla såsom lag, än genom att väcka och vägleda samtidens sträfvanden.

Med underbar kraft spridde sig och verkade dessa läror både inom och utom Frankrike. De gingo ursprungligen från de höga till de höga; men de lågt ställda höjde sig nu under deras inflytande, och mången bland de lägsta hörde ännu efterklngen af desamma. Samtidens utmärktaste regenter, Catharina II, Fredrik II hyllade dem; de utgjorde
 40 konversationsämnen i salongerna; de spriddes genom tusendetal skrifter till kojorna. Fördomsfri sanning, rättvisa åt alla, ädel mensklighet voro icke blott talesätt hos författarena, utan föremål för allmän entusiasm, likasom nyupptäckta lycksalighetens öar, till hvilkas besittning hela den bildade samtiden sträfvade med eldigaste häg. Och denna tid var likväl en tid af förderf och sedligt förfall! Ja – men låt oss äfven

komma ihåg, att förderfvet nått endast samhällets högsta yta, och att förfallet kändes och erkändes, under det man med ädel håg sträfvade att ur detsamma upplyfta sig själf; om icke – åtminstone att derifrån rädda kommande generationer. Ännu länge skall detta sällsamma århundrade blifva ett bland de mest tilldragande föremål, historien åt forskaren erbjuder; och det skall gå mången såsom oss, att han motbjudande närmat sig detta föremål för de tre sednaste, i alla förhållanden falskt ställda, derföre ihåliga och hvitmenade årtiondenas afsky, men att han skall lära beundra dessa upplysningens män, hvilka i sin lära höjde sig öfver sitt lefverne, och, då de med gladt mod för framtiden kastade sig under de sönderfallande samhällenas spillror, genom sin död beseglade, att denna lära var dem mera än lifvets njutning. Och det är mera, än vår tid hittills utan skamrodnad kunnat anföra sig till heder. 10

Denna upplysningslitteratur, isynnerhet den Franska, har visserligen sin motbjudande, fördömliga utsida; hvars hufvudfärg är lättsinnig otro. Vi kalla denna dess utsida, emedan den betecknar tiden och kretsen, ur hvilken dess läror framträdde, en form, hvilken dessa under sin fortgång och utveckling allt mer och mer afklädt sig. Vidrig framstår denna sida i flera af den lika fåfänga och egoistiska som skarpt förståndiga och qvicka Voltaire's skrifter, än vidrigare måste den nu förekomma hvarje rättänkande i de endast lättsinniga romanerna af Couvray, de båda Crebillon o. f. a. Mindre frånstötande äro till och med Holbach, författaren till den ryktbara boken »Système de la nature,» och Helvetius, ehuru de båda med flera andra materialister förnekade andens tillvaro som sådan, och den sednare uppbyggde en sedelära på människans välförstådda egennyttia; ty dessa och dylika män öfversatte blott enkelt de öfvertygelser, som gjorde sig gällande i deras samtidas lefverne, och de gjorde det i vetenskapligen god tro. Andra, såsom Diderot och d'Alembert, de så utskrikna hufvudredaktörerna till den stora Franska »Encyclopédie'n», framförallt den sistnämnda, voro helt enkelt skarpsinniga, lärda, talangfulla författare, med mer eller mindre frisinnade religiösa åsigter, teoretiskt sanningen tillgifne, till karakter och lefverne otadliga. Ännu funnos flera, som sökte fasthålla religionens vigt för människans förädling, under det de hängåfvo sig åt den allmänna entusiasmen för ett renare och ädlare samhällslif. Till dessa måste man räkna den af sin häftiga känsla ofta missledda, men alltid ädelt sträfvande Rousseau, äfven Condillac samt Bonnet, Robinet, Florian, Marmontel. 20

Man kan knappt förvånas, att i hela denna tidsbildning den insigt felades, att människan genom förödmjukande inför en högre verldsordning bör sträfva till sin förädling. De yttre samhällsförhållandena voro så förnedrande, nödvändigheten att upplösa och aflägsna dem så tvingande, att tidehvarfvets så utomordentligt spänstiga, andliga verksamhet nästan uteslutande drefs mot detta mål. Poësin låg denna tid neder, emedan den föga egnade sig till ett uttryck för tidehvarfvets praktiska, än mindre för dess till det mesta negativa och upplösande rigtning. Men de allvarligare och ädlare bland dessa författare hafva i framställning och stil en den varma ifverns och öfvertygelsens poësi, som man till denna grad icke träffar hos andra tiders och länders skriftställare. Den föregående perioden af den klassiska poësens blomstring hade också gjort ett godt språk och en vårdad, lätt stil till de Franska författarens nästan gemensama egendom; så att ännu i dag mönster för en god stil icke kan väljas i någon annan litteratur med större fördel än i denna den Franska upplysningslitteraturen. En framställning så enkel och dock så kraftig och glansrik, som t. ex. 30 40 50

Montesquieu's och Rousseau's, i deras ofvan citerade arbeten, hafva åtminstone vi först ur dessa lärt att känna.

Det är känt, att det goda, hela denna tidsriktning hade på djupet, skenbart gick under i Franska revolutionens blodiga vexlingar, gick under just derföre, att det måste uppträda i denna form af otro och lättsinne, som tillhörde tiden. Följde så Napoleon's militärdespotism, rik på yttre ära, på praktiskt ganeliga sociala inrättningar och nya utvägar till landets materiela välstånd. Att denna tid varit ofruktbar för nationens bildning, kan således icke påstås. Den förde nationalandan åter till det förtroende på sig sjelf, hvilket i revolutionens anarkiska patriotism hotat att gå förloradt, och derunder gjorde sig åter smånin-
 10 gom de sanningar gällande, hvilka revolutionen varit ämnad att förverkliga. Sjelfva detta nya förtryck gaf dem ny styrka. Ty hvad helst, man må anföra och erkänna om den stora eröfrarens och statsmannens individuella utmärkthet, en storhet skall menskligheten alltid hos honom sakna, den storhet nemligen, som härflyter ur öfvertygelsen om en högre tingens ordning, i hvilken individen underordnar sig. Denna storhet egde Napoleon icke. Man kan derföre säga, att i honom ännu
 20 18:de seklets otro och materialism var koncentrerad, såsom äfven hans fall fulländade dess undergång. Också tystnade kringom honom alla yttringar af en sjelfständig forskning och tanke. Franska folket hade under sina enväldiga konungar njutit tider af stor andlig frihet, om denna jemföres med de bojor, i hvilka Napoleon slog tanken. Han, endast han, tänkte för Frankrike och för den hälft af Europa, som låg under hans svärd. Han afskydde tänkarena, »ideologerna;» men der tänkarena tystnade, der tystnade äfven skalderna; och litteraturen var under denna den Franska ärans tid försvunnen från Frankrike. Blott matematiken och naturvetenskaperna, hvad kriget och näringarne behöfde, fann ännu skydd och uppmuntran kring härförarens thron.

Bland de få, som vågade uppträda med en tanke öfver mensklighetens högre angelägenheter, stod främst en qvinna, madame Staël von Holstein, lika berömd för sin skarpsinnighet och sitt mod i politiska frågor, för sin varma känsla och glänsande stil såsom romanförfattarinna, och för sin urskiljning och smak i vitter kritik. Hennes romaner »Delphine» och »Corinna» kunna ännu med nöje läsas framför de flesta nutidens, och hvarje qvinna borde väl önska se något af den utmärktaste författarinna, litteraturhistorien känner. Hennes politiskt-filosofiska skrifter innehålla mången lära, värd att minnas som ett orakelspråk. Äfven Chateaubriand och Benjamin Constant tillhöra till
 40 en del denna tid. I dessa trennes skrifter kan man redan finna andan af en ny tid; icke mera höga abstrakta läror uppburna af ateismen och sjelfkärlekens sedlighet, utan religion, konstitutionel monarki, ädelt sinnelag och sjelfuppoffring i lifvet, icke blott i döden, hafva i dem sitt uttryck.

I sjelfva verket hade också, såsom nyss antyddes, revolutionen icke begrafvit 18:de seklets läror, utan afklädt dem den materialistiska form, i hvilken de uppträdt, och sålunda utvecklade deras betydelse. Att betrakta dessa underbara vexlingar, är att åskåda en underbar För-
 50 synens ledning af menskliga bildningens öden. Hufvudsumman af dessa, betraktad i Franska folkets historia, synes så enkel, att vi i sanning tveka att uttala vår uppfattning af densamma, fruktande att icke nog djupt hafva kunnat fatta dess betydelse.

Allmänt brödraband; endast sanning och rätt såsom grundsats för folkens ömsesidiga förhållanden; endast sann mensklighet såsom måttstock för människovärdet – dessa voro 18:de seklets läror. Jemlik-

het för alla, frihet från förtryck, broderlighet – på dessa grundsatser ville det återbygga samhället. Ve den, som vågar gäcka dessa dess idealer! Men det trodde sig för brödrakärleken icke behöfva religion, individernas underordnande under försynens lag, för friheten från förtrycket icke egennyttans, sjelfkärlekens utrotande, underordnandet under en i det rätta, i lagen, i seden uttalad allmän, förnuftig vilja. – Revolutionen gaf i stället för idealerna allmänt, blodigt krig och lika blodig anarki. Menniskorna förtröttades; tron på dessa idealer hotade att försvinna. En enda mans godtycke trädde fram i stället för Försyn och förnuft; och de af sina egna villor och olyckor jägtade sinnena böjde sig villigt derunder. – Då framstod åter för de förslafvade det till en tid fördunklade idealet, och från stundens tvång längtade de åter till dess förverkligande. Men försynens hand hade hvilat tung öfver dem; brödrakärleken utan religion hade sargat dem med en hyenas klor, sjelfkärleken hade trädt lefvande fram till deras tuktan med despotismens gissel. Religionen, sedligheten, lagen hade gjort sina skyddande händer saknade; och man tilltrorde sig icke mera att deras hjälp förutan se idealet förverkligadt.

Vi äro vid denna vändpunkt egentligen först vid vårt ämne, den moderna Franska litteraturen och bildningen. Man skall kanske vid en hastig blick på denna sakna vittnesbörd för här antydda åsigt af dess art. Vi skola dock efter förmåga söka uppvisa – icke att denna bildning kunnat öfverallt genomträngas af ett sådant medvetande, men att den öfverhufvud ledes af sträfvet dertill. Dock ämnets omfång föranleder att uppskjuta fortsättningen till nästa nummer, då likväl denna långa inledning kan betraktas som ett stycke för sig.

«n:o 9»

III.

Mundt i sin »Litteraturgeschichte,» hvilken icke längesedan blifvit anmäld i detta blad, söker förklara den s. k. Romantiska Litteraturskolans i Frankrike uppkomst ur följande tre föregående förhållanden:

För det första verkade dertill den reaktion i sinnena, som inträdde efter revolutionens olyckor, och som i litteraturen visade sig genom religiösa tendenser och konstitutionela teorier efter Engelska mönster. Restaurationen, som medförde en afmattning i det politiska lifvet, medverkade för det andra till en lifligare rörelse på teoriernas fält och litteraturens öfverhufvud. För det tredje hade den andliga beröringen med Tyskland under nästföregående tid inverkat, och den allmänna freden öppnade äfven ett dylikt förhållande till Englands litteratur. Chateaubriands och Bernardin St. Pierre's skrifter representera tidigast den religiösa rigningen; M.me Staël's, Benjamin Constants m. fl. den politiska. M:me Staël börjar också serien af de Franska författare, som leddes af större insigt i Tyska litteraturen och kulturförhållanden. Hon infördes deri af August Wilh. Schlegel, någon tid hennes följeslagare under hennes resor i Tyskland och Italien. Hennes berömda skrift »De l'Allemagne», som först utkom 1810, kan anses för det första bevis, att Fransmännen började erkänna vigten och värdet af Tysklands nyss uppblomstrade nationallitteratur. Mundt anförer Schillers, sedan Hoffmans, dikter såsom de, hvilka mest ansogo Fransmännen. Bland England's skalder anser han Byron hafva öfvat mesta inflytande på den nya Franska litteraturen.

Till dessa förhållanden bör med största skäl räknas reformen i Fransmännens filosofiska åsigt. Mundt anförer bekantskapen med Tysklands filosofi, representerad af Cousin, Lerminier, Quinet. Men mera inflytelserik var den moralfilosofi, som genom impuls från

England (eller Skottland, der Reid och Stewart anses för denna skolas upphofsmän) infördes i Frankrike. Dess förnämsta representant i Frankrike var Royer Collard, tillika en af de utmärktaste offentliga karakterer, det nyare Frankrike har att uppvisa. Det var ur hans lärosal, som de s. k. doktrinärerna framgingo med Guizot i spetsen, ehuru Royer Collard sjelf skilde sig ifrån dem, då de efter Julirevolutionen bildade sig till ett reaktionärt politiskt parti. Reformen i Franska filosofin sammanhängde nära med den återvagnade religiösa stämningen å ena sidan och med de Engelskt konstitutionela sträfvandena å den andra. Man misstager sig mycket, om man anser 18:de seklets upplysningsfilosofi ännu vara rådande i Frankrike. Tvärtom ser man icke ett bedömande öfver detta sekels läror, så mycken uppmärksamhet man än i sednaste tider egnat åt deras granskning, som icke tillika mer eller mindre strängt ogillar detta sekels scepticism och otro. Den nu verksamma generationen af de litterärt bildade har blifvit fostrad vid den stränga moralfilosofi, som med Royer Collards lärjungar spridde sig till alla Frankrikes Colléges. Och hos den stora mängden har visat sig ett stigande religiöst intresse, ehuru katolska kyrkan i dess närvarande form icke förmått tillfredsställa detta behof. Man förtäljer dock nu, sedan republikens uppkomst, flera exempel på massornas vördnad för kyrkans bruk och dess tjenare. Säkert är, att behofvet förefinnes, och det torde icke vara vågadt, att för Frankrike förespå en kyrklig reform, liknande den Nykatolska kyrkans uppkomst i Tyskland. Öfverhufvud är det vår öfvertygelse, att Fransmännen sedan den första revolutionens utbrott gjort stora framsteg i den allmänna moralen, och att behofvet af nationens sedliga förädling ännu ligger till grund för dess närvarande politiska och sociala sträfvanden. Den sedeslöshet, hos bördararistokratin och presterskapet, som bröts genom den första revolutionen, hade såsom bekant återuppvuxit i pennin-gearistokratin och byråkratins »korruption» under Restaurationen och Julidynastin. Men det är likaså afgjort, att just denna korruption vållade den sednaste omstörtningen, och att nödtvånget nu sätter en gräns för densamma, är icke blott en tom förmodan. Hela nationer och samhällsklasser omvändas icke genom predikan; de fylla sina synders mått, tills den hårda nödvändigheten drifver dem att i eget bröst uppsöka de inbrytande olyckornas källa.

Det kan synas sökt att tillräkna den Franska Sköna Litteraturens nyare form denna anförda, allmänna rigtning hos nationen. Det erkända förhållande, att denna litteratur brutit den falska klassicitetens konventionela band och i dikten sökt införa natur och sann mensklighet, innebär dock i sjelfva verket ett bevis för detta påstående. För den gamla Skolan, kunde man säga, fanns hvarken dygd eller last, endast en instuderad ridderlighet i ord och beteende, sådan den förstods af det uppvaktande hoffolket, medan under denna slöja menskliga handlingens värde i och för sig försvann. Att den nya Skolan, då den ville införa natursanning i poësin, drefs till onatur i skildringen af det onda, kan förklaras af den vanliga öfverdriften i all reaktion. Och då det hufvudsakligen var den falska fernissa, hvarmed klassicismen bestrukit lifvet, som gjorde densamma onaturlig, så föranledde sakens natur, att de nyare synnerligast sökte i dagen bringa det förderf, som under den ytliga glansen låg på bottnet af alla menskliga förhållanden. Man har derföre orättvist anlagat denna Skola för osedlighet, då den t. ex. rigtat sina vapen mot ägtenskapet. Den har på sin höjd och i några af sina representanter felat, då den med det osedliga i familjelifvet äfven fördömde sjelfva institutionen. Men

den frivola lefnadsåsigt och litteratur, som under klassicismens period utgjort den mera genuina och nationela sidan af dess poësi, återfinner man hos Romantikerne icke.

Mundt säger om dessa stråfvanden:

»Det var intressant, att i det enskilda betrakta gången af den Franska Romanticismens utbildning, sådan den i religiöst, filosofiskt och estetiskt hänseende tedde sig ända till 1830 uti den af Dubois utgifna pariserjournalen *Globe*. De unga, lefnadsfriska granskare, som i detta blad aflade sin nya trosbekännelse, utmärkte sig alla genom ett allvarligt, till företeelsernas inre grund trängande stråfvande, sådant det ända hittills varit okänt i Frankrike på detta gebit. Isynnerhet sökte de genom ett sjelfständigt bedömande af den utländska litteraturen och Tyska filosofin utvidga den egna litteraturen både till omfång och djup. Bland dessa granskare bör isynnerhet Ampère nämnas med utmärkelse. Han ådagalade en fin kritisk förmåga och förenade med djup blick en smidig och glänsande framställning, som gaf honom förmåga att återgifva andras litterära personlighet och ikläda utländska filosofemer en nationel form. Han och Sainte Beuve, Gustave Planche, Edgar Quinet, X. Marmier och flera andra grundlade i denna riktning en ny kritisk litteratur, som betydelsefullt vittnar om den allvarliga ombildning af karakter och stråfvanden, hvarpå denna generation i Frankrike arbetade. Den utgör en vändpunkt för den Franska nationalkarakteren, hvilken i anseende till dess djupa, allvarliga riktning förtjenar den största uppmärksamhet, och hvilken i märkvärdig grad har gjort sig gällande hos nutidens ungdom i Frankrike.»

Detta bedömande af Mundt måste man anse för desto mera klarseende, ju mera det afviker från månget dagens skri om den allmänna andans depravation i Frankrike, och ju mera egnad denna åsigt af landets närvarande bildningsgång är att förklara dagens händelser. Dessa hafva icke drifvits fram af de bildades opinion, men denna har låtit dem ske, emedan den icke kunnat förneka det stråfvande till en inre regeneration, som för dem ligger till grund, och hvars behöflighet den sjelf med all snillets och talangens kraft gjort allmänt erkänd. Men härom mera nedanför.

Öfvergående till betraktelsen af några särskilda företeelser inom den moderna Franska litteraturen, tro vi oss hafva rådfrågat våra läsares önskingar icke mindre än bladets tillgångar och syftning, då vi inskränka oss till den egentliga nationallitteraturen, med förbigående af den allmänt vetenskapliga. Om moderna Franska filosofin skola vi nedan yttra några ord. Här nämna vi först några nyare historieskrifvare.

Såsom Frankrikes nyaste historie stått i spetsen för Europas, så har äfven dess historiska litteratur om icke föreläst med fulländning, likväl väckt det största intresse uti hela Europa. England har från nyaste tid inga serdeles berömda historieskrifvare att uppvisa. Och om äfven Tyskland i denna vetenskap räknar berömda namn, sådane som Rotteck, Wilken, Schlosser, v. Raumer, Ranke, så har, kanske med undantag af den förstnämnda, ingen af dessa uppträdt med den orginalitet och tillvunnit sig den allmänna betydighet, som t. ex. Thiers i Frankrike. Han började 1832 utgifvandet af sin »*Histoire de la Révolution de France*» i 10 Band och fortsätter densamma nu i »*Histoire du Consulat et de l'Empire*.» Det sednare arbetet, som

utkommit i Svensk öfversättning, hvilken föregås af ett af öfversättaren, Hr. Tham, gjordt sammandrag af det förra arbetet i 1 Band, torde redan vara mången af våra läsare bekant. Man berättar, att Guizot, i sin trädgård öfverraskad vid dess läsning och med ett småleende på läpparne, yttrat sig: »Jag roar mig med att läsa romaner» (Je m'amuse de lire des romans). Men i Napoleons historia äro händelserna i sig sjelfva nog underbara, för att i visst hänseende förtjena dikstens namn; och om Thiers i deras framställning, såsom orden antyda, och såsom i s:het Tyska recensenter påstått, gjort sin bok till en lofsång öfver Fransmännen och deras hjälte, så har ingen tids och ingen nations historia till ett sådant fel gifvit en mera ursäktande anledning. Huru härmed än må förhålla sig: ingen, som tagit boken i hand, lärer väl påstå, att han läsit något nyare historiskt arbete med lika nöje, lika deltagande och lika lärorikhet, i hänseende till den klara öfverblick af händelserna och deras samband, man ur detsamma vinner. I denna förmåga, att ordna tilldragelserna kring vissa utmärkande hufvudpunkter, består, synes det, Thiers största historiska konst, jemte den klarhet och glans, för hvilken man allmänt beundrat hans framställning. Man har sagt, att han är mästare uti att gruppera siffror; men hans mästerskap att gruppera händelser synes icke vara mindre. Likväl gör han dervid intet våld på det naturliga sammanhanget. Tvärtom syftar hela hans framställning att ådagalägga händelsernas tvång vid bestämmandet af hvarje särskild tilldragelse. Icke heller blundar han alltid för Napoleons fel. Så t. ex. beklagar han upprepadt den förblindelse, som hindrade Napoleon att på höjden af sin makt hejda sin framfart och grunda sitt bestånd icke på sina motståndares ytterliga försvagande, utan på billighet och starka bundsförvandter för Frankrike. Men här, såsom eljest, gör han icke deraf en enskild företeelse, utan betraktar förhållandet såsom grundadt i sakens natur, i händelsernas tvång och menliga sinnets art. Det är derföre man med skäl kallat hans historieskrifning »fatalistisk» (école fataliste). Man saknar hos honom denna blick åt framtiden, som förklarar den inre betydelsen af historiens tilldragelser, och man kan genomläsa hans arbete utan att finna någon förklaring öfver, hvad betydelse för menskligheten och dess utveckling den Napoleontiska tiden egde. En ädel moralisk åsigt vid bedömandet af särskilda förhållanden saknas hos honom likväl icke, ehuru han vid betraktandet af den religiösa öfvertygelsens värde och vigten af kyrkans återställande i Frankrike, mer än billigt i sin hjeltes fotspar, betraktar saken blott ur den politiska synpunkten.

Djupare, kan man säga, är Guizot's betraktelsesätt, likasom hans historiska forskningar synas vara mera omfattande. Hans hufvudarbete är: »Cours d'histoire moderne,» hvars första band har till särskild titel: »Histoire générale de la civilisation en Europe,» de fyra följande: »Histoire de civilisation en France.» Dessa titlar utmärka redan, att Förf. betraktar historien ur en mera filosofisk synpunkt, icke blott såsom en berättelse om de politiska hvälfningarne och tilldragelserna, utan såsom en skildring af menskliga bildningens fortgång (école systématique). Han har också egnat särskilda undersökningar åt Engelska författningens utveckling, åt kommunalväsendets och feodalismens historie i Frankrike o. s. v. samt äfven utgifvit en »Histoire du gouvernement représentatif.» Guizot's skrifter förefalla den, som känt Franska litteraturen ur klassicismens period, såsom skulle de icke tillhöra Frankrike, så afstickande från nämnde litteratur är det i dem rådande vetenskapliga och sedliga allvar. De synas äfven i framställningen mindre lediga och behagliga, än hos Franska författare

är vanligt. Men deras studium är synnerligen egnadt, att skingra den fördom, som i det moderna Frankrike ännu vill se en afbild af 18 seklets Fransoser. Den nämnda första delen af »Cours d'Histoire moderne» är den mest lärrika och klara framställning af det nyare Europeiska samhällets utveckling, som Ref. känner. Alla Guizot's arbeten tillhöra perioden före Julirevolutionen och före det affall från de liberala principerna, som skilde honom från Royer Collard.

Såsom hufvudman för en tredje, endast episkt berättande och beskrifvande (*école descriptive*) Skola i historieskrifning, anses Barante, redan under Napoleon i statstjenst, under Restaurationen tillhörande den så utmärkta opposition, i hvilken Royer Collard, Foy, Manuel, Guizot, Camille Jordan, Lafitte lyste. Hans förnämsta arbete är en historie öfver Hertigarne af Burgund af huset Valois. Derjemte har han skrivit i litteraturhistorie och politik samt till Franskan öfverfört flera af Schillers och Lessings arbeten.

Till denna skola räknas äfven Augustin och André Thierry, den förre högt berömd genom en historie öfver Norrmannernes eröfring af England, samt Capefigue. Till den systematiska skolan hör Michelet, hvilken dock än mer än Guizot sträfvat till en historiens filosofi, och till den fatalistiska Mignet. Äfven Armand Marrast, länge hufvudredaktör för den republikanska »National,» sedan Februarirevolutionen ledamot af Provisoriska styrelsen, derefter Maire i Paris har jemte Dupont utgifvit en historie öfver revolutionen. Lamartine skref 1847 Girondisternas historie, men som det synes utan annan utmärkelse än den lysande skildringens och stilens. En Svensk öfversättning är påbörjad.

Den historiska litteraturen utöfvar blott långsamt sitt inflytande på folket. Den är genom sin natur icke så stora förändringar underkastad i betraktelsesätt, syftning och ton, som andra grenar af nationallitteraturen. Den representerar mera än dessa den allmänna menckliga bildningen, och dess utveckling beror af dennes. Så utgör det det utmärkande för den nyaste historieskrifningen att betrakta äfven de politiska tilldragelserna ur synpunkten af deras vikt för nationernas och mencklighetens allmänna förädling, och att icke stadna vid dessa politiska skiften, utan i förening med dem granska rättstillståndet, litteraturens skick, skildra tillståndet i handel och näringar, kommunalväsendet, massans seder och intellektuella ståndpunkt samt den herrskande religiösa andan, för att ur alla dessa förhållanden draga någon slutsats angående den ifrågavarande nationens och periodens ställning till mencklighetens allmänna utveckling. Ja, ju mera allmän bildning blir allmänt anspråk, och ju mera man inser, att liberala statsformer icke utgöra det enda vilkoret för detta anspråks tillfredställande, desto mer förlora blotta regentlängderna och namnen på bataljfälten i betydelse. Öfverallt är historieforskningen i denna rigtning ny. Men ingenstädes har densamma fortskridit längre än i Frankrike. Både Guizot's och Michelet's arbeten erkännas utgöra storartade försök till en allmän kulturhistorie. Den sednares förnämsta arbeten äro: en Frankrikes historie och en »Introduction a l'histoire universelle». Äfven Buchez har författat en berömd »Introduction a la science de l'histoire», eller med annan titel: »Vetenskapen om mencklighetens utveckling.» En del af Capefigues arbeten, ehuru omfattande särskilda perioder, tillhöra samma klass. Likaså Simonde de Sismondis forskningar. Härtill komma ännu de många författare, hvilka sysselsatt sig med undersökningar öfver moderna sociala förhållanden, såsom Dumesnil, Tocqueville, Gustave de Beaumont, Parent Duchatelet, Casagnac, Michel Chevalier, Leon Faucher, Louis Blanc m. fl., hvilkas

10

20

30

40

50

forskningar mer eller mindre gå tillbaka äfven till förflutna tider. Stort politiskt inflytande egde L. Blanc's »Histoire des dix Ans», omfattande tiden från 1830 till 1840.

Äfven litteraturhistorien har i Frankrike på sednaste tid blifvit bearbetad ur antydda allmänne synpunkt. Utom de redan nämnda Villemain, Barante, Ampère, Peschier, äro synnerligen utmärkta Raynouard och Fauriel. Och på arten af denna kritik hafva detta blads läsare haft prof i ett par ur Revue des deux Mondes lånade uppsatser af Philarète Chasles.

10 Det är i den antydda filosofiskt historiska undersökningen af det moderna samhällets lyten och dessas grund, som äfven den moderna Franska filosofin uppträdt med mesta originalitet. Dess närvarande tendens är altså lika praktisk som i 18:de seklet; men den skiljer sig åter väsentligen från detta sekels upplysningsfilosofi.

Visserligen visar den nyaste Franska litteraturen många försök att tillägna sig den Tyska spekulationens resultat. Afhandlingar öfver Spinoza's, Leibnitz', Kants, Hegels filosofi hafva blifvit utgifna dels af Fransmän, dels af fransosierade Tyskar. Cousin, som under en förvisning till Tyskland blifvit Hegel's lärjunge och sednare mottog Hegel i
20 Paris, hade till och med begagnat Hegelska satsen vid uppförandet af sitt »eklektiska» system. Han intog med detta system länge första rummet bland Franska filosofer. Men med denna framgång och detta system tog det snart en ända. Till och med hans förnämsta lärjunge, Jouffroy, slöt sig mera till Royer Collard och den skottiska filosofin. Jouffroy var en af grundläggarna till tidningen »Globe.» Men han efterträddes här, då Globe öfvergick ifrån Romantikerna till Saint Simonismen, af Lerminier och Pierre Leroux (för närvarande ledamot i nationalförsamlingen), hvilka i början tillhörde Simonismens läror. Jemte Buchez, Bautain, Ballanche och Lamennais representera de
30 Frankrikes nyaste filosofi. Båda hafva egnat sig åt de sociala problemernas lösning, i s.het Leroux, hvilken bibehållit en mera demokratisk riktning, medan Lerminier småningom öfvergått till de konservativa. Bautain, likasom Ballanche (denne såsom teosof), har mera uteslutande egnat sig åt religionsfilosofin, Lamennais, såsom bekant, sökt att förena demokratismen med den religiösa tron. Såsom försvarare af folkets rättigheter har han sednast uppträdt i »Peuple Constituant,» ett blad, som bland andra till följd af tidningskautionernas återinförande under Cavaignac's styrelse tvangs att upphöra.

Upplysningsfilosofin var hufvudsakligen kritisk och negativ. Dess
40 erkända mål var de s. k. fördomarnes utrotande och upplösandet af de bestående institutionerna såsom förderfvade och förderfliga. Denna nyaste filosofi deremot, ehuru olika den företer sig hos sina särskilda representanter, har den gemensama syftningen att uppbygga, att organisera. Den är dessutom byggd på en sträng moral och till en del på religiös tro. Man bör derföre, under det man räknar densamma detta sträfvande till goda, vid bedömandet af dess misstag vara billig. Strängt system har aldrig varit Fransmännens sak, och, der fråga är om de filosofiska satsernas omedelbara tillämpning på gifna förhållanden, måste den historiska bevisningen taga plats jemte den filosofiska. Det
50 är dessutom icke lätt, att på teoretisk väg lösa ett problem, på hvars lösning alla samtidens hvälfningar arbeta. Af de nämnda författarna eger man flera skarpsinniga och lärorika skrifter, men inga så utmärkta åsigter, att de i högre grad skulle inverkat på allmänna opinionen.

Sjelfva Kommunismen i dess nyaste form hvarken utesluter religiös tro eller förnekar den allmänna moralens nödvändighet. Man måste

anse äfven den för ett försök att teoretiskt uppfatta samhällslifvets reorganisation och förädling, ehuru detta försök, öfvergifvet af alla insigtsfullare män, fallit i de okunnigas händer och ledt till mångfaldiga, till en del löjligen extravaganser. För vår del hafva vi aldrig trott på kommunismens förfärlighet för samhället. Ty för det första är privategendomens upphäfvande något så stridande mot mensklig håg och förnuft, att antalet af lärans anhängare alltid måste blifva högst inskränkt. För det andra har man i sjelfva Frankrike så litet fruktat för komunismen, att den både teoretiskt och praktiskt fått försöka sin lycka. Endast i utlandet har den betraktats med förskräckelse, och namnet har som ett slags hampspöke der efterträdt Karbonarismens namn. Dess första upphof leder man från Babeuf, hvilken 1797 föll under guillotinen för en kommunistisk sammansvärjning. Från 1814 uppträdde greve Saint Simon med åtskilliga skrifter, i hvilka han sökte bevisa nödvändigheten af en samhällsreform i religiöst socialistisk anda. Bland hans anhängare, hvilka helt och hållet förvände hans läror till den om egendomens gemensamhet och slutligen äktenskapets upplösning, blef Pater Enfantin 1831 chef för en kommunistisk arbetarförening i Paris, en association, hvilken inom kort upplöstes dels af ekonomisk ruin, dels genom paterns lära om qvinnornas gemensamhet – en lära, hvilken hvarken Babeuf eller St. Simon yrkat. Saint Simonismen kom så i vanrykte. Efter hvad man känner, fortforo dessa läror inom en hemlig arbetarförening, som hade anhängare i Paris, Lyon och Schweitz; men äfven af den stora pluraliteten arbetare förkastades dessa läror, och för de flesta bekännarena synas de icke egt annat värde, än det af en gemensam fana, en skylt att betäcka deras lättsinne eller förtviflade stämning. Endast de s. k. Ikariska kommunisterna hafva ännu bibehållit något samband. Deras chef, Cabet, af hvars skrift »Voyage en Icarie» de fått sitt namn, sysselsätter sig mera med att beskrifva den kommande paradisiska sällheten än med att uppgifva, huru egendomsgemensamheten skall åstadkommas och upprätthållas. I spetsen för sin lära sätter han för öfrigt den religiösa trons och familjelifvets nödvändighet, och han och hans anhängare förkasta allt våld, förmenande sig på öfvertygelsens väg kunna göra sin lära gällande. Såsom redan Babeuf, vill äfven Cabet upprätthålla egendomsjemlikheten genom en för alla lika uppfostran och undervisning. Nyligen omtalades, att Cabet hade för afsigt att utflytta till Amerika. Hans anhängares antal uppskattades då blott till ungef. 500 män.

Utredt är, att egentliga kommunister hade ganska ringa del i det blodiga Juniupproret i Paris, som vållades af flera andra sammanstötande orsaker, främst af nationalverkstädernas upplösning. Dessa hade blifvit inrättade af nödtvång, utvidgade af beräkning hos det häftigare republikanska partiet, hvilket i dem ville ega en slagfärdig revolutionshär, och stödde af Louis Blanc's välmenande teorier, hvilken på fullt allvar ville göra staten till förläggare för all industri och genom dess åtgärd döda den enskilda konkurrensen. Det synes, såsom skulle t. o. m. Lamartine af svaghet och af fruktan för reaktion ingått på Ledru Rollins och Alberts syften med denna inrättning. Då nationalförsamlingen bekräftade republiken, och omständigheterna tvungo till de dyra verkstädernas¹ upplösning, begagnade klubbarnas ledare till-

¹ Så mycket Ref. känner, gjorde man försök blott med en skraddare-»verkstad.» I öfrigt anvisades blott jordgräfningar o. d. åt arbetarena. Det var således icke underligt, att en mängd arbetare drog sig från arbetet, och att styrelsen likväl betalade dagspenningen. Den hade sjelf ruinerat den enskilda konkurrensen och –

fället att försöka en omstörtning. Män, sådane som Blanqui och Barbes äro lika litet kommunister som t. ex. Pietister. Omstörtning och möjlig uppkomst synas utgöra deras enda mål.

10 En kommunistisk författare är Proudhon (likasom Cabet medlem af nationalförsamlingen), sjelf ursprungligen arbetare. Utan att dock tillhöra någon kommunistisk förening är han lika entusiast mot den bestående sociala inrättningen som Cabet för den kommande. I ett arbete, »Qu'est ce que la propriété», som berömmes för både lärdom och skarpsinnighet, förklarar han all enskild egendom för en stöld från
10 det allmänna. Man låter honom predika; och man kan göra det, om man blott sörjer för, att arbetaren kan förtjena sig en egendom. I spanska städer och i England bland Kartisterna hafva kommunistiska teorier visat sig. Det är dock obevisadt, att de skulle ega något direkt sammanhang med rörelsen i Frankrike. Men lika orsaker framkalla sjelfmant lika verkningar.

20 Svårare vederlagda äro Socialisternas teorier, svårast rättmätigheten af deras fordringar. De fordra icke fullkomlig jemnlighet i besittningen, utan blott, att hvar och en bör efter måttet af sin förmåga och sitt arbete få sin del af samhällets alla fördelar. Man kan icke gerna neka,
20 att detta vore samhällets icke mindre än den enskildas lycka; ty sålunda skulle ingen förmåga gå för samhällets bästa förlorad. Men det är lättare att uppställa denna fordran, än att utpeka någon väg för dess uppfyllande.

Enligt vårt omdöme hafva de socialistiska teorierna egt tvenne hufvudsakliga fel. För det första fela de i principen; för det andra genom ensidighet i bedömandet af hindren för dess verkliggörande,

30 Ingen teori, som spekulerar öfver mensklig lycka och sällhet, kan ega fast grund. Hvarken menniskonaturen eller historien lär oss, hvari mensklig lycka består. Men båda gifva data nog för bestämmandet af
30 menskliga lifvets ändamål. Skulle således Socialisterna icke fråga, huru den sämre lottade delen af samhällsmedlemmarne skall bringas till välstånd och större njutning af lifvet, utan huru den skall kunna ledas till sin menskliga förädling, så vore med ändamålets bestämmande äfven en säkrare väg beträdd för forskningen efter medlen att verkliggöra detsamma. Ty hvari mensklig förädling består? denna fråga kan besvaras; icke den, hvad är lycka? Denna ensidighet, synes det, har äfven ledt pluraliteten af de socialistiska författarena, att närmast afse den industriela konkurrensens följder för de arbetande klasserna, icke det hufvudsakliga vilkoret för dess begagnande, nemligen bildningen.
40 Det faller nu lätt i ögonen, att fri konkurrens ger det förhandenvarande kapitalet en öfvermakt, som bringar nationalförmögenheten på jmförelsevis få händer. Men obestridligt är, att kapitalet endast genom någon lycklig slump kan vinnas och förkofras af den okunniga och håglösa; likasom å andra sidan högre insigt och sedlig kraft hos arbetaren måste göra honom mera oberoende af kapitalisten. Det vore, föreställa vi oss, lätt att ur erfarenheten föra den bevisning, att stor förmögenhet sällan genom flera generationer kvarstadnat i en familjs händer, om icke i vissa fall hos den besutna jordadeln. Men det kan ej nekas, att ju för hvarje tid kapitalet finnes hos den mindre delen af
50 samhällsmedlemmarne. Otvunget synes dock häraf följa, att konkurrensen ännu icke är stor nog, att nemligen antalet är ringa af dem, som ega drift och insigt att förvärfva och bibehålla. Ju större detta antal blir, desto större måste derföre kapitalets fördelning blifva, desto

ville icke heller afskeda sin armée. När den gjorde det, satte denna sig till motvärn.

hastigare äfven dess vexling från hand till hand.

Ifrån Fourier, den bekanta handelsbokhållaren, som med sitt »associationssystem» gifvit (1821) efterföljarena en klav till frågans lösning, ända till de nyaste bland dess bearbetare, hvilka gjort »arbetets organisation» till sitt symbolum, har man hufvudsakligen varit betänkt, att genom någon ny social inrättning underlätta arbetarens nämnda strid med kapitalet. Förslagen hafva hufvudsakligen vexlat mellan fria associationer mellan arbetarena och statens mellankomst såsom kapitalförläggare och arbetets ordnare. Men associationerna fordra en insigt och drift, hvilken först bör förefinnas; och med statsmakten till chef för industrin kan säkert icke individernas förmåga fritt utvecklas eller arbetarens andel, såsom all erfarenhet visat, blifva stor. Vi lemna dock detta derhän. Åtminstone torde staten genom lättad penningetillgång kunna hjälpa den obemedlade på benen. Men säkert är, att stat och kommun i förening kunna höja arbetarens bildning, både den allmänna och den särskilda för ett industrielt kall, och sålunda förminska afståndet mellan arbetaren och arbetsgifvaren. Kanske finnas författare, som härpå laggt hufvudsaklig vikt. Ref. har blott sett en kort anmälan af en nyligen utkommen skrift af Labourdaye, uti hvilken arbetarens bildning skall framställas såsom det enda medel att öfvervinna svårigheten. För sin del yttrade Ref. redan för sju år tillbaka: »Hvar och en, som på filantropiska grunder arbetar för näringsfriheten, borde äfven arbeta på en förhöjd folkbildning, såsom det enda medlet att motväga den förras olägenheter. — Så länge man endast ordnar skolor för arbetarens barn, har man också blott hunnit halfva vägen. Det andra viktigare steget är, att sätta dessa barn i tillfälle att besöka skolorna. Då först kan bildningen från statens sida utan undantag genomföras som en rättighet, hvartill staten eger att tvinga individen, och denna bildning behöfver icke för folkskolan stadna vid den magra andel i vetandet, som nu kallas folkbildning. — På denna väg kan äfven den förmögnes egendom mest rättsenligt delas med den mindre lyckligt lottade.» Vi vidhålla ännu denna öfvertygelse och tro, att sakernas tvång skall leda till en sådan utväg.

Vi hafva dröjt vid detta ämne, emedan Frankrikes hela moderna litteratur dermed så nära sammanhänger. Icke blott historieforskningen och filosofin, äfven den sköna litteraturen har begifvit sig i dessa de moderna samhällsförhållandenas tjänst.

Då Romantikerna först uppträdde, voro de långt aflägsnade både från liberalismen och socialismen. I likhet med den Tyska romantiken vände sig den Franska först till medeltiden. Frankrike egde också här sin enda nationalsång, en källa af naturlig poësi, att sätta emot klassicismens konstlade smak. Man anser, såsom nämndt, M:e Stael, Bernardin de St. Pierre och Chateaubriand för de första, hos hvilka en afvikelse röjdes från klassicismens mönster. Den förstnämnda leddes dertill närmast genom sin bekantskap med Tysklands litteratur och dess romantiker. I hennes romaner visar den fria skildringen af starka passioner och lifliga känslor spår af den Romantiska åskådningens inflytande. Bernardin St. Pierre hade efter mångfaldiga öden (hvaribland den kuriösa skickelse, att han på 1760-talet såsom ingenjööfficer vistades i Viborgs län, kan nämnas) äfven besökt Isle de France. Efter denna resa utgaf han sina berömda »Etudes de la Nature,» i hvilket arbete hans ännu mera kända roman »Paul och Virginia» är inflätad. Chateaubriand förlefde likaså ett par år af sin ungdom i Amerikas skogar och har i sin roman »Atala» skildrat intrycket af lifvet i desamma. Båda hade sålunda genom storartad naturåskådning frigiort

sig från de konventionella banden. Kanske hade också den hos båda återväckt den religiösa känsla, som genomgår deras skrifter. Medan dock B. S:t Pierre af romantiken härjemte hade blott den sentimentala anstrykningen, gaf Chateaubriands ställning till Bourbonerna denne en loyalt ridderlig hållning, hvilken efter Julirevolutionen blef än mera synnerlig, då han vägrade att svärja Ludvig Filip trohetsed och fortfarande stod i spetsen för det legitimistiska partiet. Härmed förenade han dock i särskilda frågor, såsom i fråga om pressfriheten, liberala åsikter och öfverhufvud ädelt sinne och en hög poetisk lyftning, så att hans inflytande äfven på den yngre generationen var betydligt. Nära Chateaubriand står Lamartine hvilken likaså tidigare var rojalist och i sina »Meditations poétiques» samt »Harmonies poétiques et religieuses» förnämligast inspirerades af den religiösa känslan. Mundt kallar hans stämning i detta hänseende en aristokratisk pietism. Sjednare omfattade han dock den sociala reformens sak, och i dess anda har han författat den nämnda »Histoire des Girondins.»

Både Chateaubriand och Lamartine hade äfven mottagit intryck från Engelska litteraturen. Den förre vistades under revolutionen en tid i England, öfversatte Milton och skref en afhandling öfver Engelska litteratur; den sednare är genom giftermål med en Engelska lierad med detta lands språk och seder, och man anser, att isynnerhet Byrons dikter på hans skaldskap öfvat inflytande. Då dessutom studium så väl af Englands politiska författning som af dess filosofi och litteratur alltsedan revolutionen och isynnerhet från 1815 i hög grad upptagit och ännu upptager Fransmännen och bestämt rigtningen af deras moderna litteratur, så kan det vara lämpligt att här kasta en blick på hufvudmomenterna i den Engelska litteraturens utveckling. Vi fylla också härigenom en lucka i inledningen till denna artikel.

Man erkänner allmänt, att Englands litteratur likasom dess statsförfattning och sociala lif utbildat sig jmförelsevis mera oberoende af det öfriga Europas kultur, än någon annan Europeisk nations. Nästan alla Europeiska folkstammar hafva befolkat de Britanniska öarne, och dessas läge har beredt dem en af yttre inflytanden ostörd sammanmältning och utveckling till den nu rådande Engelska nationaliteten. Celter och Gaeler mottogo af de eröfrande Romarena dessas språk såsom det officiella, under det att deras eget fortlefde i folklivet och sången. Den Anglosachsiska inflyttningen utträngde dem till stor del båda, men Anglosachsiska språket undansköts åter genom Norrmannernas eröfring (1066) från sin officiella plats och utgjorde från denna tid sjelft folkspråket i större delen af landet. Från denna förtryckta ställning arbetade det sig åter upp tillika med folkfriheten och ingick såsom herrskande element i den förut rådande Norrmanniskan.

Med Norrmannerna hade äfven norra Frankrikes konstpoësi, Trouvérens diktkonst, kommit till England. Bland Gaeler och Anglosachsers fann denna intet insteg; utan hyllades af dem fortfarande den konstlösa folksången, Bardernas inspirerade utgjutelser. Såsom hela den Engelska bildningen varit en allt mera segerrik strid af folkelementet mot de fremmande eröfrarna och deras afkomlingar, den mäktiga feodaladeln, så hafva äfven alla reformer i dess litteratur utgått från nämnda folksång och dess segrar öfver den aristokratiska hofpoësin. Man räknar den första af dessa faser från medlet af 14:de seklet, och Geoffrey Chaucer anses såsom fadren för det nu gällande Engelska litterära språket och litteraturen. Sin högsta utveckling nådde denna litteraturperiod vid slutet af 16:de seklet, då Spencer framstod såsom

representant för dess lyrik och epik, den odödlige Shakspeare för dess dramatiska dikt.

Dessa företeelser i litteraturen sammanhånga noga med landets politiska historie. Tåta krig mot Skottland och Frankrike och stigande folkfrihet under Edward'arne hade höjt nationalandan. I 15:de seklet följde de blodiga striderna om thronföljden mellan husen York och Lancaster och i förra hälften af den 16:de det religiösa förtrycket (Henrik VIII och Maria), under hvilka perioder med folkfriheten äfven nationallitteraturen gick under. Elisabeths regering från 1559 var en pånyttfödelse för nationen, som äfven hastigt åter höjde litteraturen. Men så följde de religiösa förföljelserna och den politiska revolutionen under Stuartarne, så att hos Shakspeares närmaste efterföljare redan en sjunkning blef märkbar. Under Stuartarne inträngde den Franska hofpoësis smak; och då Oraniska och Hannoverska husen ledde England till deltagande i fastlandets politiska strider och successionskrigen, flick klassicismen insteg äfven i England. Dess framgång grundlades af Engelmännens egenensidigt klassiska bildning, men dess formela väsende inskränktes åter af denna bildnings grundlighet och af nationalandans rigtning till praktisk, innehållsrik verklighet. Dryden, Pope (Englands Voltaire) och Addison kunna gälla för denna rigtnings koryfeer. Men fortfarande bibehöll sig äfven en mera genuin rigtning. Milton (d. 1674) i »Det förlorade Paradiset,» Thomson (1748) i sina »Årstider,» Young (1765) i satirer och »Sömlösa Nätter» o. fl. a. bevittnade nationens fortfarande på det allvarliga rigtade sinne. Swift såsom politisk satiriker, i »Gullivers Resor» m. m., Sterne, i »Tristram Shandy» och »Yoricks känslösa Resa» såsom öfverträffad humorist, och äfven den qvicka Fielding, i sina Romaner, anses likaså för representanter af den nationela Engelska humorn, detta modiga väsende, som äfven i den ytterligaste belägenhet räddar människovärdet, genom löjet öfver livvets uselhet höjande känslan till medvetandet om dess höga bestämmelse. Vidare återväcktes genom samlandet af forntida sånger och ballader (deribland Oisians sånger af Macpherson) sinnet för nationalsång. Thomas Gray och Will. Cowper diktade i denna anda och tillhöra ännu Engelmännens älsklingsskalder. Äfven Oliv. Goldsmith (1774) tillhör denna klass, ehuru hans roman, den bekanta »Landtpresten i Wakefield», blifvit mera populär, än hans ballader. Helt och hållet tillhörande densamma är Rob. Burns (1796), en natursångare, anslående den äkta folksångens ton.

England utmärkte sig i 18:de seklet äfven genom sina historieskrifvare, Gibbon, Hume, Robertson m. fl. och gaf äfven häruti mönster åt andra nationer. Utmärkta filosofer har England icke räknat alltför många. Ensam i sitt slag står den stora Baco, hvilken vid den nyare historiens början likasom höjde hela den nya vetenskapens fana och utpekade dess vägar. Locke och Hume, ehuru inflytelserika äfven i eget land, hafva i det öfriga Europa nästan mera verkat, den förra genom den rigtning han gaf den Franska filosofin, den sednare genom att förbinda sitt namn med den nyare Tyska filosofins uppkomst, emedan det var mot hans skepticism Kant vände sin undersökning. I alla grenar af statsvetenskap innehafva Engelmännerna, såsom lätt förklarligt, första rummet både till tiden och till anseendet, ehuru den civila lagstiftningens egendomliga art ställer Englands jurister längre från det öfriga Europas.

Namnen Newton, Herschel, Dalton, Leslie, Brewster, Priestley, Cavendish, Wollaston, Faraday stå mer eller mindre högt bland första rangens naturforskare. Äfven filologin och teologin räknar många

10

20

30

40

50

utmärkta författare i England. Men öfverhufvud syftar här den klassiska lärdomen mera till bildning genom innehållets uppfattning än genom språklagarnes granskning. Och äfven religiositeten är mera praktisk än teoretiserande; hvarutom statskyrkans tillvaro och folkse-
den laggt band på den religiösa forskningen. I Orientalisk filologi hafva dock Engelmännerna brutit banan.

Man behöfver blott gifva akt på årtalen för den Engelska national-
litteraturens data, för att öfverraskas af den varseblifning, att Engels-
männen tidigare än de flesta af de nyare Europeiska nationerna egt en
10 en nationallitteratur. Från medlet af 14:de seklet, då ännu dessa nationer
kunde uppvisa blott Skolasticismens formlärdom, började denna litte-
ratur utveckling. Blott Italien egde ett naturligt försprång, då här
redan vid denna tid det berömda triumviratet, Dante, Petrarca och
Bocaccio, företrädde nationallitteraturens blomstring. På Shakspeares
tid (kringom 1600) kunde också Spanien uppvisa något liknande (i
Lopez de Vega). Under 18:de seklets fortgång, då äfven klassicismen i
Frankrike gaf endast en efterskörd, och då i Tyskland först en
nationallitteratur började bilda sig, stod England icke blott framom
20 dessa länder i alla nationallitteraturens grenar, utan var det enda land
i Europa, som framalstrade poëtiska skapelser, fria från skolmaneret
och förtjenta att sättas vid sidan af alla tiders äkta dikt. Mången af
detta blads läsare torde äfven ega den erfarenhet, att han beundrat
dessa produkter och vid dem bildat sig förr, än han kände något af
Tysklands nyare litteratur. Miltons »Förlorade Paradis» är öfversatt
till Svenska af J. G. Oxenstjerna. Öfversättningar från Ossian finnas i
»Samlingar för Hjertat och Snillet» Goth. 1789. En fullständig öfver-
sättning af samma dikter är trykt i Upsala 1794, en af Sterne's »Yoricks
känslösa Resa» i St:holm 1790, en af Youngs »Nätter» i St:holm 1787.
Äfven stycken af Gray, Shenstone, Goldsmith m. fl. tillhörde den
30 tidens Svenska lektyr i de mångfaldiga vittra periodiska skrifterna. Vi
vilja genom att påminna om detta förhållande hänvisa till den sprid-
ning Englands litteratur egde mot slutet af förra seklet. Erkändt är, att
kännedomen om densamma kraftigt främjade den Tyska nationallitte-
raturens regeneration, hvars verkningar sedan (1810–1815) spridde sig
till Sverige. Här, såsom i Tyskland, var dock Shakspeare ända till tiden
af denna reform jemförelsevis obekant.

På utbildningen af den Engelska litteraturen anser man andra
nationers exempel hafva egt ringa inflytande. Någon inverkan tiller-
kännes Italienska litteraturen i 14:de seklet, likaså den Franska i det
40 18:de; men icke ens den sednare, som så obetingadt härmades i
Tyskland (och Sverige), och som äfven i Italien och på Pyreneiska
halfön gällde såsom uteslutande mönster, förmådde i England beröfva
litteraturen dess nationela egendomlighet. Och denna så nationela
litteratur, främst hos dem af dess representanter, hvilka minst afsågo
den Franska »Smaken», måste tillika erkännas hafva intagit främsta
rummet på sin tid, hafva närmast motsvarat en sann teoris fordringar,
varit allmänt mensklig i samma mon, som den var nationel – eller just
derföre, att den var nationel. Det var också härigenom, densamma
förmådde verka lifvande och regenererande på andra nationers, för-
50 nämligast Tysklands litteratur.

Såsom hvarje nations sträfvande eger sina perioder af tillväxt och
förfall, så stelnade äfven den Engelska litteraturen småningom i den
antydde rigningen af formel regelrätthet kringom ett prosaiskt ten-
dentiöst, allmännyttigt och moraliserande innehåll. Det skedde vid
samma tid, som i utlandet gjorde den äldre litteraturen känd och aktad.

Englands historia vid denna tidpunkt erbjöd intet för nationalandan upplyftande. Endast det materiella välståndet tillvexte. Nordamerikanska koloniernas affall och den olyckliga utgången af kriget mot dem och Frankrike fortfor att verka nedtryckande. Först med den utomordentliga ansträngningen under Franska revolutionskrigen vann nationalandan åter ny spänstighet, och äfven litteraturen undergick en reform.

Det var också här en Romantisk skola, som uppträdde reformerande. Densamma och reformens verkningar gestaltade sig dock egendomligt. Också till denna nyaste reform känner man icke någon väckelse från utlandet. De redan nämnda skalderna Cowper och Burns efterträddes af andra, hvilka lika med dem fasthöllo de, af den traditionella folksången bevarade nationella elementerna. Så Beattie (d. 1803), som äfven kritiskt rättfärdigade den friskare, af enkel naturåskådning och folklifvets uppfattning lifvade sången; James Hogg, åter en naturdiktare, en fårherde, som i »Shepherds Calendar» (Fårherdens kalender) skildrade folklifvet och i tvenne andra större dikter samt ballader behandlade ämnen ur folksagan; Wordsworth, Coleridge, Southey, Lowell, hvilka först utbildade denna rigtning till en egen vitterhetsskola, »Lake School» (Sjö-skolan), hvilket namn afsåg skolans förkärlek för naturbeskrifning och närmast åsyftade den lokal, kring grefskapet Westmorelands sjöar, den förstnämnde företrädesvis besjög. De tre sistnämndas första uppträdande betecknades derjemte af sympatier för Franska revolutionen och den moderna liberalismen, ehuru detta sträfvande t. ex. hos Coleridge snart slog om till en lika ifrig konservatism. De tre stadgade sig genom giftermål med hvar sin af tre systrar, en – i sanning sällsynt lyckträff i tre skalders smak, högst oläglig för all tragisk inveckling. Deras sång sökte delvis ämnen i vidt aflägsna länder, der folklifvet står närmare naturen. Coleridge kände Tyska litteraturen och öfversatte äfven Schiller's »Wallenstein.» Till denna skola ansluter sig delvis äfven Irländaren Moore, så bekant äfven i vårt land genom den lyckade öfversättningen af hans »Lalla Rookh».

Likaså vet man om Walter Scott, att han började sin bana med en öfversättning af Bürger's »Leonore.» Det är svårt att säga, hvarföre Mundt räknar W. Scott företrädesvis till den andra fraktion af Romantiska skolan jemte Byron och Percy Busshe Shelley. Walter Scott's lugna, episka hållning är hvar och en bekant. Byron deremot är likaså känd såsom en djerft orolig natur både i lif och dikt. Om honom gäller i högre grad, hvad Mundt säger om Nyromantiska skolan i Frankrike, att han nemligen infört synden såsom berättigadt moment i poësin. Shelley var Byrons vän och efterföljare.

Det är intressant nog att äfven hos landets poëter se, hvilket allvar Engelmännerna sätta i hvarje företag. I all tid har det bland dem uti England funnits de, som med hela sitt lif icke lefvat annorstädes, än i en diktad verld, och vid omöjligheten att omskapa den verkliga under sammanträffandet med denna lidit mångfaldig olycka, ända till fullkomlig undergång. Så äfven flera bland här ofvan omnämnda skalder. Mundt vill isynnerhet i Byrons och Shelleys åsigter se en protest öfverhufvud mot den Engelska andans materiella art, ett bevis på nationalmedvetandets egen öfvergång till en mera fri och upphöjd verldsåsig, samt i deras öde den nödvändiga konflikten mellan denna den nya tidens anda och den ännu obesegrade gamla.

Så Burns, hvilken född landtman icke egde annan undervisning, än den nötdorftigaste i modersmålets läsning och religionskunskap, men sednare vidgade sin verldskännedom genom egna studier och beröring med individer ur de högre klasserna. Det underlägsna i hans ställning

till dessa och bristande erkännande från de litteräras sida förbittrade hans äfven eljest för en skald tryckande samhällsställning; och det lefnadssätt, hvarigenom han sökte döfva sitt inres obehag, förvärrade den och förde honom till en förtidig död. Sedan hafva hans dikter blifvit högt uppburna af hans landsmän. Något lyckligare var Hogg, såsom Burns og Skotte. Walter Scott lärde på sina vandringar, för att samla folksagor och sånger, känna honom och hans första försök. Äfven han tillbragte större delen af sitt lif i svåra omständigheter och led betryck genom den föga öfverensstämmelsen mellan sin samhällsställning och sin poetiska håg – eller rättare mellan denna och de fördomar, som icke mäta människovärdet efter insigten och talangen utan efter de yttre fördelarnes sken. Coleridge, en prestson, kämpade äfvenså hela sitt lif med svårigheter, för att kunna egna sig åt litteraturen, och erhöll först i sina sednaste år en ringa pension af staten. Med sina förbundna hade han en tid haft för plan att öfvergå till Amerika och grunda en »Pantisokrati», en jemnlighetsstat. Shelley, ehuru son till en Baronet, genomgick än bittrare öden. Från skolan, från universitetet i Oxford drefs han bort för sina fria religiösa åsigter. Dessa offentliggjordes i hans dikt, »Queen Mab», hvilken blef utgifven honom ovetande, och han försköts af sin familj, sedan han vid 19 års ålder ingått ett giftermål mot dess vilja. Detta blef till på köpet olyckligt och måste upplösas. Han gifte sig ånyo, och man fråntog honom genom domstols utslag rättigheten att uppfostra sina barn. Han begaf sig med de sina till Italien och lefde der ett gladare lif, men drunknade vid 30 års ålder. Mindre oroadt, men lika oroligt var Byrons lif. Uppfostrad i öfverflöd, var han vid 21 års ålder lord och herre öfver en stor förmögenhet. En olycklig kärlek störtade honom i utsväfningar. Sedan han genom utgifna arbeten och under utrikes resor återvunnit sitt förlorade anseende, bragte honom ett giftermål, hvilket åter upplöstes, icke utan hans hustrus skuld, som det anses, i ny misskredit, och han lemnade England, för att lefva i Italien. Efter en flerårig vistelse här, hvilken utmärktes af besynnerligheter och äfventyr, begaf han sig 1823 till Grekland, för att personligen understödja frihetskrieket, hvilket han förut understödt med sin förmögenhet. Han dog i Missolonghi samma år, vid 35 års ålder, sedan han äfven här hunnit erfara verklighetens afstånd från illusionerna. Man har velat sätta karakteren af Byrons dikter, i hvilka ett öfverspändt, kallt förakt för allt både i himmelen och på jorden, som eljest utgör föremål för människors hopp och kärlek, är den rådande tonen, i förbindelse med hans personliga stämning och öden. Rättare torde vara, att med andra anse hans sång blott för en poetisk stegring och färgläggning af denna stämning. Emellertid har Byrons person och dikt utgjort idealet för alla »verldsmärtepoëter» och deras poëmer.

Att skalderna i England trängas till denna törnebana af allmänna tänkesättet och seden, visar redan ögonskenet. I detta land gäller mer än annorstädes, att »en bra karl hjälper sig sjelf.» Men i en sådan omgifning har poëten svårt att hjälpa sig. Utmärkta uppfinnare, embetsmän, isynnerhet de vid flottan eller Ostindiska styrelsen, och parlamentsledamöter röna ofta de mest lysande bevis på nationens erkänsla, antingen uti offentliga anslag eller genom storartade sammanskott af enskilda. Men det är åtminstone för Ref. obekant, att någon författare i den sköna litteraturen skulle fått pröfva denna gyllene lott. Kändt är dock, att nationallitteraturen föga i något land är så högt skattad och dess produkter så spridda, som i England. Likväl torde nationens handelslygne göra, att den mindre uppskattar littera-

turens gagn och äfven, om den deri ser sig ärad, icke ger äran samma värde som nyttan. Dessutom stöta alla friare åsichter i religiösa ämnen mot den anständiga fromheten hos högkyrkans anhängare och den ifrande hos sekternas. Till och med demokratiska åsichter i politiken äro likaså ogerna sedda både af Whigs och af Torys.

Emellertid hafva dock dessa åsichter äfven i England vunnit stort utrymme; och de bekanta kartistmötena äro icke så föraktliga, som de Engelska blad föregifva, ur hvilka våra blads reciter om saken i första hand äro hemtade. Jurister, prester och kommunernas föreståndare hafva vid dem fört ordet, och massan utgöres icke blott af daglönare, utan af det lägre borgerskapet, handlande och handverkare – samma klass, som i Frankrike företrädesvis är republiken tillgifven. Syftningen utmärker såsom här icke blott en politisk utan en social reform. Så har England äfven sin sociala poësi, hvilken måste anses stå i sammanhang med här ofvan nämnda rörelse i nationallitteraturen, och om hvilken en berättelse läses i Kallavesi för 1846 N:o 5.

Historien har, sedan den sednaste reformen, blifvit flitigt bearbetad, ehuru ingen serdeles utmärkt historieskrifvare omtalas. Carlyle's historie öfver Franska revolutionen ser man dock ofta återopad både af Tyska och Franska författare.

Resebeskrifningar äfven af mycket värde kan England från sednaste tid uppvisa i större antal än något annat land. Likaså är rikedom stor på biografier öfver inhemska notabiliteter. Ett af Chalmers (1812–1817) utgifvet »General Biographical Dictionary» upptager icke mindre än 32 Band.

Serdeles rik är äfven romanlitteraturen, såsom man väl kan vänta det i Walter Scotts land. Den egentligen »historiska» romanen har dock efter honom haft få lyckliga bearbetare. Med mera framgång har man odlat den »psychologiska» romanen, i hvilken klass Bulwers »Eugene Aram» söker sitt motstycke i alla länders litteratur. Till denna klass kan man äfven föra Dickens, hos oss alltför litet bekanta romaner, hvilka mera nedtränga i folklifvet och äro kryddade af en humor, som för tiden står ensam i England. Marryats romaner äro mera bekanta genom öfversättningar till Svenskan. Författarinnornas antal är på detta fält ganska stort. Utom de mera bekanta: lady Blessington, Mrs Trollope, Miss Martineau, finnas här författande Lady'er, Missstress'ar och Miss'ar: Wortley, Mitford, Norton, Sedgwick, Beauclerc 2:ne, Bury, Stickney, Hofland, Steward, Gore, Bray, Landon, Shelley, Hall, Strickland, Stone, Thomson, Maberly, Castello, Cherwell – summa 24 romanförfattarinnor inom de sednaste tie åren. Det är ännu icke en författarinna på hvarje million invånare. Finland räknar snart ett halft dussin på millionen.

Då vi efter denna utflykt återvända till Franska litteraturen, med minne deraf, att den Franska romantiska dikten mottagit impuls hellre af Byron, än af öfriga Englands skalder, och härmed jämföra, att äfven Voltaire och Encyklopedisterna togo fröet till sin scepticism från England, så förefaller det anmärkningsvärdt, att Fransmännen hyllat de jämförelsevis förderfliga, negativa tendenserna i Engelska litteraturen, icke de af flertalet Engelska författare ådagalagda allvarligt positiva sträfvandena. Vi hänvisa i afseende å förhållandet i 18:de seklet till en uppsats i Kallavesi N:o 18 och 19, med titel: »Adertonde seklets Litteratur.» Hvad åter den moderna Franska litteraturen angår, hafva vi ofvan antydtt det motsatta inflytande, den Skottiska moralfilosofin i Frankrike utöfvat.

När det åter säges, att förnämligast Byron blifvit uppburen i Frankrike, så tål detta påstående utan tvifvel betydliga förklaringar, för att icke missförstås. Byron's verldsåsig, sådan den framstår i hans dikter, erkännes visserligen vara så djerft hednisk, att ingen skald eller tänkare i det moderna Europa med honom kan jmföras. Han nedgår helst till de förstörande passionerna i människohjertat; och när brottet är begånget, följer derpå ingen försonande ånger, utan ett förtviflans mod, som trotsande på egen styrka föraktar allt, beler allt – och faller utan saknad, utan hopp. Men hans dikter svälla på andra sidan af de mildaste känslor, smyga sig genom de mest intagande naturbeskrifningar. Och rikedomen på slående reflexioner motsvaras af den på bilder, och båda uttryckas i det mest betydelsefulla, glänsande språk, infattadt i en lätt och säker vers. Så ungefär bedömas Byron's dikter. Der finnes således mycket annat att lära, än den sceptiska verldsåsigten och verldsföraktet.

Till en början inses lätt, att den religiöst stämda Lamartine, så full af ädel humanitet, icke af Byron kunnat låna scepticismen och blott till viss grad verldsföraktet. Reminiscensen af Byron visar sig hos honom genom ingående i det onda, men för att söka dess försoning. Kanske äfven genom likhet i vändningar och bilder. Mundt säger: L. »hat Alles, was dort ein wildes Pathos der Seele war, in einem friedlichen Spiegelbild wiedergegeben.»

Så torde äfven hela den romantiska Skolan af Byron och de öfriga nyare skalderna i England hafva lånat endast sättet, att fritt ransaka alla mänskliga förhållanden och utan afseende på klassicismens fordringar göra dem till föremål för dikten. I hvad grad bekantskapen med England's litteratur främjat den öfverdrift och onatur, som lägges Franska Romantikerna till last, torde vara svårt att afgöra. Bland dem finnes så mången stor förmåga, att man icke ens kan antaga en härmning, utan blott ett mer eller mindre medvetet inflytande. Såsom reformerande måste denna litteratur falla i någon öfverdrift. Den reform i allmänna tänkesättet, densamma representerar, är ännu i sin början; och så har icke heller ur den kunnat framgå en litteratur, fullt medveten om sitt mål och derigenom egande den själfbeherskning, som kan göra dikten fullt konstnärlig.

Ett faktum, som väl förtjenar uttydas, är det dock, att, medan Shakspeare öfvat så stort inflytande på den litterära reformen i Tyskland, hans dikter icke väckt någon anklang i Frankrike. Så full af handlingslust än Fransmannen är, synes det dock, som skulle denna verksamhet företrädesvis sättas i rörelse af allmänna ideer och idealer, mindre af de mångfaldiga i verkligheten rotade förhållanden, som sedvanligen egga och betinga individens verksamhet. I den Franska lyriska sången, i dramat och romanen visar sig derföre den psykologiska utvecklingen utgöra ett hufvudsakligt moment. Och såsom själfva den dramatiska framställningen i Frankrike är mera pathetisk och oratorisk, än att en utländsk åhörare rätt kan finna sig dervid, så synes äfven i dramatiska dikten en viss grad af deklamation utgöra en smakens fordran. I både äldre och nyare Franska dramatiska arbeten har sålunda monologen en betydlig öfvervigt, och intrigen utgår mera ur personernas inre, än ledes af yttre tilldragelser. I de äldre skönjes brist på egentlig handling; i de nyare synes denna vara till för den psykologiska utvecklingens skuld. I det historiska dramat deremot, och öfverhufvud hos Shakspeare, ehuru här äfven monologen är af stor betydelse, spelar ödet i form af tillfälliga händelser en betydlig rol, medan individen mer eller mindre nedsättes till dess tjenare. – Dock det

är svårt, att här söka en förklaring. Med afseende på den moderna Franska dramatiken kan det vara nog att ihågkomma, att nationens närvarande kultur, således äfven dess litteratur, betecknar ett öfvergångsstadium, på hvilket synnerligast dramat icke kunnat hinna någon fullbildad form, och under hvilket således icke heller smaken kan hylla en sådan form hos de utländska produkterna. I öfrigt kan man deraf, att Shakspeare's dramer från scenen icke mera anslå den större mängden, våga sluta, att i dem något felar, som vår tid fordrar. Vi hafva vid annat tillfälle¹ sökt antyda, hvari detta består; och om vi förmått rätt fatta saken, så skulle denna uppfattning gifva Fransmännens smak betydelsen af en för tiden allmännare stämning. 10

Den Romantiska Skolan har derföre också förnämligast utmärkt sig i lyriken. Främst står i detta hänseende Victor Hugo; medan han äfven såsom teoretiserande försvarare af Skolans åsikter gjort dessa segrande, och såsom dramatisk författare förvärfvat densamma erkännande på scenen. V. Hugo har dock icke blott detta anseende af hufvudman för en skola, utan både hos anhängare och motståndare gäller han för en skald af första ordningen. Det är i hans lyriska dikter, man anser honom hafva vitsordat dessa sina höga skaldegåfvor. 20

I V. Hugo's författareskap framstår äfven bäst Skolans utvecklingsgång. Född 1802, uppträdde han redan vid 15 års ålder med ett skaldestycke, »Sur les avantages de l'étude,» hvilket endast af bianledningar gick miste om Akademin pris. I sina »Odes» (1821) och »Ballades» (1824) framstod han i samma skepnad, som Romantikerna i Tyskland, såsom en beundrare af medeltiden, ridderligheten, katolska kyrkans glans och mystiska tro. Under denna tid var han äfven anhängare af hofvet och åtnjöt af detta en pension. Först mot slutet af restaurationen förde honom reaktionens ytterlighet tillika med hans poetiska utveckling på de liberalas sida, ehuru han aldrig gått utöfver venstra centerns politiska åsikter. Han besjög i några högt ansedda oder Napoleon och vände sig härigenom till den då rådande folkopinionen. Vid samma tid, näst före Julirevolutionen, bröt han äfven helt och hållet med klassicismen. Man anser dock, att den polemiska ställning, hvari denna öfvergång bragte skalden, menligt inverkat på hans produktivitet; såsom man äfven fällt ett lika omdöme öfver Atterbom, hvilken i Sveriges litteratur intager en liknande plats. Så beundras praktiken i V. Hugo's »Orientales,» ehuru deras innehåll icke i lika grad anslår; och tvenne sednare samlingar »Chants de crepuscule» och »Vois Interieures» anklagar man för afgjord innehållslöshet. Allmän beundran och medkänsla väckte deremot »Feuilles d'Automne.» 30 40

Andra röster yttra äfven angående de Ref. obekanta »Orientales» (målande reminiscenser från Vestasien, som äfven Hugo besökt), ett annat omdöme. Auguste Deplaces i »Galerie des poëtes Vivans» säger:

»Mången har uti denna lyx af prydnader velat se dessa rober af sammet och siden, med deras långa släp, i hvilka hofvets smärta damer fordom tågade fram; men här bibehåller dock tanken sin spänstighet under den rika dräkten, och känslan qväfves icke deraf, såsom man kan öfvertyga sig t. ex. af det beundransvärda stycket: 'Fantomes,' i hvilket färgen, långtifrån att vara ogenomskinlig, sammansmålar i dessa vågiga vexlingar, som tillhöra Prudhon's pensel. 50

¹ Se detta blad 1847, N:o 14.

Utgifvandet af Feuilles d'Automne bevisar dessutom, att Hr Hugo utan ansträngning kunde öfvergå från den yttre verlden till själens inre verld och vid behof gifva det ena ämnet sin fyllnad genom det andra. Poësin blomma öppnade här sin färgrika krona och lät åskådaren se de skimrande daggperlorna på bottnet af blomkalken. Skalden återvände från sina forskningsresor i solens land och hvilade, sittande vid egen härd, sitt bländade och trötta hufvud i familjekärlekens sköte. Barnens lekar och leende skingrade stundom de drömmar, hvilka ängsla hvarje själ, som sökt tyda det menskliga lifvets gåtor.» –

Äfven om V. Hugo's ofta tadlade dramatiska arbeten säger samma författare:

»Hr Hugo's teater är den del af hans arbeten, som oftast blifvit anfallen; men om den ger hans tadlare tillfällen till anmärkningar, skänker den till ersättning hans beundrare anledningar till förtjusning. Ville man påstå, att i 'Hernani,' 'Marion Delorme,' 'Le Roi s'amuse,' 'Ruy Blas' (här är fråga blott om de i bunden stil skrifna) allt bär stämpeln af en otadlig dramatisk skönhet, skulle man i vår tanke handla lika orättvist, som om man ville förkasta alla dessa arbeten med åberopande af förnuftets och sanningens fordringar. För att med grunden störta hela byggnaden, har man påstått, att de uppträdande personerna äro helt och hållet lyriska, utan allt fäste i verkligheten. Jag är lika långt från att neka öfverdriften hos vissa karakterer som det bizarra i många detaljer. Men på andra sidan anser jag det lyriska momentet, då det är på sin plats, utgöra det i dramen förnämsta, innebära denna oemotståndliga kraft att rycka åskådaren med sig. Det är genom den lyriska utgjutelsen, den handlandes själ öppnar sig och meddelar åt åskådaren de rörelser, som hänföra den. Utan tvifvel har Hr. Alexandre Dumas gåfvit att inveckla en intrig, han rör sig lättare i handlingens Imbroglion¹; men hvilket afstånd mellan de båda dramernas poetiska värde! Diktionen i Alchemisten och Caligula af (Dumas) är lätt och flytande, men saknar bestämdt all originalitet. Den lyser med en viss glans, som mindre tillhör guldets än koppars. Hr. Dumas' vers har, såsom de artificiella blommorna, allt utseende af lif, men den öfvade blicken misstager sig icke derpå. Hr. Hugo deremot bibehåller äfven i dramen hela den hänförande förtrollningen af sin vers, hvars rika fogningar då smyga sig till hvarje dialogens vaxling. Då skådespelets glans förenar sig med denna fantasirika diktion, erfar man intrycket af en storartad arkitektur, som bländar med alla den Byzantinska byggnadskonstens prydnader.»

Så okända de flesta af V. Hugo's arbeten hos oss äro, har man dock i H:fors t. o. m. fått se en af hans tragedier uppföras, nemligen »Angelo Malipieri.» och ehuru den, såsom skrifven på Prosa och öfversatt, icke kunnat gifva något begrepp om de förtjenster, som nyss omnämndes, torde dock mången erinra sig det starka intryck, detta stycke gjorde på åskådaren. Känd är äfven romanen »Notre Dame de Paris.» och den, som läsit densamma, både har läsit det bästa, V. Hugo i denna väg producerat, och kan tillika göra sig något begrepp om den poësi, hvilken i skön vers och glänsande bilder lemnar sådana beskrifningar

¹ Ital. = intrig, inveckling.

och sådana skildringar af känslor, passioner och handlingar som äfven denna roman innehåller.

Betecknande för det anseende, båda skalderna åtnjuta i Frankrike är följande anekdot: »Hr. Hugo erhöill nyligen ett bref med adress: Till samtidens största skald. Utan att bryta brevet sände »Orientalernas» författare detsamma till Rue de l'Université, till Hr. Lamartine, hvilken återsände det till Place Royale. Allt skedde, som man lätt kan föreställa sig, under formen af dessa artiga lyckönskningar, som äro vanliga mellan två illustra män. Så chevalereskt» tillägger berättaren »det än må synas, detta sätt att förfara, så har det både sin goda grund och sin skicklighet, emedan Hr. de Lamartine och Hr. Hugo, likasom Carl Martels båda söner, dela samtidens skaldethron, båda legitima monarker genom sin förtjenst och legitimerade genom sin framgång.»

Det är icke blott nationalfåfängan, som här talar. Europa eger för närvarande säkert icke någon skald att ställa bredvid dessa två. Och de äro i det närmaste okända i vårt land – okända förnämligast af dem, som eljest egna någon tid åt vetenskap och litteratur. Ty att Lamartines »Harmonies» stundom utgjort pensionslektyr, och att kanske någon läsare af Franska romaner äfven tagit någon notis om bådas skaldeverk, kan föga komma i beräkning. Icke såsom prof på denna poësi – dertill är utrymmet för ringa –, utan såsom ett angenämt afbrott för läsaren, införa vi här några sköna rader. I det rikedomens bekymmer, valet måste försätta oss, vände vi oss till Lamartines sång »Contre la Peine de Mort – Au peuple du 19 Octobre 1830.» Datum utvisar, att den är skrifven kort efter Julirevolutionen. Anledningen var massornas yrkande på dödsdom öfver Carl X:s fängslade ministrar. Men äfven här måste vi inskränka oss till sångens sednare del. I den förra lofordar skalden folkets ädla sans under Julidagarne. Han sjunger här:

»Un cri de stupeur & de gloire
Sortis de tous les coeurs monta sous chaque ciel,
Et l'écho de cet victoire
Devint un hymne universel.
Moi même, dont le coeur date d'une autre France,
Moi, dont la liberté n'allaita pas l'enfence,
Rougissant et fier à la fois,
Je ne pus retenir mes bravos à tes armes.
Et j'applaudis des mains, en suivant de mes larmes
L'innocent orphelin des rois.

— — —
Mais tout pouvoir a des salaires
A jeter aux flatteurs qui lèchent ses genoux,
Et les courtisans populaires
Sont les plus serviles de tous!
Ceux la, des rois honteux pour corrompre les ames,
Offrent les pleurs du peuple, ou son or, ou ses femmes
Aux desirs d'un maitre puissant;
Les tiens, pour caresser des penchans plus sinistres,
Te font sous l'échafaud, dont ils sont les ministres,
Respirer des vapeurs de sang!

Dans un aveuglement funeste
Ils te poussent de l'oeil vers un but odieux,
Comme l'enfer poussait Oreste,
En cachant le crime à ses yeux!
La soif de ta vengeance, ils l'appellent justice;
Eh bien justice soit! Est-ce un droit de supplice,

Qui par tes morts fut acheté?
 Que feras-tu, reponds, du sang, qu'on te demande?
 Quatre têtes sans troncs! Est-ce donc là l'offrande
 D'un grand peuple à sa liberté?

N'en ont ils pas fauché sans nombre?
 N'en ont ils pas jeté des monceaux, sans combler
 Le sac insatiable et sombre,
 Où tu les entendais rouler?
 Depuis que la mort même, inventant ses machines,
 10 Eut ajouté la roue aux faux des guillotines
 Pour hater son char gemissant,
 Tu comptais par centaine, et tu comptas par mille!
 Quand on presse du pied le pavé de ta ville,
 On craint d'en voir jaillir du sang!

Oui, mais ils¹ ont joué leur tête.
 – Je le sais; et le sort les livre et te les doit!
 C'est ton gage, c'est ta conquête;
 Prends o peuple, use de ton droit.
 Mais alors jette au vent l'honneur de ta victoire;
 20 Ne demande plus rien à l'Europe, à la gloire,
 Plus rien à la postérité!
 En donnant joie à ta libre colère,
 Va-t'en; tu t'es payé toi même ton salaire:
 Du sang au lieu de liberté!

Songe au passé, songe à l'aurore
 De ce jour orageux levé sur nos berceaux;
 Son ombre te rougit encore
 Du reflet pourpré des ruisseaux.
 Il t'a fallu dix ans de fortune et du gloire
 30 Pour effacer l'horreur de deux pages d'histoire.
 Songe à l'Europe, qui te suit,
 Et qui, dans le sentier, que ton pied fort lui creuse,
 Voit marcher tantot sombre et tantot lumineuse
 Ta colonne, qui la conduit!

— — —
 Aux jours de fer de tes annales
 Quels dieux n'ont pas été fabriques par tes mains?
 Des divinités infernales
 Recurent l'encens des humains!
 Tu dressas les autels à la terreur publique,
 40 A la peur, à la mort, dieux de ta République;
 Ton grand prêtre fut ton bourreau.
 De tout ces dieux vengeurs, qu'adora ta démence,
 Tu n'en oublias qu'un, o peuple! la Clémence:
 Essayons d'un culte nouveau!

Le jour, qu'oubliant ta colère,
 Comme un lutteur grandi, qui sent son bras plus fort,
 De l'héroïsme populaire
 Tu feras le dernier effort;
 Le jour, où tu diras: Je triomphe et pardonne,
 50 Ta vertu montera plus haut que ta colonne
 Au dessus des exploits humains;
 Dans tes temples voués à la miséricorde
 Ton génie unira la force à la concorde,
 Et les siècles battront des mains!

¹ De anklagade ministrarne,

'Peuple! diront ils, ouvre une ère,
 Que dans ses rêves seuls l'humanité tenta:
 Proscris des codes de la terre
 La mort, que la crime inventa!
 Remplis de ta vertu l'histoire, qui la nie,
 Réponds par tant de gloire à tant de calomnie!
 Laisse la pitié respirer!
 Jette à tes ennemis des lois plus magnanimes,
 Ou, si tu veux punir, infliges à tes victimes
 Le supplice de t'admirer!'

10

'Quitte enfin la sanglante ornière,
 Où se traîne le char des révolutions;
 Que ta halte soit la dernière
 Dans ce desert des nations;
 Que le genre humain dise en bénissant tes pages:
 C'est ici, que la France a des ses lois sauvages
 Fermé le livre ensanglanté;
 C'est ici, qu'un grand peuple, au jour de la justice,
 Dans la balance humaine, au lieu d'un vil supplice,
 Jeta sa magnanimité.'

20

Mais le jour, où le long des fleuves¹ Tu reviendras, les yeux
 baisses sur tes chemins,
 Suivi, maudit par quatre veuves
 Et par des groupes d'orphelins,
 De ton morne triomphe en vain cherchant la fête,
 Les passans se disent en détournant la tête:
 'Marchons, ce n'est rien de nouveau!
 C'est après la victoire un peuple, qui se venge;
 Le siècle en a menti; jamais l'homme ne change:
 Toujours, ou victime, ou bourreau!'

30

Den, som i denna ton tilltalar ett folk dagen efter en revolution, förtjenar sannerligen att vara sin nations skald. Och många sånger såsom denna synas icke behövas, för att tillerkänna sångaren Skaldenamnet i dettas fulla betydelse. Tyska kritiken, deribland Mundt's, vill förringa detta hans värde; men denna kritik synes alltför ensidig. Lamartine hade i öfrigt tillfredsställelsen se de anklagade dömda blott till fängelse, och folket utan stor rörelse mottaga denna dom. Han hade den ännu större, att 18 år sednare sjelf proklamera dödsstraffets afskaffande. Han var då redan en folkets man, sedan han (1839) förkunnat sin öfvergång till »la poésie humanitaire» – en poési, hvilken han i sjelfva verket hela sitt lif idkat. Men 1830 var det för honom t. o. m. icke utan fara att säga »le peuple-roi» så starka sanningar. Han reflekterar sjelf i styckets början öfver denna fara, och låter en folktribun, utpekande honom sjelf för folket, säga:

40

»C'est lui qui, disputant ta proie à ta colère,
 Voulant sauver du sang ta robe populaire,
 Te crut généreux; venge toi!»

Då flertalet af läsare torde vara mera förtrogna med Tyska språket, meddela vi här tvenne V. Hugo's stycken i Tysk öfversättning. Om denna också icke ersätter originalet, visar dock dess behag, att den härrör från mästare i verskonsten. Den förra ur »Odes» är af Freiligrath, den sednare ur »Feuilles d'automne» af Fournier, en

50

¹ Afser troligen afträtningsplatsens belägenhet invid Seinen.

mindre bekant, men icke mindre skicklig verskonstnär. De läsas i
»Victor Hugo's Sämmtliche Werke.» Frankf. a. M.

Jehovah (1822).

- Dem Ew'gen Ehre! seht im Licht ihn thronen!
Er trägt das All: er hat die Ewigkeit
Gesetzt jenseits der Aeonen,
Jenseits der Himmel die Unendlichkeit.
10   Ins Chaos rief er sein befruchtend: Werde!
Mit einem Wort schuf Himmel er und Erde,
Geflügelt steht der Cherub ihm bereit,
Wenn er, des Raumes wie der Zeit Verächter,
Den Zeiten austheilt die Geschlechter
Und den Geschlechtern misst die Zeit.
Nichts hält ihn auf in dem, was er begonnen;
Treibt nun sein Odem, wie Orkangebraus,
Den brennenden Kometen durch die Sonnen,
Löscht einer alten Sonne Schein er aus.
- 20   Lässt er Vulkane steigen aus der Welle,
Krummt er die Berge wie die Meeresfluth,
Jagt er, genaht des Abgrunds düstrer Schwelle,
Dämonenheere in die ew'ge Gluth! –
- Durch dich wird des Geschaffnen Rad getrieben,
Wir gehn den Weg, den du uns vorgeschrieben;
Durch deinen Arm Herr wird die Nacht erhellt!
Er stillt der bedrängten Wittwe Zähre,
30   Und schafft in fernen Himmeln, wo die Leere
Wohnt, im Vorübergehen eine Welt.
Was ohne Dich der Mensch, die schwache Hütte?
Dem Tode wirft des Unglücks Hand ihn zu!
Von Dir kommt Schmerz und Lust ihm; seine Schritte
Zum Grabe von der Wiege zähltest Du.
- Dein Name, dem der Sel'gen Harfen schallen,
Tönt durch die Himmel spät und früh;
Und höret ihn die Hölle wiederhallen,
40   So fluchet ihrem König sie.
- Ja Himmel, Engel, Märtyrer und Heere
Der Seelen der Gestorbnen – Deine Ehre
Verkünden sie; ihr Heilig! Heilig! klingt.
Und Du nicht zürnest, wenn am Rande
Der Gruft der Mensch, der Wandrer auf dem Sande,
Ein flüchtig Lied in ihren Hymnus singt.
- Dem Ew'gen Ehre! seht im Licht ihn thronen!
Er trägt das All! er hat die Ewigkeit:
50   Gesetzt jenseits der Aeonen,
Jenseits der Himmel die Unendlichkeit!

XIX.

Wenn du erscheinst mein Kind – aus deinen Augen
Seh ich dann alle milde Tröstung saugen,

Die freudig um dich stehn.
 Die traur'gen schuldbelad'nen Stirnen alle
 Erheitern sich, wenn sie des Kinds Gelalle,
 Des Kindes Unschuld seh'n.
 Ob Juni grün umranke meine Schwelle,
 Ob rings um des Novemberfeuers Helle
 Gereiht die Stuhle stehn;
 Die Freude leuchtet, kommt das Kind gegangen;
 Man lacht, man ruft, die Mutter sieht mit Bangen,
 Sieht zitternd nur es geh'n.

10

Wir sprechen oft wohl rührend in dem Brande,
 Von Gott und Sängern und dem Vaterlande,
 Von Seelenhimmelslauf.
 Das Kind erscheint – ade dem Vaterlande!
 Ade den Sängern! ernsten Sprechens Bande
 Löst heitres Lächeln auf.

Wenn Nachts den Schlaf – wenn Nachts die Träume störet,
 Wie wenn man eine Stimme weinen höret,
 Die Well im Schilfesrohr:
 Ist dann des Morgens Leuchtturm angestecket,
 Auf den Gefilden seine Klarheit wecket
 Der Glocken und der Vögel Chor.

20

Der Morgen Kind bist du, mein Geist ist das Gefilde,
 In seinen Athem webt er Blumendüfte milde,
 Hauchst Du ihn in dich ein.
 Mein Geist – der Wald, dess dunkle Zwei'ge füllen
 Mit sanftem Rauschen sich um deinetwillen
 Und goldner Strahlen Schein.

30

Denn deiner Augen Sanftmuth ist kein Ende,
 Denn deine kleinen segenvollen Hände
 Sie thaten Böses nicht.
 Noch tratst du nicht die Erde voller Mängel,
 Du heilig Haupt, du blondes Kind, du Engel
 Mit goldnem Glorienlicht!

Der Arche Taube müssen wir dich nennen,
 Die zarten Füße noch nicht gehen können,
 Die Flügel Azurschein.
 Die Welt verstehst du nicht o reine Seele!
 Zweimal jungfräulich bist du; sondern Fehle
 Ist auch dein Leib und rein!

40

Wie schön sein Lächeln, sein Vertrau'n, die Stimme,
 Die Alles sagt! Wie bald, ob es in Thränen schwimme,
 Gestillt der Thränen Guss!
 Es sieht sich staunend um in Wonnebeben;
 Die junge Seele reicht es gern dem Leben,
 Und seinen Mund zum Kuss!

50

Bewahre mich, o Herr! in deiner Güte;
 Die Freunde, ja die Feinde selbst behüte

Du vor dem Trauerloos,
Zu seh'n den Sommer jemals ohne Blüten,
Den Bienenstock, den keine Bienen hüten,
Ein Haus, das kinderlos!

Oöfverträffligt skön är sången XXXVII af »Feuilles d'Automne,»
isynnerhet andra afdelningen af densamma, hvilken börjar:

10   »Ja bed, mitt barn! Låt se, du främst för henne beder,
Som kallat med sin bön ditt lif till jorden neder,
Hvars ömhet troget vid din vagga vakat har;
Bed för din mor, som gaf dig lifvets unga gåfva,
Som dubbelt bär dess last, som lär dig Skaparn lofva
För lifvets honigsdoft – åt sig dess malört spar.

20   Bed sedan ock för mig! Jag bäst din bön behöfver;
Hon trofast är och ren, som du, ej klagar öfver
Sin lott; klar pannan är, och hjertat varmt och godt;
Hon mångas sällhet gör, af allas sällhet glädes,
Så tålig, mild och klok, ej lifvets skiften rädes,
Det onda glömmet, och det goda minnes blott.»

och sången slutar:

30   »Och då till Gud din bön på lätta vingar hastar,
Jag liknar trälen, som i dalens skuggor rastar,
Vid vägens rand, och glad från skuldran bördan tar;
Och bröstet andas lätt, och mödans fjettrar lossas,
Och skuldens, irringens af bönen ande krossas,
När aningsfull den går från oskuldsläppers par.

O för din fader bed! Så att min dröm må skåda
De englavingar än, som himlafrid bebåda,
Omsväfva hjertats offereld i nattens stund;
O drif med bönen flägt hvar synd utur mitt sinne,
Att bröstet renas må, och anden bo derinne,
Som under templets hvalf, på helig altarrund!»

40   Vi behöfva icke tillägga, att denna Svenska öfversättning än mera
syndar mot originalets skönhet, men, att Ref. valt den, för att dock
gifva alla bladets läsare någon aning om denna. Vi erinra här tilläggs-
vis, att man i Svensk öfversättning eger äfven Lamartine's: »Resa i
Orienten,» innehållande också en serie poëmer, och Hugo's: »En
dödsfänges sista stunder.» Fullständigheten bjuder tillägga, att kritiken
icke anser Lamartine's vers otadlig, och att den hos Hugo ser något
maniererad i det oftare begagnandet af antitesen, skildringen af skarpa
motsatser. Något här af skönjes i det först anförda af hans stycken.

50   Närmast V. Hugo, ja i bredd med honom, har man velat sätta Alfred
de Musset, hvilken dock sednare både skiljt sig från Romantiska
Skolan och enligt fördomsfria domares åsigt långtifrån besitter samma
skaldesnille som den förstnämnda. Han eger likväl stort rykte, och
hans dikter, dels lyriska, dels komedier, äro synnerligen väl upptagna
af allmänheten. Vid 18 års ålder uppträdde han (1828) och vann genast
stort bifall. Man anser, att detta gjort honom nog själfsväldig, för att

lemnä sina arbeten åt offentligheten, utan att hafva åt deras fulländning egnet den omsorg, hvartill han egt förmåga.

Alfred de Vigny är äfven känd i vårt land genom en öfversättning af hans ypperliga roman, »Cinq Mars,» en bland de bästa i den historiska genren, som Franska litteraturen har att uppvisa. Äfven hans lyriska dikter äro berömda. Han räknas dock till de modererade Romantikerna. Detsamma säges om Jean Reboul, hvilken står Lamartine närmare, och om Arsène Houssaye, hvars lyrik har en idyllisk stämning, och som äfven diktat idyller i de gamles anda.

Desto mera afgjord anhängare af Skolan är Sainte Beuve, den ofvan omnämnda utmärkta kritikern, hvilken isynnerhet genom »Poésies de J. Delorme» visat sig såsom begåfvad skald. Likaså tvenne bröder Deschamps, Emile och Antoni. Båda äro lyriska skald. Den förra har äfven till Franskan öfversatt Shakspeare's »Macbeth» samt »Romeo och Julia,» den sednare Dante's »Divina Comedia.»

Hvar och en känner Alexandre Dumas' namn, han, som äfven riktat de Svenska romanbibliotekerna med ett så stort antal pikanta – men långa berättelser. Dramatisk skald, romanförfattare och resebeskrifvare, delar han sin författareära, enligt hvad det synes afgjort, med ett obestämdt antal medhjelpare. Han är väl i detta hänseende den underbaraste auktor, man känner. En otalig mängd skrifter hafva utgått i hans namn; han har skrifvit för flera tidningsföljetonger och flera förläggare på en gång, och ständigt sadlade hästar hafva väntat vid hans port, för att sprida de ännu icke torra manuskripterna till de särskilda tryckerierna. Hela världen har stum af förvåning betraktat hans oerhörda produktivitet. Hans dramatiska arbeten hafva tillockat scenen massor af åskådare, isynnerhet sedan han i Paris uppfört en egen teater, »Theatre Historique,» för deras gifvande; hans romaner hafva ökat tidningarnes prenumeranter och påkallat utomordentliga upplagor. Detta har dock till en del redan sett sin tid, ehuru ännu 1837 hans »Chevalier de Mont Rouge» flera månaders tid fyllde salongen i hans teater. Redan länge har man vetat, att Hr. Dumas begagnat biträde för sina litterära arbeten, äfvensom att han utan betänkanke hos alla tiders författare lånar, hvad han anser användbart för tillfället. Hr. D. säger sjelf om det sednare: »Ett snille stjal icke, det eröfrar.» Nu har nyligen en skrift utkommit, som söker bevisa: att åtskilliga författare, för att begagna firmans kredit, utgifvit sina arbeten under Hr. Dumas namn; att Hr. D. i en mängd skrifter under samma namn har ganska liten del, emedan de dels äro skrifna af ännu lefvande personer, dels till plan, utförande och ordalag lånade af äldre författare; ja att han blott med förändrad titel och sitt namn på titelbladet å nyo utgifvit ett mindre känt arbete, som af annan person författadt första gången utgafs blott för 15 å 20 år tillbaka! En sådan djerfhet låter fabulös. Icke desto mindre är det visst, att Hr. D. temligen allmänt varit ansedd åtminstone för något litet Gascognare, och att således hans anseende icke synnerligen motväger dessa beskyllningar. Hvad grund de ega, måste lemnas derhän. Å andra sidan erkännes Dumas lika allmänt för en stor talang. Rik uppfinning, skicklig planläggning, väl beräknad för effekter, och lätt stil räknas till hans förtjenster. Men högre poetisk kallelse tillerkännes honom icke. Likväl hade Dumas den lyckan, att i sin »Henri III» (1828) skaffa den nya Skolans dramatik inträde på Theatre Francais, Frankrikes förnämsta scen; medan V. Hugo's »Cromwell,» kanske delvis till följd af motpartiets stämplingar, gjorde, hvad man kallar fiasco, och han först med Hernani vann en plats på denna scens klassiska tiljor.

Tvenne lofvande telningar egde moderna poësin i Hegesippe Moreau och Elise Mercoeur, båda tidigt borttryckta från skaldekonsten och från lifvets bekymmer, som i det lekamliga behofvets skepnad ansatte båda. Om den sednare hade Lamartine yttrat den förhoppning, att hon skulle fördunkla alla Frankrikes än lefvande skalder. Hennes »Poësies» äro tryckta 1827. M.e Desbordes-Valmore och M.e Amable Tastu tillhöra antalet af den nya Skolans skaldinnor, den förra utmärkt genom känslans styrka, den sednare mera genom skildringens behag. Delphine Gay, sedan gift med den bekanta Girardin, hade fått det smickrande epitetet »Muse de la Patrie,» då hon under restaurationen, med uppoffring af en pension, sjöng för frihetens seger. Hon har sednare uppträdt i följetongen till La Presse, Girardins bekanta tidning.

Till bekantare namn höra ännu Lebrun, som i s:het hade framgång genom tragedin »Maria Stuart,» en imitation efter Schiller, och Alphonse Esquiros, som från sitt fängelse, dit hans penna fört honom, i sköna toner besjungit naturens skönhet och kärleken.

Antalet af andra ordningens skalder, hvilka mer eller mindre hyllat Romantikernas grundsatser, är icke obetydligt. Det är icke i saknad af kunskap om deras namn och af lånade omdömen öfver deras värde, vi underlåta att här uppräknade dem. Men läsaren vore dermed föga betjenad. Vi skrifuva icke en litteraturhistorie, utan önskade blott lemna en öfverblick af en hos oss temligen okänd litteratur, som dock i flera afseenden representerar hela den moderna litteraturens och kulturens riktning. För att dock icke alltför mycket fela, nämna vi ännu bland dramatiska författare; Leon Gozlan och Felix Pyat, samt de mera namnkunniga L. Vitet och Prosper Merimée, hvilka i motsats mot de förstnämnda och dessas föregångare tillhöra en såkallad »realistisk» dramatisk Skola, emedan de hufvudsakligen lägga an på att troget framställa den historiska tilldragelsen, utan idealiserande tendenser. Men härtill måste vi också inskränka detta uppräknande. Här återstår derföre endast den påminnelse, att striden mellan den klassiska och Romantiska skolan redan kort efter Julirevolutionen kunde anses vara utkämpad. Den var det, emedan klassicismen icke mera egde några utmärktare representanter. Till de få kan räknas Ponsard, som med sin tragedi »Lucretia», i den gamla stilen, för ett ögonblick väckte stor sensation, men vid nästa försök led ett fullkomligt skeppsbrott. Härtill kom, att med Julirevolutionen den Romantiska skolan i politiskt hänseende lemnade sin ställning till höger, sådan den öfverensstämde med dess tidigare poetiska tendenser, och att isynnerhet de yngre skalderna med insigt af Skolans öfverdrifter åter sträfvade till mera jernhet och skönhet. Så finnes förnärvarande ingen strid – men icke heller några mera utmärkta skalder bland den yngre generationen. Det nya, som sedan 1830 trädt i dagen, visar sig mindre på den egentliga poësin fält. Det framträder i den filosofiskt-historiska och den politiskt-sociala litteraturen, hvilken i det föregående blifvit i korthet berörd, samt i den moderna romanen, om hvilken här nedan några ord böra anföras. Sammanhanget föranleder, att göra öfvergången till denna del af Frankrikes moderna litteratur till en hvilopunkt för läsaren, kanske väl behöflig vid vår långa och tröttande framställning.

50

IV.

Vi hafva sökt visa, huru den Romantiska åskådningen i den sköna litteraturen framgick ur den religiösa reform i allmänna sinnesstämningen, som efterträdde den första revolutionens stormar. I Tyskland hade den likartade vittra Skolan af samma namn trängt till botten med

konsequenserna i sin verldsåskådning. Den bildade här ett katolskt parti inom protestantismen, i politiskt hänseende ett ultra konservativt, hvars läror i förening med pietismens ännu på sednaste tid spökat i den »Germaniskt-Kristna» staten.

10
 20
 30
 40
 50
 60
 70
 80
 90
 100
 110
 120
 130
 140
 150
 160
 170
 180
 190
 200
 210
 220
 230
 240
 250
 260
 270
 280
 290
 300
 310
 320
 330
 340
 350
 360
 370
 380
 390
 400
 410
 420
 430
 440
 450
 460
 470
 480
 490
 500
 510
 520
 530
 540
 550
 560
 570
 580
 590
 600
 610
 620
 630
 640
 650
 660
 670
 680
 690
 700
 710
 720
 730
 740
 750
 760
 770
 780
 790
 800
 810
 820
 830
 840
 850
 860
 870
 880
 890
 900
 910
 920
 930
 940
 950
 960
 970
 980
 990
 1000

Icke så i Frankrike. Här upphörde den Romantiska Skolan snart att vara litterärt oppositionsparti, och Restaurationens absolutistiska öfverdrift dref densamma till den konstitutionela liberalismens läger, hvilken ställning Julirevolutionen till en del befästade. Men härigenom drogs densamma helt och hållet från medeltidssympatierna, och dess sträfvande att i poësin införa det rent menskliga ställde densamma i ett kritiserande förhållande till det moderna samhällslifvet. Julirevolutionen hade praktiskt bevisat, att liberala statsformer icke ensama pånyttföda samhället, utan på sin höjd blott lätta framgången af en regeneration. Den modereradt liberala eller konstitutionela läran, som genom M.e Staël och Benjamin Constant inlaggt den första protesten mot revolutionens ytterligheter, förstenades hos Guizot och doktrinärerna under hans ledning; medan republikanismen och slutligen socialismen betraktade Julirevolutionen såsom en död produkt. Poësin är dessutom genom sin natur ställd öfver den yttre formen och måste söka sitt ämne i människans inre och i de allmäntmenskliga förhållanden, uti hvilka detta uttalar sig. Sålunda uppvexste äfven i vitterheten en såkallad social litteratur, hvilken i grunden icke är annat än, hvad poësin alltid sträfvat att vara, en idealiserande uppfattning af mensklighetens natur och bestämmelse, men som genom detta sträfvandes omedelbara rigtning på det närvarande skapade den öfverallt moderna tendenslitteraturen. Den måste nemligen finna de gifna förhållandenas föga motsvarighet mot sagde uppfattning och känna sig oförmögen att i dem se någon verklighet för idealet; hvarföre dettas framställning blef hellre en kritik öfver det närvarande, än en idealisering af dess skapelser. Härigenom har denna litteraturs karakter blifvit mera negativ än positiv. Idealet har för densamma varit en menad, blott dunkelt anad, fullkomlighet i känsla, öfvertygelser och håg, hvilken icke egt någon form, att vara verklig, då å andra sidan verkligheten blifvit fattad såsom den mest skriande kontrast till denna det inres obestämda fulländning. Denna litteraturs produkter sakna också derföre ofta konstnärlig form; den omotsvarighet, som densamma framställer mellan ideal och verklighet, och som gjort sjelfva idealet sväfvande och dunkelt, har nemligen öfvergått i sjelfva dess uttryck och gjort detta formlöst.

Under Restaurationen (1815–1830) uppträdde denna poësi och litteratur såsom liberal opposition mot den till absolutism sträfvande styrelsen. De flesta af Frankrikes skalder egnade vid denna tid någon sång åt Napoleon och nationens nyss förgångna ärorika tid, hvars tvång restaurationen förnyade, under det den politiskt nedsatte nationen. Bland dessa skalder framstår fåsom serdeles utmärkt Casimir Delavigne, som i sina »Messeniennes» (1818) låter en Messenier klaga öfver fäderneslandets undergång, medan likväl det närvarande och nyss förflutna tilldragelser utgöra det lätt genomskinliga ämnet för sången. Han har äfven namn såsom dramatisk författare. Till Romantiska Skolan stod han, i anseende till dennas dåvarande rigtning, i ett fientligt förhållande. Tvenne andra sångare, Barthélemy och Méry, hvilka gifvit det besynnerliga exemplet af ett bolag för poëtiska produktioner, hafva i denna rigtning skrifvit »La Billéiade,» såsom namnet angifver, ett satiriskt Epos mot den bekanta restaurationsministeren under Billéle, »Napoleon en Egypte» och flera mindre

sånger med direkt syftning på denna tids politiska förhållanden.

Bekant är, att dock ingen skald i Frankrike är så populär som vissångaren Beranger, och att inga sånger så mycket som hans bidragit till Restaurationens störtande. Dessa sånger dels behandla reminiscenser från Napoleons tid, dels innehålla mer eller mindre öppna anfall mot styrelsens åtgärder, i s:het till tryckfrihetens hämmande, och mot aristokratins och presterskapets vid den tiden förderfliga inflytande. De Napoleontiska sångerna äro hållna i folkvisans vackraste ton; de öfriga i en lekande satirisk anda. Dessa spriddes i afskrifter öfver hela landet lika talrikt, som om de hade utgått från trycket i stora upplagor. Också undgick författaren icke fängelset, der så mången skriftställare vid den tiden – och äfven efter 1830 – fått öfvertänka nya arbeten. Flera af hans sånger äro så allmänt och poetiskt hållna, att de för all tid kunna gälla såsom karakterstycken; andra deremot låna sin mesta betydelse af de särskilda omständigheter, som föranledde dem. En annan gren af Beranger's författareskap, den, till hvilken han i början uteslutande höll sig, är den glada Anakreontiska sången. Man kan icke neka, att ett stort antal af hans stycken i denna genre äro nog frivola, utan att ega det drag af djupare humor, som i Bellman's stycken försonar med ämnets låghet. En del äro också obetydligare sällskaps-sånger. Men flera finnas dock äfven af djupare art, och andra hafva en under skämtet bestraffande syftning. Flera stycken äro till och med djupt rörande. Äfven sådane sånger förekomma, som genom att behandla den fattiges lif utgöra förelöpare till den sociala romanen, ehuru de icke, såsom ofta denna, verka blott upprörande, utan försonande. Få hafva, såsom Beranger, vetat sin tid. Med Julirevolutionen tystnade hans lyra. Fåfängt erbjöd man honom då att dela segerns frukter. Han sjöng till svar den visa, der han säger sig följa Försynens skickelse, som till honom sagt: »Ne soit rien.» Man vet, att han också efter Februarirevolutionen afsagt sig en plats i nationalförsamlingen. Vackert målar han i den sång, som börjar: »Vous vieillirez, ó ma belle maitresse», sitt lifs bestämmelse:

»Vous, que j'appris à pleurer sur la France,
Dites surtout aux fils des nouveaux preux,
Que j'ai chanté la gloire et l'esperance
Pour consoler mon pays malheureux.»

Bland B.s sånger, ungefär fyrahundrade till antalet, välja vi att här aftrycka en. Den är den synnerligen namnkunniga:

Les Souvenirs du Peuple.

»On parlera de sa gloire
Sous le chaume bien long-temps:
L'humble toit dans cinquante ans
Ne connaitra plus d'autre histoire.
Là viendront les villageois
Dire alors à quelque vieille:
Par des récits autrefois
Mère abrégez notre vieille.
Bien dit on, qu'il nous ait nui,
Le peuple encore le révère,
Oui, le révère.
– Parlez nous de lui grand'mère,

Parlez nous de lui.

Mes enfans dans ce village,
 Suivi de rois, il passa;
 Voilà bien long temps de ca,
 Je venais d'entrer en menage.
 A pied grim pant le coteau,
 Où pour voir je m'étais mise,
 Il avais petit chapeau
 avec redingote grise. 10
 Près de lui je me troublai!
 Il me dit: Bonjour ma chère,
 Bonjour ma chère!
 – Il vous a parlé grand'mère,
 Il vous a parlé!

L'an d'après moi pauvre femme
 A Paris étant un jour,
 Je le vis avec sa cour:
 Il se rendait à Notre Dame. 20
 Tous les coeurs etaient contens,
 On admirait sa cortége.
 Chacun disait: Quel beaux temps!
 Le ciel toujours le protège.
 Son sourire était bien doux,
 D'un fils Dieu le rendait père,
 Le rendait père.
 – Quel beau jour pour vous, grand'mère,
 Quel beau jour pour vous!

Mais quand la pauvre Champagne
 Fut en proie aux étrangers,
 Lui bravans tous les dangers,
 Semblait seul tenir la campagne.
 Un soir tout comme aujourd'hui,
 J'entends frapper à la porte;
 J'ouvre: bon Dieu c'était lui,
 Suivi d'une faible escorte!
 Il s'assied où me voilà,
 S'ecriant: Ah! quelle guerre! 40
 Ah quelle guerre!
 – Il s'est assis là, grand'mère
 Il s'est assis là!

J'ai faim, dit il; et bien vite,
 Je sers piquette et pain bis.
 Puis il sèche ses habits;
 Même à dormir le feu l'invite.
 Au reveil voyant mes pleurs,
 Il me dit: bonne espérance! 50
 Je cours de tous ces malheurs
 Sous Paris venger le France.
 Il pars; et comme un trésor
 J'ai depuis gardé son verre,
 Gardé son verre.

– Vous l’avez encor, grand’mère
 Vous l’avez encor?

Le voici! Mais à sa perte
 Le héros fut entraîné.
 Lui, qu’un pape a couronné,
 Est mort dans un ile déserte.
 Longtemps aucun ne l’a cru;
 On disait: il va paraître,
 Par mer il est accouru, –
 L’étranger va voir son maître.
 Quand d’erreur on nous tira,
 Ma douleur fut bien amère
 Fut bien amère.
 – Dieu vous bénira, grand’mère,
 Dieu vous bénira.

10

20

Bland öfriga nämna vi »Les Gueux», och »Le Vieux Vagabond» såsom helt och hållet tillhörande den allvarsammare genren, den förra synnerligen vacker, den sednare synnerligen betydelsefull för litteraturens öfvergång från den liberala oppositionen till den sociala. I den förra, hvars refrain är:

»Les Gueux, les gueux
 Sont les gens heureux;
 Ils s’aiment entre eux.
 Vivent les gueux»!

30

uppsöker skalden hvarje tröst i den fattiges lif och slutar:

Amitié, que l’on regrette,
 N’a point quitté nos climats;
 Elle trinque à la guinguette,
 Assise entre deux soldats»

40

Men hos »den gamla vagabonden» andas allt en dyster resignation, väl utan hat mot rikedom, ty han säger:

»Riches, qui me disiez: Travaillez!
 J’eus bien des os de vos repas,
 J’ai bien dormi sur votre paille,
 Vieux vagabond, je ne vous maudis pas.»

50

Men då han kommer till orsakerna, som gjort hans lif uselt, heter det:

»Le pauvre a’-t-il une patrie
 Que me font vos vins & vos blés,
 Votre gloire et votre industrie,
 Et vos orateurs assemblés?
 Dans vos murs, ouverts à ses armes,
 Lorsque l’étranger s’engraissait,
 Comme un sot j’ai versé des larmes.
 Vieux vagabond, son main me nourrissait.

Comme un insecte fait pour nuire,
 Hommes, que ne m'ecrasiez vous?
 Ah plutot vous deviez *m'instruire*
 A travailler au bien de tous.
 Mis à l'abri du vent contraire,
 Le ver fus devenu fourmi;
 Je vous aurais chéris en frère.
 Vieux vagabond, je meurs votre ennemi.»

Läsaren finner lätt den särskilda anledning, hvarföre Ref. vid dessa strofer fäst upp märksamheten. Här innehålles nemligen den i Ref:s tanke enda rigtiga åsigt af, hvad samtiden fordrar för samhällets trefnad och bestånd: att »undervisa» den fattige och från en »skadlig insekt» förbyta honom till »en myra.» Vagabonden på sin dödsbädd – i ett landsvägsdike – känner, att detta brustit hans barndom och ungdom. 10

Man skiljer sig ogera från en sådan skald, en bland de få, som äro detta såväl för den bildade som för mängden. En anmärkning vilja vi ännu bifoga. Troligen är Beranger den största vissångare, som funnits. Men det är oförmodadt, att se sånger, sådane som »Le roi d'Yvetot» och »Le Senateur,» anföras bland hans mest utmärkande. De äro visserligen lika qvicka som naiva. Men den, som känner Bellmans, Kellgrens, Fru Lenngrens, Franzéns, visor, förefalla de visst icke så utomordentliga. Det mest utmärkande hos Beranger, som sätter honom framom Bellman, synes oss vara, att han i sin glada lek invävt historiens och samhällslifvets djupaste allvar; hvarjemte lättheten och säkerheten i formen utmärker hans nationela företråde framför den Svenska sångaren. Såsom han nu lofordas t. ex. af Tyskarne, ledes upp märksamheten derpå, att dessa icke, kanske ingen nation utom den Franska, egt så ypperliga vissångare som Svenskarne, hvilka man stundom ser med välbehag benämna sig »nordens Fransoser.» Att Bellman i sin genre står ensam, har länge varit erkändt. Men man torde också hafva svårt, att utanför Franska litteraturen finna visor, jemförliga med öfriga, nyss citerade skalders bästa sånger i denna väg. 20 30

Beranger har i Frankrike haft många efterföljare och härmare. Mera märklig än dessa är Scribe, hvars komedier och vaudeviller likaså tillhöra den populära litteraturen. I dem finnes visserligen icke någon bestämmd tendens, eller hellre de anslå alla möjliga tendenser, gillande eller ogillande. Men sålunda förekomma i dem äfven de frågor, om hvilka här blifvit taladt. Och det är redan ett vilkor för dagskomedins framgång, att den träffar dagens opinioner. Det är bekant, att Scribe haft flera än en medarbetare för sina komedier. – Paul Louis Courier, en klassisk lärd, som en lång tid tjenade i republikens och Napoleons härar, sedan åter med lärd utmärkelse egnade sig åt Grekiska litteraturen, blef under Restaurationen en mera verksam vapenbroder till Delavigne och Beranger. Såsom journalist och författare till en mängd flygskrifter, ådagalade han lika mycket mod som ädla tänkesätt, och hans skrifter prisas för deras kraftfulla framställningssätt och ironiska qvickhet; hvarföre han utöfvade ett icke ringa inflytande på sin samtid. Han lönmördades 1825. 40 50

Efter Julirevolutionen, då också den politiska oppositionen i tidningarne kunde ega sin bestämda organ, tog den vittra litteraturen den redan antydd, mera på djupet gående rigtning, som beteknar en ny phas af samtidens reformatoriska rörelser. Lamartines löften om en »poësie

humanitaire» hafva väl icke gått i fullbordan, utan synes den politiska verksamheten hos honom hafva qväft den egentligen poetiska. Men såsom hos Beranger hade hos flera andra den föregående periodens skalder den liberala entusiasmen spelat öfver till den sociala. Karakteristiska för denna tid äro Auguste Barbier's satirer: »Jambe's» (1832). I dessa är det icke mera fråga om de politiska rättigheterna, utan han gisslar depravationen hos de högre och förmögnare klasserna isynnerhet och i alla samhällsförhållanden i allmänhet. Öfver deras poetiska värde har man varit oense. Desplaces tadtar endast den här och der ovärdade versifikation. Barbiers utgaf sednare tvenne andra diktsamlingar, afmålande tillståndhet och sederna den ena i England den andra i Italien, och slutligen, äfven han, »Chants civils & religieux.» Vi hänvisa till sistanfördä titel, för att ytterligare antyda, huru en religiös tendens i Frankrike gått hand i hand med de moderna sträfvandena till samhällets regeneration.

Bredvid dessa allvarligare reformatoriska skrifter i samhällssed och samhällsskick, förtjenar utan tvifvel nämnas tidningen »National,» det insigtsfullare republikanska partiets organ. Bland dess redaktörer var Armand Carrel, en moraliskt ädel förfäktare af partiets åsichter. Han hade äfven uppträdt såsom historieskrifvare; men hans förnämsta verksamhet är den journalistiska i sagde blad, hvilket han jemte Thiers och Mignet grundlade 1830, och hvilket han efter dessas tillbakaträdande vid Julirevolutionen ensam fortsatte. Han hade olyckan 1836 falla i en duell mot Girardin. Sednare har Marrast förestått bladets ledning. Han har genom att flera gånger väljas till nationalförsamlingens ordförande visat sig ega äfven de konservativas förtroende. I bladets artiklar hafva vanligen samma stränga åsichter varit rådande i sedligt hänseende som i politiskt. Carrel var en afgjord fiende till allt hemligt konspirerande, och äfven sednare förklarade sig National ofta mot våldsamma försök till republikens införande, sträfvande blott att verka på öfvertygelsens väg. Troligt är, att dess verksamhet äfven i detta hänseende icke varit förgäfves; här är dock endast fråga om dess inflytande på allmänna rättskänslan och moralen. För vår del tro vi, att detta inflytande icke kunnat vara ringa, ehuru just den sedliga strängheten i bladets läror torde hafva inskränkt dess läsaresh och anhängares antal. Det var också de sednaste åren i fara att helt och hållet öfverflyglas af de socialistiska republikanernas organer »Démocratie pacifique» och »Réforme.»

Redan i den qvickt persifflerande litteraturen visar sig denna offentliga sedegranskning mindre ära värd. I sådan ton äro icke mindre t. ex. Alphonse Karr's ryktbara »Getingar» (les Guèpes), Grandville's »Un autre monde» m. fl., än de satiriserande tidningarne, främst »Charivari» hållna. Till dem sluter sig det stora antalet af såkallade »Fysiologier,» skämtsamma skildringar af särskilda samhällsklassers och yrkens sedliga och umgängesförhållanden o. s. v. Man torde om flertalet af dessa skildringar kunna utan orättvisa fälla samma omdöme, som Mundt yttrar öfver Balzac's romaner, att de nemligen lika mycket göra sig till osedens medbrotslingar som till dess bestraffare. Balzac är, tack vare de Svenska romanöversättningsfabrikerna, temligen känd äfven i Finland. Man erkänner också i Frankrike hans talang att komponera, äfvensom lättheten af hans språk. Men man tillerkänner honom hvarken någon högre poetisk förmåga eller någon ädlare håg. På ett lägre trappsteg står Paul de Kock, om hvilken Sainte Beuve talar med det förkrossande uttrycket: »Han läses, men är okänd» (On le lit, mais personne ne le connait).

På en annan ståndpunkt stå t. ex. Emil Souvestre, Fr. Soulié, L. Reibaud, Jouy. Hos den förstnämnde erkänner man rena tendenser, ehuru hans talang icke varit i lika grad ansedd. Soulié's romaner äro mindre fria från frivolitet. Af hans sedeskildringar anses flera mästreliga. Vi erinra oss icke, om några af dem finnas i Svensk drägt, nämna därför här blott »Un été à Meudon» och »Memoires du diable.» Reibaud är mest känd genom en satirisk skildring af det närvarande i »Jerome Paturot;» Jouy har i förbund med Jay skrivit »Moeurs administratives» jemte andra romaner af den syftning, som äfven denna titel låter ana. Isynnerhet Soulié har bekänt sig till romantikerna och i denna Skolas anda äfven författat dramatiska arbeten. 10

Främst stå dock såsom representanter för den sociala romanen Eugène Sue och George Sand (Madame Dudevant), den förre genom sin framgång, den sednare genom djupare poetisk uppfattning. Sue's eröfring af hela det läsande Europas uppmärksamhet har sträckt sig ända till vårt land; och 19:de århundradet eger kanske intet exempel på ett så vidt utbredd och stormande deltagande för någon litterär produkt, som det hans »Mystères de Paris» rönte. Kritiken har också lika allmänt och snabbt följt desamma i spåren. Dess utslag synes vara: att arbetet i dess helhet är löst sammanhängande och utan betydenhet, men att detsamma i det innersta ransakar åtskilliga samtidens ruttna förhållanden, och att några af dess karakterer äro tecknade med poetisk inspiration och med fulländning. I »Den vandrande Juden» hade genren uppenbarligen redan öfverlevvat sig sjelf, och vi tveka icke att påstå, att antingen slapp håg eller ett fast beslut fordras, för att orka genom läsa denna roman. Man synes för öfrigt hafva förbisett, att Sue redan förut varit inne på detta fält. I den till Svenskan öfversatta »Koat-Ven» visar han med jernhård konsekvens, huru samhällsskick, seder och verldsbildning göra lasten lycklig. I sina sednare skrifter låter han oskulden falla med lasten utan tröst. 20 30

För den, som icke ur den romantiska Skolans dramatik lärt känna dess tadelade öfverdrifter, framstå dessa skarpa nog redan i V. Hugos roman »Notre dame de Paris» och än mera i Sue's sednaste romaner. Sträfvandet att införa sanning i poesin visar sig här ofta genom effektsökeri hafva ledt till osanning. Brott och förderf visa sig väl i det verkliga lifvet stundom öfverskrida all föreställning. Men icke tillhör det konsten att bemäktiga sig detta det utomordentliga, hvori man knappt mera igenkänner menniskan. Det rent menskliga är äfven i brottet det allmänna, icke undantagen. I den moderna Franska romanen göres nu det vidriga i den utomordentliga handlingen ännu vidrigare genom den rigtning till psykologisk undersökning, som tillhör hela den Franska moderna litteraturen. Man förbiser det inflytande yttre skickelser kunna utöfva på människans handlingar. Derfor glömmes man vid den psykologiska betraktelsen att skilja ögonblickets ingifvelser från sinnelagets vanliga hållning, från karakteren. Så återstår blott, att i denna söka handlingens driffjedrar, och dessa vilddjur uppstå, hvilka med kallt blod utöfva brottet, drifna af en onaturlig håg, att göra det onda för det ondas skuld. Icke annorlunda förhåller det sig stundom med de ädlare karaktererna och deras handlingar. Gifna förhållanden räkna här för intet; karakteren är allt. Denna har icke sitt innehåll af en ädel passion, af familjekärleken, af patriotismen, utan af en sväfvande håg för det upphöjda i allmänhet, af en viss kosmopolitisk ädelhet, sådan den finnes hos ungdomen, förrän karakteren utbildat sig, men hvilken ståndpunkt den i lifvet verksamma menniskan lemnat. Vi söka häri orsaken, hvarföre man i dessa dramer 40 50

och romaner finner bipersoner tecknade, hvilka anslå läsaren med hela natursanningens makt, och i hvilkas skildring författarene höjt sig till en sannt poetisk åskådning, medan hufvudpersonerna, hjeltarne och hjeltinnorna, äro i det goda förkonstlade, i det onda vidriga. – Med ett ord: så ofta skalden glömmet, att låta drag af mensklighet upplysa äfven det förderfvade hjertats natt, eller tvärtom från det ädla sinnet utesluter all menskelig svaghet, igenkänner man i hans skapelse icke menniskan, kan för hans teckning hafva kall beundran, men lider icke och glädes icke med det lidande eller den fröjd, han skildrar.

10 Ännu en sida af denna litteratur förtjenar af dubbelt skäl ogillas, ur konstens synpunkt och ur moralens. Såsom allt annat finner man i dessa Franska romaner äfven sinnligheten i könsförhållanden skildrad i en raffinerad ytterlighet, hvilken står lika långt från naturen, som från konsten. Och den tillägges i denna form till och med de uppträdande personer, hvilkas skuggspelsädelhet det är meningen att framställa såsom mönster. Det är orätt att förutsätta dåliga motiver hos en skriftställare, än otillätligare, der det är fråga om utmärkta snillen och talanger. Men man kan sannerligen blott af pligtkänsla förmås, att underlåta en sådan förutsättning vid t. ex. åtskilliga af Sue's skildringar. Vi förstå härmed icke, att Sue skulle uppsåtligt velat depravera sina läsare, men att förutsättas kunde, att han varit mindre nogräknad med 20 arten af de sympatier, på hvilka han byggt sin framgång.

Vi öfverlemnna åt läsaren, att i de citerade romanerna, hvilka för få torde vara obekanta, uppsöka exemplen för ofvanstående bedömande. För sin del tillstår Ref. öppet, att äfven det pretenderade deltagandet för de lägre klassernas lott, som skulle utgöra hufvudtendensen i dessa romaner – hos honom icke väckt något deltagande. Menniskokärleken och den sanna medkänslan talar ett annat språk. Den gör icke profession af att skildra det vidriga och det låga.

30 Må det här tillåtas oss att hänvisa till en litterär företeelse, som står vårt land närmare. Vi afse dervid från allt, hvad som här blifvit sagdt om de till sinnligheten talande ingredienser, som ingå i de moderna Franska romanerna. Men för öfrigt är det frapperande, huru mycket tycke Almqvist's produktioner ega af den romantiska Skolans i Frankrike. För flera år tillbaka, då Ref. hade i uppdrag, att i ett Svenskt blad anmäla någon af den berömda skaldens romaner, fann han ingen annan förklaring öfver det sväfvande, för medkänslan fremmande, som röjes hos flertalet af de karakterer, Hr. A. skapat. Af de nattmörka karaktererna finner man i Hr. A:s sednare arbeten inga; 40 men i hans tidigaste roman »Amorina» saknas de icke. Förf. synes således sjelf hafva ogillat dessas framställning i en konstprodukt. Men det är i de ädla, poetiskt luftiga, man ofta saknar denna bestämda humanitet, som gör dem till Adams barn. Ref. kände vid sagde tid ännu mindre den moderna Franska litteraturen, men det har sednare öfverraskat honom att finna, huru djupt Hr. A. i sin poësi, sina romaner, sina politiska och sociala åsigter står inne i samtidens mest utmärkande andliga evolution. Och det kan icke sägas, att Hr. A. varit den, som trädt i redan gifna spår. Hans produktioner äro dels samtidiga, dels tidigare, än de här åsyftade i den Franska litteraturen. 50 För vår del skulle vi anse detta förhållande för det mest talande bevis på Almqvist's öfverlägsna snille. Ty det kan blott vara snillet gifvet, att oberoende af ort och inflytanden vid hvarje tidpunkt lefva med i mensklighetens betydelsefullaste lifsrörelser.

»Om öfriga författare,» säger Mundt, »dels med den anatomiska

knifven dels genom romanticismens polisprotokoller blottat skador-
na i den bestående samhällsordningen, så har deremot George Sand
erfarit dem i en skaldinnas bröst, och de hafva hos henne, färgade af
en utmärkt kvinnas ädla hjertblod, i den fulländade formen af ett
konstverk ådagalagt sin sannt menliga betydelse.

Individens ironiska känslighet vid den gifna samhällsordningen
framstår hos Madame Dudevant så naiv och i en så fullständig
skepnad, att man icke finner något motsvarigt hos någon annan
samtidens företeelse, och man måste läsa hennes romaner, för att få
höra denna sociala epoks hemligaste själfbekännelser. Ingen nyare
författare har ett så klart medvetande af sitt syftemål, ingen behåller
det så skarpt och outröttligt i sigte, ingen fullföljer det med sådan
stränghet i sina dikter, som denna kvinna, hvilken föredragit att i en
mans gestalt uppträda inför allmänheten. Den så ofta påpekade
omständighet, att hon visar sig i benkläder med ridspö och sporrar,
för att i det offentliga kunna lättare röra sig och njuta af mannens
företräden, är mindre vigtig och karakteristisk, än den, att Aurora
Dudevant verkligen är en kvinna med hela kvinnohertats styrka och
finkänslighet, med all kärlekens naturliga kraft och håg att dyrka,
med all det kvinliga drömandets svaghet och vekhet, med sofistiskt
begär till lifvets njutning och med genomträngande skarpsinnighet,
för att i dess finaste fibrer sönderdela hvarje förhållande. Emedan
hon är kvinna, har hennes åskådning af samhällslifvets kollisioner,
hvilka utgöra det ständiga ämnet för hennes framställning, värdet af
en negativ kanon för menliga samhällets lidanden i förhållandet
mellan könen. Sitt hjertas och sina passioners erfarenhet har hon
efterhand gifvit kroppslig gestalt, med en poetiskt skeptisk talang,
sådan ingen skald ådagalagt den i denna omedelbara hänsigt till
verkliga samhällsförhållanden. Dante behöfver en himmel och ett
helfvete, för att med sin kolossala fantasi befolka dem, infattande
menniskornas laster och dårskap i denna ram; Byron irrar med sin
blödande scepticism omkring i alla åskådningens fantastiska re-
gioner och hinner dock icke ut ur sin behagsjuka subjektivitet till
verkliga gestalter, hvilka skulle föreviga hans hån och hans smärta;
men George Sand behöfver blott det aldra enklaste förhållande
mellan ett manligt och kvinligt hjerta, sådane dessa slå bredvid
hvarandra vid hvarje familjehärd, för att deraf skapa en kulturtra-
gedi, hvilken icke det minsta afviker från verkligheten. Hon behand-
lar ständigt blott den ena omfattande frågan: om under samhällets
och civilisationens närvarande förhållanden tvenne människor, som
älska hvarandra, eller just emedan de älska hvarandra, kunna lefva
lyckliga tillsammans? – och hon besvarar den nekande. Så har hon
blifvit det sociala ondas skaldinna, utan att drypa poësin balsam på
de sår, hvilka hon lägger i dagen. Huru mycket också alla hennes
tankar höja sig mot en idealisk verldsordning, låter hon dock icke
något idealt eller idealiserande få rum i sina skildringar, såsom
diktande fruntimmer vanligen göra, hvilka efter sitt köns sed anse
det för en ädel kvinlighets pligt att strö illusioner öfver verkligheten.
Aurora Dudevant har öfverlemnadt sig åt en skonslös iakttagelse och
finner ett slags nöje, att upplösa de illusioner, som sammanhålla de
gångse borgerliga förhållandenas fogningar.»

Mundt refererar vidare och bedömer en stor del af författarinnans
arbeten. Vi låna ytterligare ett par af dessa referater.

»Allmän uppmärksamhet väckte författarinnan först genom sin 'Indiana' (1832), hvilken kanske är den grymmaste af alla hennes romaner, och i hvars företal hon yttrar sig öfver den 'sorgliga frimodighet' (såsom hon betecknar karakteren af sitt författarskap), hvaraf hon känner sig förbunden att mera hålla sig till sanningen, än till moralen. Hon ursäktar sig nemligen, att icke hafva tilldelat de personer i romanen, hvilka föreställa lagen, den skönaste rol, som varit möjlig. Hon kan icke med rosor beströ den väg, inom hvilken lagen inskränker oss såsom en fårahjord, men hon visar tillika, att de vägar, som leda från densamma, äro bevuxna med nässlor. Denna bittra rättvisa åt båda sidor uppenbarar sig visserligen i Indiana, i hvilken hon vill ådagalägga, att i vår tid af moralisk förnedring, det är lika svårt att bringa äran som hjeltemodet i utöfning. I Indiana röjes dock icke, såsom vanligen i Förf.n.s arbeten, det beundransvärda lugn, hvarmed hon sjelf står utom händelsernas utveckling. Här håller den retade damen passionerade försvarstal. Hon visar sig mästerlig i den skonslösa analysen, och hennes grymhet består i de stränga konsekvenser, hon härleder från samhällsförhållandena, hvarvid hon dock synes hafva orätt uti att ställa det blott möjliga vid sidan af det verkliga och förblanda båda. Förf.n vill i Raymon, som älskar, förför, öfvergifver och misshandlar den olyckligt gifta Indiana, framställa en man, som ledd af sin karakter och af omständigheterna kan begå de afskyvärdaste gerningar, och likväl gäller för en älskvärd man; men då hon hos honom låter salongsmänniskans laster synas älskvärda, gör hon det med en raffinerad ironi, hvilken slutligen öfvergår i förakt, så att hon låter denna karakter helt och hållet bortfalla. Men under det hon med en qvinnas upprörda och kränkta känsla och med qvinnlig elakhet skildrar männernas förderf och egoism, glömmet hon på andra sidan inga af qvinnans svagheter och fel. Hon säger, att qvinnorna af naturen äro enfaldiga, att det synes, som om Försynen, för att motväga den öfvervigt öfver mannen, deras finkänslighet och skarpsynthet ger dem, slagit dem med blind fåfänga och enfaldig lättrogenhet, att mannen, för att vinna dem, endast behöfver känna konsten att berömma och smickra deras fåfänga. Likväl vill hon genom Indianas exempel bevisa, till hvilken styrka, ihärdighet och mod qvinnohjertat kan höja sig, då det älskar och tror sig älskadt, äfven om detta sednare är en bitter illusion. Men om man hos Indiana ser det misshandlade qvinnohjertat, så visar sig hos Ralph, denne mästerligt skildrade Engelsman, det manligas fördolda qual, hvilket i saknad af en Raymons lysande utsida förblir okänt, och döljer sig inom en Brutusgestalt. Med mera sanning, än i denna roman, kunna här antydda förhållanden knappast framställas, men utan tvifvel i en skönare form och med mera poetisk förmedling.

George Sand's mest betydande arbete är romanen 'Jacques' (1834). I detta arbete har Förf.n gifvit oss en äktenskapsroman, hvars like i natursann iakttagelse, fint och djupsinnigt tänkta situationer och upphöjda skildringar, värdiga den största skald, den moderna litteraturen icke kan uppvisa. Jacques är en fullkomlig och fulländad man, hvilken, sedan han öfverdådigt kastat sig i allehanda lifvets förhållanden, intagits af begär till lugnet och känner behovet, att stödja sig vid ett rent och fridfullt hjerta. Han besluter att gifta sig, utan uppsåt dock, att genom äktenskapets band försona sig med samhällstillståndet, som han hatar.

Fernande är en älskvärd, naiv, svag, äkta kvinnlig varelse, som blickar upp till den man, hon älskar, såsom till ett högre väsende. Hon synes rätt bestämd till en hustru, som till och med kan lära sig med kärlek omfatta sin mans pipa, för hvilken hon i början hyst fruktan. Jacques är redan trettiofem år gammal, Fernande endast sjutton – ett missförhållande, som ingifvit det goda barnet bekymmer; men hon älskar Jacques. Denne framstår i förhållande till henne på samma gång såsom far och älskare. Han tillhör de naturer, hvilka lefvat ett fullt lif och på ett enda år offrat tie vanliga existenser; men hans mannhjerta, som endast i kärleken förmår finna verkligt lif, är ännu ungdomligt starkt och uppfyllt af den storartade stolthet, hvilken ger karakterer, sådane som hans, en farlig öfvervigt i förhållande till samhällslifvets vanor och inskränkningar. Han känner ännu sympati för en kvinna, med hvilken han är förenad genom en broders band, ehuru han icke bestämdt känner, huruvida Sylvia verkligen är han syster. Sylvia är en af dessa sköna, upphöjda, glänsande kvinnogestalter, uti hvilka M.e Dudevant storartadt, men nästan spöklikt representerar sina antipatier mot samhällsseden. Hon skulle väl, sin idealiskt upphöjda bildning oakadt, med all den kvinnliga hängifvenhet, som tillhör ett naturens barn, kunna älska, men hon finner ingen man, värd sin kärlek. Octavio älskar henne, men Sylvia kan icke skänka honom sin högaktning; och hvad är kvinnans kärlek denna förutan? Octavio är en svag man, som har rätt, då han skrifer till Sylvia: att hon i kärleken står så öfver honom, att han måste känna sig 'fördrad' af hennes kärlek. Sylvia är det kvinnliga motstycket till Jacques. Dem emellan råder icke kärlek, men de högakta hvarandra, och Jacques påstår, att en vida starkare känsla än kärleken förenar dem. Hon förebrår honom, att han genom äktenskapet vill underkasta sig samhällsordningen och svärja en kvinna evig trohet – något, som hon anser för omöjligt. Han åter förutser, hvilket slut äfven denna kärlek skall taga, men hans höga och värdiga åsigt af lifvet förmå honom att med fasthet gå en framtid till möte, af hvilken han dock kan hoppas några års lycklig kärlek. Till Fernande skrifer han före brölloppet: 'Samhället skall förestafva er en ed. Ni skall svära att vara mig trogen och undergifven, d. ä. att aldrig älska någon annan än mig och att lyda mig i allt. Den ena af dessa eder innebär en orimlighet, den andra en låghet. Ni kan icke svara för ert hjerta, äfven om jag vore den fullkomligaste bland män.' Men låt oss se, huru samhället, som anser denna ed för rättmätig, hämnar sig på den arma Jacques, som försmår att göra den till en grundval för sin lycka! Fernande är ett godt, herrligt barn, som verkligen älskar sin Jacques. Men snart uppstå hos henne tvifvel, och grå molnstrimmor lägga sig öfver det unga äktenskapets himmel. Alldagslifvets inflytande på sinnesstämningen låter märka sig, och stämningen beherrsakar sinnena. Det är otroligt, hvilket inflytande en mulnare himmel, en kallare väderlek kan utöfva på tvenne personer, hvilka dagligen och stundligen lefva tillsamman. Fernande har sina fel, hvilka väl äro kärlekens, men som icke dess mindre göra hennes man olycklig. Ett tillfälligt moln på hans panna bringar henne utom sig; hon tviflar på hans kärlek och förebrår honom, att hon icke är nog älskad. Det onda gör allt större framsteg, utan att man vet, hvarifrån det kommer, och en förstämning intränger småningom i de väsendtligaste och ädlaste delar af deras förhållande. Jacques anser väl, att, sedan lyckans dagar äro förgångna, 'modets' tid kommit; men det kan icke mera lyckas hans

mod att upphjelpa ett lefnadsförhållande, som engång tagit skada i sin innersta kärna. Jacques har ett fel – det att icke hafva något; och medvetandet häraf är isynnerhet tryckande för Fernande. I lifvets strider affilad och afrundad, har han nått sin fulländning och står upphöjd öfver alla dessa småsaker, hvilka äro viktiga nog för att förvirra de flesta människors lif. Förf.n, som eljest med ironisk bedröfvelse skildrar sina hjeltars svagheter, har här velat framställa en fulländad man, och – denne är olycklig. Men Jacques olycka, att blifva bedragen, och hans sätt att bära denna olycka utgör en hufvudsaklig uppgift för denna skildring och ger romanen en helt ny vändning. Han ingick äktenskapet med den skrytsama filosofiska öfvertygelsen, att det vore omöjligt att hela lifvet igenom älska blott ett enda väsende. Hvad gör han nu, då Fernande nästan mot sin vilja vänder sig från honom och i Octavio finner ett med henne sjelf mera likstämmigt, svagt men älskvärdt föremål för sin böjelse? Han behandlar henne med den största skonsamhet och aktning, med en faders ömhet och omsorg. Han aflägsnar sig, reser bort, men är under denna hjeltemodiga uppoffring olycklig och i sitt innersta tillintetgjord. Sedan intet tvifvel återstår honom om de älskandes brottslighet, besluter han att ända sitt lif, för att gifva dem tillfälle att ingå en laglig förbindelse och legitimera det barn, som tillhör dem. Jacques önskar att dö dels af förakt för sin belägenhet, dels af kärlek till Fernande, hvilken genom hans död ännu kan blifva lycklig, och han störtar sig i en af Alpernas afgrunder, på det att Fernande i hans död må se blott ett vanligt öde, som kan träffa hvarje resande. – I denna upplösning har Förf:n inlagt lika mycket storartad malice, som äkta tragisk uppfattning af samhällstillståndet och lifvet. – – – Den kärlek, som här öfverlefver äktenskapet, hvilat på så svaga individer, att dess seger mera länder den till vanära än till triumf; medan deremot Jacques ännu i sin undergång förherrligas på ett verkligen upphöjdt sätt. – – I honom går äktenskapet under, men det faller som en hjelte, hvilken intill döden stridt för en hög och betydelsefull sak.

M.e Dudevant har i sitt bekanta: 'Lettre à M. Nisard,' infördt i 'Revue de Paris,' så naivt och öppet uttalat sig öfver sitt förhållande till äktenskapet öfverhufvud såsom samhällsinrättning, att hvardagsmoralen icke bör i hennes arbeten leta efter flera afsigtliga sidohugg, än der finnas för öppen dag. Hon säger, att hon till några Saint-Simonisters och samvetsgranna filantropers fråga: hvad hon väl önskade i stället för det äktenskapliga förhållandet? svarat: 'intet annat än äktenskapet sjelft!' – på samma sätt, fortfar hon, som hon i stället för det presterskap, som kompromettererat religionen, vore böjd att sätta religionen sjelf. Hon medger, att Hr. Nisard har rätt, då han i sina 'Souvenirs de Voyages' yttrar: 'Äkta männens ruin eller åtminstone deras impopularitet har varit målet för George Sands arbeten,' i den mening nemligen, att uttrycken i hennes romaner varit origtiga, emedan de varit alltför kollektiva, så att hon sagt 'samhället,' der hon menat blott samhällets missbruk, fördomar och laster, och begagnat ordet, 'äktenskap,' då hon angripit endast de personer, som ingå detsamma. Och då Nisard ironiskt kallat kärleken för 'drottningen i George Sand's skrifter,' svarar hon med mycken värdighet: 'att denna kärlek, som hon vill upphöja på den närvarande institutionens ruiner, visserligen utgör hennes Utopien, hennes poësi; att denna kärlek är stor och ädel, skön, frivillig, evig; att den är sjelfva äktenskapet, sådant Frälsaren lärt och den helige

Paulus utlaggt detsamma. Denna kärlek återfordrar hon af samhället såsom en institution, hvilken gått förlorad i tidernas natt, och hvilken man åter måste framdraga undan århundradens stoft och sedernas smuts, för att återställa den sanna äktenskapliga troheten, familjens sanna lugn och helgd, och hvilken då åter skulle träda i stället för förnedrande fördrag och en inskränkt despotism, fostrad af världens låga förderf.»

Otvunget erinra åter här anförda åsigter om Sveriges Almqvist, som i dessa frågor säkert yttrat sig under inflytande af tidens Franska och Tyska litteratur. Det är samma ensidiga hänseende till kontrahenternas lycka och sällhet, samma brist på utredning af äktenskapets sedliga bestämmelse. På ena sidan kan det vara förklarligare, huru M.e Dudevant såsom kvinna så starkt accentuerar anspråket på kärlekslycka; men på den andra visar det någon falsk riktning i hennes åsigter, att hon icke lägger vikt på modersglädjen, att hon skrifver en äktenskapsroman, uti hvilken barnen räknas för intet. Det är denna väsendtliga sida, man i de flesta moderna äktenskapsromaner glömmar, såsom vore institutionen blott en anstalt för vederbörandes nöje, icke för släktets uppehållande och andliga förädling. Likväl bör man icke neka, att M.e Dudevant och mången bland hennes efterföljare verkat gagneligt genom obeslöjad framställning af de moraliska lyten, som synnerligen i vissa samhällskretsar häfta vid institutionen. Och att äfven lagarne till viss del lemnat rum för dess depravation, faller likaså en opartisk betraktare lätt i ögonen. För öfrigt medges allmänt, att M.e Dudevant skrifvit ur innersta öfvertygelse och manad af sann känsla för ett ädlare förhållande mellan man och kvinna.

Mindre fast öfvertygelse och allvar finner man i hennes sednare romaner, i hvilka hon dels sökt ett uttryck för de religiöst-demokratiska sträfvanden, Lamennais framställt, dels och sednast gjort försök att i folkets (arbetarens) lif finna ämne för poetisk behandling. Lamennais' inflytande på den celebra romanförfattarinnan är betydelsefullt nog, såsom bevis för den djupare grund alla dessa sedemålningar och kritiker öfver samhällslifvets närvarande förhållanden ega. Lamennais utgaf någon tid ett veckoblad »Le Monde,» för hvars framgång äfven M. Dudevant använde sin talang – ehuru förgäfvades, emedan Lamennais alltförmycket förlorade sig i djupsinniga spekulationer, för att hans blad skulle kunnat vinna någon större spridning.

Hon deltog också med den ofvannämnda Leroux och Viardot i grundläggandet af »La revue independante,» en tidskrift, som icke varit utan inflytande på opinionerna.

Det kan vara en och annan läsare obekant, att M.e Dudevant är markisinna, således tillhör den högre samhällsklassen. Hon härstammar från den bekanta marskalken af Saxen, son till August II och Aurora Königsmark. Uppfostrad i ett kloster, blef hon tidigt bortgift till en man, för hvilken hon icke hyste minsta tillgifvenhet, och hvilken hon öfvergaf. Hennes sednare lif har visserligen icke varit otadladt; och hon stod länge i intimare förbindelse till den berömda pianisten och kompositören Chopin. Ref. erinrar sig hafva läst en ganska pikant beskrifning öfver ett besök hos markisinnan. Heine införde den besökande, som fann henne vid sitt morgonkaffe i samtal med Lamennais. Denne, hvars drägt beskrifves sådan, som en landtprests för 50 år tillbaka, hade nu att lida af Heine's utfall, vid hvilka värdinnan dock sökte hjälpa honom ur klämman, under det hon tände och åter tände sin cigarretto, hvarmed Chopin uppvaktat henne. Hon lefde dåförtiden

i en liten, smakfull villa invid Paris. Såsom författarinna är hon säkert den mest utmärkta; den moderna tiden har att framvisa.

Förrän vi sluta denna öfversigt, erinra vi tilläggsvis¹, att Lamennais, hvilken åtminstone genom sin ryktbara skrift, »En troendes ord» (Paroles d'un croyant), som äfven finnes öfversatt till Svenskan, torde vara för läsaren bekant, i sina skrifter synnerligen företer en bild af hela den moderna tidsandans utveckling. Han började (1807) såsom katolsk prest med att blott ifra för en innerligare religiositet i kyrkans anda. Men redan tie år sednare, då han utgaf: »Essai sur l'indifférence en

10 matière de religion», såg han sig tvungen att lemna förnuftet ett ord med i de religiösa frågorna. Han arbetade sedan för kyrkans skiljande från staten. Först vid tiden af Julirevolutionen trädde han dock på den politiska liberalismens sida, och i de nämnda »Paroles» (1834) ställer han den borgerliga friheten på kristendomens grund och botten. Sedan dess har han allt mera trädt till den rena demokratismen och likaså ur kristliga grundsatser förfäktat den besittningslösa mängdens sak. Hithörande skrifter af denna författare äro: »De la religion» (1841) och »Du passé et de l'avenir du peuple» (1842).

20 Kasta vi en blick tillbaka på denna korta skildring, så synes det påstående icke vågadt, att den Franska moderna litteraturen, så utmärkta skapelser den än omfattar, och så högt begåfvade och ädla personligheter den än räknar bland sina idkare, likväl i sin helhet har något både för den tänkande historiska betraktelsen och för den litterära kritiken, ja för den sedliga känslan otillfredsställande. Till de antydningar, genom hvilka vi i det föregående hänvisat till en förklaring öfver denna skuggsida, taga vi oss friheten tillägga följande.

Samtidens litteratur kan lika litet som någon annan tids fattas utom förhållandet till statens och samhällets utveckling. Ja den förra sam-

30 manhänger i vår tid så mycket närmare med den sednare, ju mera folken nu representeras i litteraturen, och ju större deltagande mängden eger i gestaltandet af samhällsformerna och bestämmandet af staternas ömsesidiga förhållanden. Litteraturen och vetenskapen tillhörde fordome en samhällsklass, statsstyrelsen och samhällsinrättningens ordnande en annan. I Frankrike isynnerhet finnes icke mera denna åtskilnad. Båda klasserna hafva med andra sammansmält i den s. k. bildade medelklassen. I 18:de århundradet skötte här redan adeln och presterskapet till stor del äfven litteraturens värf. Dessa ståndes depravation gaf äfven litteraturen sin stämpel. Då numera medelklas-

40 sen, i hvilken dessa ingått, egt både den intellektuella och politiska makten, hafva väl de nämnda stånden, uppfriskade af denna amalgamation och under inflytandet af revolutionens hårda tillrättavisningar, i sedligt hänseende vunnit; men dels har något af den förhandenvarande smittan angripit medelklassen, dels har maktutöfningen, enligt menskliga svaghetens lag, bidragit att bland nämnda medelklass sprida densamma. Så vittnar äfven den moderna Franska litteraturen om detta sitt ursprung. Lättsinnet hos en njutningslysten och rangsjuk hofadel gaf 18:de seklets litteratur dess skuggsida. Vinningslystnaden har icke saknat sitt inflytande på Frankrikes moderna litteratur.

50 Det ligger i sakens natur, att den samhällsklass, som bör upplysas

¹ Såsom i det föregående utglömdt citeras här äfven Benjamin Constant's: »De la religion considerée dans sa source, ses formes et ses développemens» (1824–34), ett omfattande arbete, hvari Förf. söker uppvisa religionens källa i människans andliga väsende.

och höjas till större deltagande i samhällslivets fördelar, icke kan stiga de första stegen utan den herrskande klassens medverkan. Icke mindre tillhör det tingens ordning att den herrskande klassen inom sig upplöses och sönderfaller, så att en större eller mindre del af densamma vänder sig till de hittills nedsatta samhällsklasserna. Man har icke gifvit någon förklaring öfver förhållandet, om man säger, att ärelystnad, maktlystad, popularitetsjagt o. s. v. utgöra driffjedrarne till de påpekade individernas handlingsätt. Bland de ädlare motiverna kunna visserligen äfven dessa förekomma, utan att de ens äro förkastliga, om man benämner dem ädel ärelystnad, håg att vara verksam för menskligheten och att härvid understödjas af allmänna opinionen. Men man finner dessutom, att bland samma individers antal alltid förekomma de, som genom snille, insigter, talang synas gifva nationerna och tidehvarfven deras riktning och pregel; och mot eftertankens slutsatser och mot erfarenhetens vittnesbörd kan man icke förutsätta, att snillet och insigten skulle stå på ena sidan och karakterens adel på den andra. Men något af tidens onda måste äfven vidhänga de bästa. Det är derföre lätt förklarligt, att äfven de, som i depravationens herravälde se en olycka sjelfva icke kunna frisäga sig från dess inflytande. Hvad som dock drifver dem framåt till reformer och nya skapelser, måste erkännas vara historiens, mensklighetens, oafåtliga stråfvande till en ny, högre ståndpunkt i dess utveckling. Såsom nationerna i hvarje sådan period likasom stärka sin håg med betraktandet af sin egen forntid, sin egen genuina nationalanda, så synes historien vittna, att den högre kulturen då tränger längre ned till de förut för densamma jämförelsevis fremmande samhällsklasserna, för att upptagen i deras oförderfvade sinne renas och förädlas.

I denna mening, anse vi, att 18:de seklets Franska kultur genom att upptagas af medelklassen förlorade af sin frivolitet och sin scepticism; att den religiösa och sedliga anda, ifrån hvilken densamma nu såsom modern kultur utgått, ännu icke förmått utbilda sig till en fast karakter, men att den just för denna utbildning nu söker sin styrka hos massan af nationen, hos hvilken den sedliga kraften oförstörd återstår. Dennas återverkan skall då äfven hos de högre samhällsklasserna framkalla den sedliga energi, som maktutöfningen hos dem förslappat – såsom, enligt hvad vi upprepadt anmärkt, hos de båda stånd, hvilka representerade 18:de seklets bildning, detta sekels lättsinne och otro icke mera återfinnas.

Bevis för denna kulturens gång och särskildt för dess moderna utveckling lemna alla de nationers litteratur, hvilka företrädesvis representera samtidens bildning. Men icke blott litteraturen, sjelfva språket bär derom vittnesbörd. Framförallt finner man förhållandet ådagalagdt i Frankrikes litteratur och språk. Först i 16:de seklets början under Frans I upphörde Latinet att i Frankrike vara det officiella språket. Men i stället inträngde i Franskan en massa af Grekiska och Latinska ord och termer. Efter ett sekels förlopp ungefär hade dock de fremmande orden blifvit dels aflägsnade dels på ett med språket mera öfverensstämmande sätt assimilerade. V. Hugo anser denna period för språkets rikaste och skönaste tid. Före och efter 1700 bildade sig klassicismens språk, hvilket väl utmärker sig genom regelbunden klarhet, kraft och ledighet, men saknar rikedom och innerlighet. Den moderna litteraturen måste derföre äfven i språket gå tillbaka till 1600 och utöfver denna tid till medeltidens litteratur och den äldre folksången, medan den å andra sidan genom att göra det närvarande till poësis innehåll äfven upptog folkspråket i litteraturen.

Så anser man nu, att Franska språket åter blifvit ett språk äfven för fantasin och känslan, icke blott, såsom under 18:de seklet, för det granskande förståndet. Vi hafva redan ofvanföre nämnt, att Frankrikes hela äldre nationallitteratur först i nyaste tid blifvit åter framdragen ur dess sekler gamla glömska.

Ännu hafva icke i Frankrike, såsom i England, några märkligare litterära sträfvanden visat sig bland den egentliga mängden af folket. Jemte auktorer till socialistiska och statsekonomiska brochyror och tidningar (deribland l'Avenir), omnämnes blott en enda utmärktare skald ur denna klass, en jovialiskt-idyllisk perukmakare Aden, bördig om vi icke misstaga oss, i södra Frankrike. Han har diktat i det folkspråk, som talas i hans provins. Men hos flera författare träffas hänvisningar på en framtid för litteraturen, då dikten mera än nu skall behandla folklivet, för att vinna ett natursannt innehåll. Så säger M.e Dudevant:

»Det skulle återstå att skapa en helt och hållet ny litteratur ur de af de öfriga samhällsklasserna så föga kända folksederna. Denna litteratur framgror ur folkets eget sköte; den skall, innan lång tid förgår, härifrån uppvexa i en glansrik gestalt. Det är hos den, den romantiska dikten skall vinna ny styrka».

Tilläggom ännu, att den politiska omhvälfning, som i så hög grad förklaras af den litterära utvecklingen, å sin sida ger denna dess innersta betydelse. Läsaren känner, att man kallat 89 års Franska revolution en politisk, hvilken förnyades 1830; men att man deremot benämnt Februari-hvälfningen en social revolution. Detta vill icke annat säga, än att de liberala statsformerna icke i och för sig pånyttföda en nation, utan att dess seder, i familjen, i förhållandet mellan särskilda samhällsklasser, och de lagar, med hvilka sederna närmast sammanhånga, böra reformeras. Det är denna öfvertygelse, som i Februarirevolutionen uttalat sig. Ordet »social» är sålunda en öfverallt gällande beteckning för nämnda inre samhällsförhållanden, särskilda från de allmänna politiska institutionerna. Att denna revolutionens sociala karakter i Frankrike framträdte förnämligast i förhållandet mellan den förmögna och den besittningslösa folkklassen, har sin grund deri, att sedan 1830 förmögenheten och kapitalerna varit äfven de politiskt makttagande i Frankrike. Djupare fattadt antyder dock detta redan ett allmännare medvetande om behovet af en reform i sederna och sinnelaget. Det är samma medvetande om en förhandenvarande depravation i alla lifvets förhållanden, hvilket så skarpt uttalar sig i den sociala romanlitteraturen. Detta medvetande egde 18:de seklet icke. Då söktes all räddning endast i samhällsformernas, förnämligast statsformens förändring; nu gäller det samhällslifvets omskapande. Hvem vill väl neka, att detta medvetande ännu icke är klart utveckladt. Mensklig insigt är otillräcklig att afgöra, om denna utveckling skall försiggå på endast öfvertygelsens väg, eller om nya hvälfningar skola bevisa formernas obestånd, så länge tänkesätt och sed icke undergått en fullständigare reform. Men hela den föregående utvecklingen, ifrån det religiösa behovets återvaknande till den sociala rigtningen i den vittra litteraturen, bevisar nogsam, att denna sednare reform tagit sin början.

Utän fara för misstag kan man antaga, att i England, i Tyskland och till en del i Italien samma förhållanden som i Frankrike ligga på botten af de närvarande samhällsrörelserna; ehuru intet annat lands litteratur ger den totalbild af samtidens sträfvanden som den Franska. Så mycket vi förmå bedöma, står också den litteratur, som i Tyskland ger sig

namn af den politiska och sociala, både i vetenskapligt och poëtiskt värde långt efter denna. I Frankrike hafva alla de stridiga elementerna för den nya samhällsbildningen hunnit till större bestämdhet, och man kan der redan med oförirrad blick se mot framtiden. I Tyskland deremot gåsa så många oklara sträfvanden och intressen, att denna osäkerhet och obestämdhet äfven utgör ett kännetecken på landets litteratur. Redan ögonskenet lär dock, att såväl här som i Italien samma kulturprocess föregår som i Frankrike; hvarigenom denna sednare äfven får stämpeln af en för den Europeiska bildningens framtid afgörande andlig rörelse.

10

Om det nu lyckats oss visa, att för den moderna kulturen i Frankrike, hvilka och huru stora än dess lyten må vara, sträfvanden ligga till grund, som alltid och allestädes medfört nationernas och tidehvarfvens förädling, så kunna vi hos läsaren hoppas en ursäkt för det eljest bristfälliga i denna afhandling. I tider såsom de närvarande måste hvarje för mensklighetens högre angelägenheter deltagande sinne känna en orolig beklämning vid osäkerheten öfver, hvad som komma skall. Väl är hvarje historiens blad betecknad af berättelser om hårdare strider, än de, under hvilka den närvarande hvälfnigen utkämpas, medan åter ingen tid kan framvisa så omfattande och snabbt fortgående rörelser som nutiden. Å andra sidan är de Ny Europeiska samhällenas utveckling i förhållande till den bana, historien för dem synes utvisa, ännu så litet framskriden, att äfven detta låter den tänkande hoppas på en ny dag för vetenskapens och konstens skördar. Men intet kan dock säkrare begrunda förhoppning eller misströstan, än studium af den nästförflutna tidens kulturarbete. Och då denna tid varit en period af sällsynt långvarig allmän fred, utan stora tilldragelser i handlingens verld, men deremot utmärkt sig genom opinionernas strider, så måste studium af dess litterära företeelser blifva än mera betydelsefullt och lärorikt.

20

30

Ref. torde knappt böra hos Läsaren ursäktas dröjsmålet med denna fortsättning, som lofvades redan för N:o 6. Den lär nemligen bära vittne, att ett ännu längre dröjsmål väl kunnat behövas. Omständigheterna föranleda dock att öfverlemnna densamma, sådan den är, till läsarens välvilliga bedömande.

J. V. S.

20 UTLÄNDSK LITTERATUR.

40

Litteraturblad n:o 5, maj 1848

VERGLEICHENDE KULTURSTATISTIK DES GEBIETS U. BEVÖLKERUNGS-
VERHÄLTNISSSES DER GROSSTAATEN EUROPAS VON DR. FRHRN. V. RE-
DEN. BERLIN 1848.

Detta arbete är ett bland de mest viktiga för bedömandet af flera Europas kulturförhållanden, som under sednaste tider trädt i dagen. Från flera håll ser man detsamma lofordadt för fullständighet och all den noggrannhet, som i ett sådant arbete kan åstadkommas. Det stora intresse, flera i detsamma anställda jemförelser erbjuda, föranleder oss att efter Magaz. für d. Litterat. d. Auslandes derur anföra följande data.

50

De fem stormakterna äro naturligtvis: Ryssland, Österrike, Preussen, Frankrike och England. Författaren antager dessa rikens folkmängd något högre, än sednast anställda katastrar utvisa, eller till 180